په اسلامي

نظام کې

ودانيز پر مختګ

ليکوال:
ډاکتر مهندس حشمت الله اتمر
میاشت [illegible] / کال [illegible]

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

لیکي پوهه:

سرلیک: په اسلامي نظام کې ودانيز پرمختګ
لیکوال: ډاکټر مهندس حشمت الله ,, اتمر ،،
اېډېټور:
د پښتنې ډیزان: ډاکټر مهندس حشمت الله ,, اتمر ،،
خپرندوی:
چاپشمېر: ۱۰۰
چاپ نېټه: میاشت - لړم / کال - ۱۴۰۳
واټس اپ: +۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸
برېښنالیک: atmar_hashmatullah@yahoo.com

د چاپ حقوق له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخیستنې اجازه نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

سرليک **چوپړی**

پخښنتئ ١
بسم الله الرحمن الرحيم....................................... ٢
ليکي پوهه: ٣
لړليک ٤
تراڼ (پيل، شروع، بريد) ٩
د يادښتونو له پاره: ١١
لنډه کتنه ١٢
ودانيز پيل: ١٣
نهه ګنبده جومات په افغانستان کې:.......................... ٣٦
د جام منار په افغانستان کې:................................. ٤١
د جوماتو د جوړولو او بناء فضيلت: ٥٩
د مسلمانانو د نفوس پر بنسټ د هېوادونو ليست: ٨٥
عربي ژبي هېوادونه ٩٨
١. اردن:.. ٩٨
٢ـ الجزاير: ١٠٢
٣. بحرين:.. ١٠٨
٤. تونس: ١١٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. جيبوتی:... ۱۱۵

۶- سعودی عربستان: ۱۱۸

۷- سودان: ۱۲۲

۸- سوريه: ۱۲۵

۹- سوماليا (سومالي) ۱۳۰

۱۰. عراق:... ۱۳۴

۱۱. عربي متحده امارات: ۱۴۰

۱۲. عمان:... ۱۴۹

۱۳. فلسطين: ۱۵۲

۱۴. قطر:... ۱۵۶

۱۵. د قمر جزيره (کومر جزيرې) ۱۶۰

۱۶. کويت:.. ۱۶۲

۱۷. لبنان:... ۱۶۵

۱۸. لويديځه صحرا:.. ۱۷۱

۱۹. ليبيا (ليبی) ۱۷۳

۲۰. مراکش:.. ۱۷۶

۲۱. مصر: ۱۷۹

۲۲. موريتانيا:.. ۱۸۴

۲۳. يمن:... ۱۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

په منځني ختيځ کې (غير عرب هېوادونه) ۱۹۲

۲۴. ايران: ۱۹۲

۲۵. ترکيه: ۱۹۶

په منځنۍ او سويلي اسيا کې............................... ۲۰۰

۲۶. ازبکستان: ۲۰۰

۲۷. افغانستان: ۲۰۳

۲۸. بنګلاديش: ۲۰۸

۲۹. پاکستان: ۲۱۱

۳۰. تاجکستان: ۲۱۳

۳۱. ترکمنستان: ۲۱۶

۳۲. قرغزستان: ۲۲۰

۳۳. قزاقستان: ۲۲۵

۳۴. مالديو: ۲۲۷

سويل ختيځه آسيا.. ۲۳۲

۳۵. اندونيزيا (اندونيزي) ۲۳۲

۳۶. برونئی: ۲۳۷

۳۷. ماليزيا (ماليزي) ۲٤۰

په قفقاز کې.. ۲٤٦

۳۸. آذربايجان: ۲٤٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹. داغستان ۲٤۹

۴۰. چچنستان (چچن):........................... ۲٥۱

په اروپا کې... ۲٥۳

۴۱. البانيا (الباني):.............................. ۲٥۳

۴۲. بوسنيا او هرزګونيا (هرزګوني): ۲٥۷

۴۳. د کريميا ټاپو وزمه:.......................... ۲٦۱

۴۴. کوزوو: ۲٦٦

په غير عرب افريقا کې........................... ۲۷۰

۴۵. ارتيره: ۲۷۰

۴۶. بور کينا فاسو ۲۷۳

۴۷. چاد: ۲۷۷

۴۸. عاج ساحل:..................................... ۲۸۰

۴۹. سنګال:... ۲۸٤

۵۰. سيرالئون: ۲۸۸

۵۱. کوکوس (کلينګ) نيمه وچې: ۲۹۲

۵۲. ګامبيا:... ۲۹٤

۵۳. ګينه: ۲۹٦

۵۴. ګينه بيسائو (ګيني – بېساو) ۳۰۱

۵۵. مالی: ۳۰٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۶. مايوت:.. ۳۰۸
۵۷. نيجر:.. ۳۱۰
۵۸. نجير(نجيريه): ۳۱۲
پښتو په پښتو تخنيکي ويکيو چوپړي يا تخنيکی وييزپرمه .. ۳۱۷
پايله ۳٦٤
سرچينه ۳٦۵
د چاپ شويو کتابونو لېست ۳۷۷
د کار لاندې کتابونو لېست.. ۳۸۰
د امکان او وخت په صورت کې ۳۸۱
د پختې څټ ۳۸۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

تړانې (پيل، شروع، بريد)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ إجْلَالًا لِقُدْرَتِهِ، وَ لَا إلَهَ إلَّا اللَّهُ خُضُوعاً لِعِزَّتِهِ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍوَآلِه .

بې پايه ستاينه او بې حده مننه، د هغه سپېڅلي ذات نه چې د وجود مانۍ او کاينات يې د انساني وجود د تکامل او د انسان له پاره د خپل سپېڅلي ذات او عبادت د حقيقت له پېژندلو پرته جوړ کړل. هغه د ذات پوهه، عالي، لوړ او ښکلي نومونه دي، او کائناتو د پيدايښت يوه حتمي لامل دی. عظمت، د ټولې نړۍ موجوديت، د ناڅاپه څخه راوتل، حق د رسيدو جوهر په يوه والي کې د اعتراف، تباهۍ او بې وسۍ يوه له لوړو وسيلو څخه دی.

ګرانو لوستونکو!

دا ځل مې و غوښتل چې په اسلامي نظام کې ودانيز پرمختګ په هکله معلومات او څېړنې د خپلو کتابونو مينوالو او لوستونکو سره شريکه کړم. زما د کتابونو مېنه وال يوازې معماران او انجينران نه دي، نه بايد اوسي، نوځکه غواړم ورځ په ورځ د خپلو ليکونو کې توپير راوړم چې د هرې ځانګې مېنه وال په کې ډېر شي، دا کار به ما دېته اړ کړې چې ليکنې مې توپير و لري او هم به مې مينه وال ډېر شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلامي نظام کې ودانيز پرمختګ

....

پاکه ربه!

زموږ له پاره خپله لاره بې ستونزې کړه، تر څو موږ له تا پرته بل څوک و نه وينو او نه يې وپېژنو. زموږ سره مرسته و کړه تر څو مو په وجود کې د غرور نخښه پاتې نه شي او د اسلام د دين له سپېڅلو بنده ګانو څخه مو و بولې.

يادښت:

د نظر ټولو خاوندانو او هغه څوک چې دا کتاب لولي په ډېر درنښت هيله کيږي چې، خپلې غوښتنې او وړانديزونه د دې کتاب د بيا کتنې له پاره، زما سره شريکه کړئ.

Whatsapp: ۰۰۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸

په درنښت

ډاکټر معمار حشمت الله اتمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د يادښتونو له پاره:

۱- ....

۲- ....

۳- ....

۴- ....

۵- ....

۶- ....

۷- ....

۸- ....

۹- ....

۱۰- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډه کتنه

الله تعالی فرمايي:

وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَآ أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰٓئِكَ هُمُ الْكَٰفِرُونَ۝ [سُوْرَةُ المَائدة : ٤٤]

ژباړه:
کوم خلك چي د الله له نازل کړي قانون سره سمې فيصلې ونه کړي، هماغوی کافران دي.
که څه هم دلته د کفر حکم په عمومي توګه نه دی او علماء د کفر حکم هغه وخت کوي چې د وخت حاکم نور قوانين تر اسلامي قوانينو اوچت (بهتره) وبولي او په نه تطبيقولو کې يې کوم عذر، ونه لري.

بل ځای فرمايي:

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِىٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا۝ [سُوْرَةُ النِّسَاء : ٦٥]

ژباړه:
اي محمده (ص)!
ستا په رب قسم چې دوی هيڅکله مؤمنان کېدای نه شي، تر څو چې په خپل منځي شخړو کې تا فيصله کوونکی ونه مني.

بيا چې ته څه فيصله وکړئ، پر هغې باندې په خپلو زړونو کې هم څه تنګي احساس نه کړي؛ بلکې سر تر پايه يې ومني.
که څه هم په عمومي توګه د الهي احکامو تطبيق د وخت حاکم ته سپارل شوی دي، الله تعالی فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَأَنِ احْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَن يَفْتِنُوكَ عَنۢ بَعْضِ مَآ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ [سُوْرَةُ المَائدة : ٤٩]

ژباړه:
(نو [اې محمده (ص)]!
ته د الله له نازل کړي قانون سره سمه د دې خلکو د چارو فیصله وکړه، او د هغو د خواهشاتو پیروي مه کوه.
پام کوه چې دا خلك تا په فتنه کې وانه چوي، یوه ذره هم له هغه هدایت څخه وا نه ړوې چې خدای تا ته درلیږلی دی)
دلته نبي علیه الصلاة والسلام ته امر د یوه حاکم او نبي په حیث شوی دی چې د شرعي احکامو په تطبیق کې یوه ذره هم سستي ونه کړي.

د حاکم یا امیر د ټاکلو او نصبولو د ټکلارې په هکله دومره واضح او صریح نصوص نشته لکه څومره چې د احکامو د تطبیق په اړه راغلي، که څه هم د حاکم یا امیر ټاکل یوه الهي فریضه ده ځکه چې پرته له حاکم او امیر څخه الهي احکام د تطبیق وړ نه دي.
دا چې نړۍ په هر ډګر کې د پر مختګ په لور روانه ده، او اولسونه د ځانونو له پاره د داسې نظامونو په لټه کې دي چې د دوی د بقاء او پرمختګ ضمانت وکړی شي او هم خپل ارزښتونه وساتلی شي.

ودانیز پیل:
په اسلامي معمارۍ کې د اسلام اړوند ودانیو د معمارۍ طرزونه (سټایلونه) چې د اسلام له پیل څخه تر نن ورځې پورې د معمارۍ ټول دیني او غیر مذهبي سټایلونه شامل (د ننه) دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم کله چې قبا ته ورسېد، هغه سیمه چې له مدینې څخه درې میله لرې ده او هلته ته بې د قبیلې د مشر شیخ عمر بن عوف په کور کې تشریف و فرمایلو.
دوشنبه، سه شنبه، چهار شنبه او پنج شنبه په قبا کې پاتې شو او هلته یې لمړی کار، د جومات جوړول و چې په خپله یې د هغه بنسټ کېښود، او د جومات په جوړولو کې یې برخه واخیسته، دا جومات د اسلام په تاریخ کې لومړی جومات بلل کیږي.

د قبا جومات پخوانی انځور

له قبا جومات نه وروسته، حضرت محمد (ص) په مدینې منوره د خپل کور په سیمه کې یو بل جومات هم جوړ کړ، چې اوس د نبوي جومات په نامه یادیږي.
حضرت محمد (ص) په خپله د جومات په جوړولو کې برخه، ونډه اخیستې وه او د اسلامي ښار د مرکزي نقطې په توګه د جومات د مفکورې په وړاندې کولو کې یې مرسته وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا جومات په هماغه ځای کې جوړ شوی چې د پيغمبر(ص) اوښ په ځمکه په ګونډو شو(کښيناست).
د دې ځمکې خاوندان دوې يتيم ماشومان وو، چې له هغه څخه ځمکه اخيستل (پيرودل) شوې وه، رسول الله صلی الله عليه وسلم په خپله د هغه په جوړولو کې، کار کاوه او د ختو د راوړلو په وخت کې يې له ځانه سره داسې ويل:

اللهم لاعيش إلاعيش الآخرة
فاغفر للأنصار والمهاجرة

دا په دې مانا (معنی) ده:
ربه!
"ژوند بل څه نه دی، مګر د آخرت ژوند.
نو انصارو او مهاجرينو ته ببنه وکړه".
بيا يې وويل:

هذا الحمال لا حمال خيبر
هذا أبر ربنا وأطهر

دا په دې مانا (معنی) ده:
دا مېوې د خيبر د مېوو په څېر نه دي.
اې زمونږ خدايه!
دا ځل، دا غوره او پاک دی.
د رسول الله صلی الله عليه وسلم دغه خبرې د صحابه کرامو له پاره د زړونو ځواک و، دوی يې تر دې حده خوشاله او فعاله کړل چې يو تن يې په ځواب کې و ويل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لئن قعدنا والنبي يعمل
لذلك منا العمل المضلل
دا په دې مانا ده:
"که موږ ناست يو او پيغمبر کار کوي، دا زموږ له پاره ناخوښ کار دی".
په هغه ځمکه کې چې د جومات د جوړولو له پاره ټاکل شوې وه، د مشرکانو هديره او کنډوالې، د خرما څو بوټې او يوه غټه ونه وه.
رسول الله صلی الله عليه وسلم د قبرونو د ړنګولو امر وکړ او کنډوالې يې برابرې کړې، د خرما ونې پرې کړل شوې او پرې شوې ونې يې د قبلې په لور يو د بل په سر کېښودې.
هغه وخت هم قبله بيت المقدس وه.
دوی د جومات شاوخوا په ډېرو کار وکړ، د جومات ديوالونه يې له ختو او اومه (خامو) خښتو جوړ کړل، د جومات چت يې په تنګو او د کجورې په لرګيو، ځمکه او داخلی پوړ(غولی) يې په شګو پوښلی دی .
د مسجد د قبلې له اړخه د ديوال اوږدوالی۱۰۰(سل) متره و، مقابل لوري او دوه اړخونه يې تقريبا د ودانی د بنسټ په اندازه و،
د جومات تر څنګ يې د ختو څو کوټې جوړې کړې وې او د هغوی چتونه يې په تنګو او د کجور له لرګيو پوښلي ول.
د نبوي جومات د عبادت ځای، مدرسه اوهم دارالشوری (د مشورې ځای) وه.
د پيغمبراکرم (ص) جومات ځينې ځانګړتياوې درلودې، چې اوس هم په جوماتونو کې عامې دي، لکه د لمانځه د ځای مخې ته د تاخچې جوړول، چې د محراب په نامه يادېږي او د پوړيو جوړول، چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

منبر په نامه يادېږي، له جومات سره د لوی انګړ جوړول، چې له هغه وخت راهيسې په جوماتونو کې هم عام دي.

د نبوي جومات پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبوي جومات اندازې په لاندې ډول وې:

۱ . اوږد والی ۳۵/۶۲ متره
۲ . لنډ والی ۳۰/۵ متره
۳ . اوچت والی ۳,۶ متره

دا جومات په هغه وخت کې درې دروازې درلودې:

۱ . باب الغرب
۲ . باب الشمال
۳ . باب الجبرئل

د نبوی جومات انځور له موزيم څخه

دا جومات په بيلا بيلو وختونو کي د اړتيا په وخت کې پراخ شوی دی، دا پراخوالی د لمړي ځل له پاره د حضرت محمد (ص) په ژوندون کې پراخ شوی دی.
بيا وروسته د نورو خلافت او شاهانو په وخت کې پراخ او جوړ شوی دی.،، (۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لمړیو ورځو کې د بې بیانو کورونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نبوي جومات اوسنی انځور

د نبوی جومات اوسنی انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلامي نظام کې ودانيز پرمختګ

....

د نبوی جومات اوسنی انځور

څرنګه چې پوهېږو د اسلام دين د مدينې منوره په محدوده کې پاتې نه شو، لمړی مکې اوبيا وروسته مسلمانانو دين د پراختيا په هکله جهاد پيل کړ او نورو هېوادونه ته يې مخه کړه.
هرې منطقې او هېوادنو چې به يې نيول(فتح کول) لمړی به يې هلته د جومات جوړول پيل کړ، بيا وروسته به د نورو ودانيو لکه:
ديني مدرسو، کاروان سرايونو، حمامونو او کورونو جوړل پيلول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لرغوني حلب جومات انځور په سوريه کې

د اموي جومات انځور په سوريه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرت علي (رض) جومات انځور په بصره کې (کال ۱۹۱۶ع)

د حضرت علی (رض) جومات انځور، چې د بصره جومات په نامه مشهوره دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې لرغوني جومات انځور په افريقايي هېواد(غنا هېواد) کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې لرغوني جومات انځور په افريقايي هېواد کې

د يوې لرغوني جومات انځور په افريقايي هېواد کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترټولو مشهور جومات چې په ځانګړي ډول د دې معمارۍ له پاره پيژندل شوی، په مالي هېواد کې د جيني جومات دی

په نړۍ کې د ختو ترټولو لوی جوړښت (د جنه جومات)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ختو جومات انځور په افريقايي مسلمان هېواد کې

د ختو جومات انځور په افريقايي مسلمان هېواد کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابن طولان جومات انځور په قاهره کې

د ابن طولان جومات انځور په قاهره کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابن طولان جومات انځور په قاهره کې

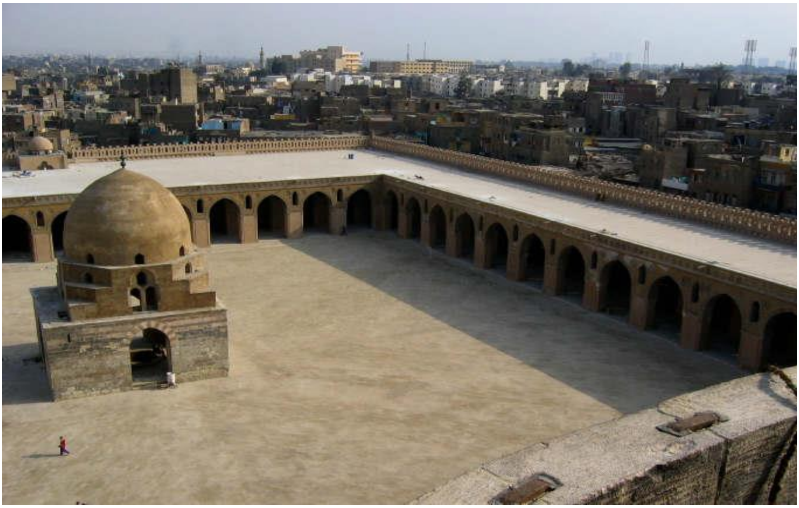

د ابن طولان جومات انځور په قاهره کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

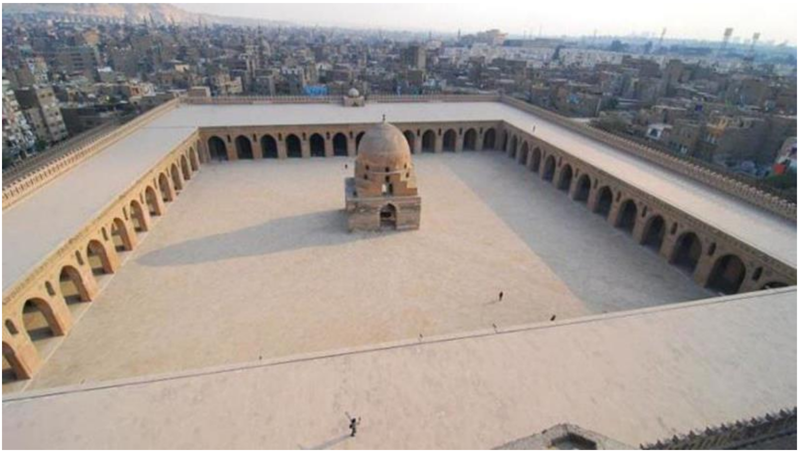

د ابن طولان جومات انځور په قاهره کې

د ابن طولان جومات انځور په قاهره کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابن طولان جومات انځور په قاهره کې

د پخواني جومات انځور د يمن په ثنا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پخواني صالح جومات انځور په يمن کې

د سمرا جومات او منار انځور، په عراق کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلامي نظام کې ودانیز پرمختګ

....

د سمرا جومات او منار انځور، په عراق کې

همدا راز مسلمانانو د خپلو فتوحاتو کې د جومات تر څنګ د منارو جوړولو چې د خلفاې راشدین په وخت کې د جوماتونو ترڅنګ روا ج پیدا کړ، نقل کول او ډیر ښکلی منارونه به یې له محلي موادو څخه جوړول چې ډیری نښانې او آثار یې تر اوسه پوری هم په ځینو هېوادنو لکه:
عراق، افغانستان، ایران او ازبکستان هېوادونو کي د جوماتونو خوا او یا هم نږدی جوماتونو ته جوړې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالوي تاو راتاو (مار پيچه) منار هوايي ليد انځور(سامرا جومات)

(c) ketabton.com: The Digital Library

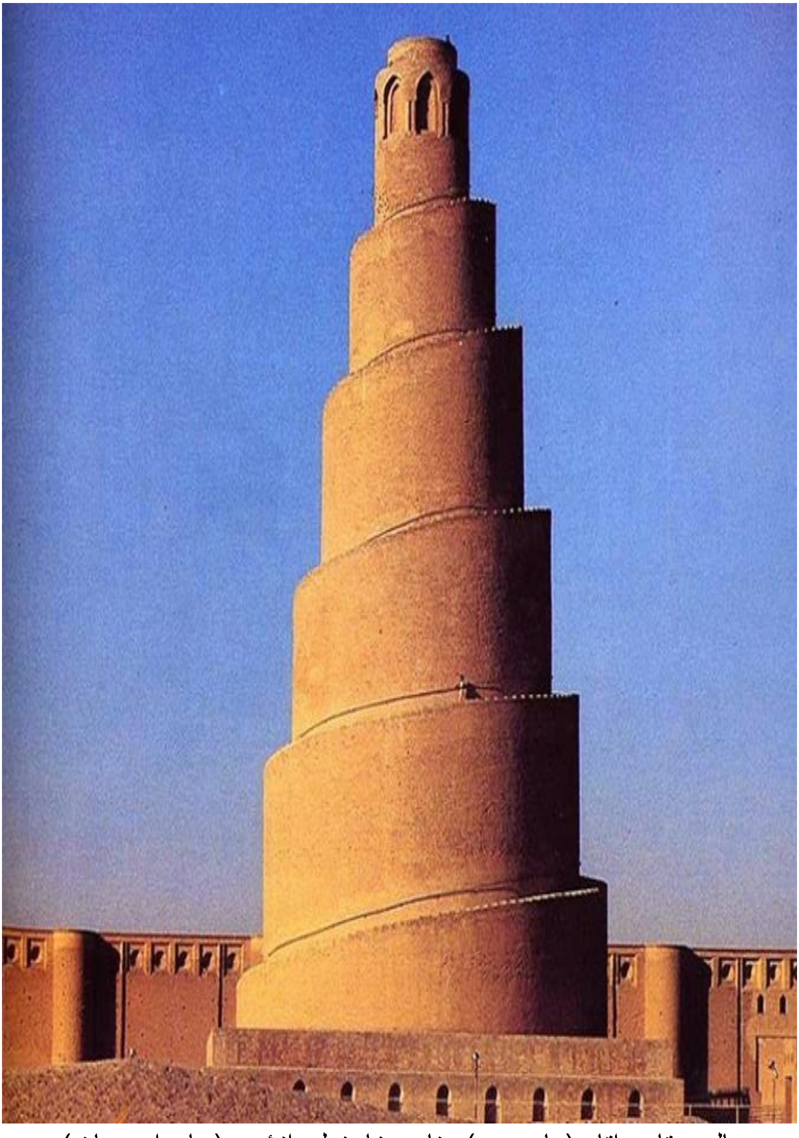

مالوي تاو راتاو (مار پيچه) منار مخامخ ليد انځور (سامرا جومات)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالوي تاو راتاو (مار پیچه) منار مخامخ لید انځور (سامرا جومات)

نهه ګنبده جومات په افغانستان کې:

,, دا په افغانستان کې یو له سترو او مشهورو جوماتونو څخه دی چې په نهمه پیړۍ پورې اړه لري.

دا جومات د افغانستان یو له مهمو تاریخي اثارو څخه دی چې د بلخ د سویل په دولس کیلومترۍ کې موقعیت لري.

دا جومات په بیلابیلو نومونو پیژندل شوی چې په لاندې ډول یې یادولای شو:

- د خواجه پیاده جومات
- د خواجه سرګردان جومات
- د نهه ګنبدونو جومات

د پورته یاد شوی جومات چې ځینې برخې یې په اوسني عصر کې ساتل شوي دي.

دا تاریخي اثار د افغان حکومت تر ساتنې لاندې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ياد شوی جومات يو تاريخي اثر دی چې د معمارۍ لوړ ارزښتونه، لوی بنسټونه لري چې د شګو ډېرو سره د آرشيف په واسطه نښلول شوي او ځانګړي سينګارونه لري.
ښېړنو ښودلې چې په بنسټونو، آرشيفونو، چتونو کې د جيوميټري، رنګونو په بڼه ډېری سينګارونه د هغه وخت د ماهرو معمارانو له خوا کارول شوي دي.

د نهه ګنبده جومات انځور، په مزار ښار کې

د نهه ګنبده جومات انځور په مزار ښار کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جومات داخلي اندازې (ابعاد)۱۹,۵ x ۲۰ متره دی، د هر گنبد قطر ۴,۱۰ متره او د هرې ستنې (اډې، بنسټ، پايې) قطر ۱,۵۶ متره دی.
دا جومات د معمارۍ د اصولو، مناسب تناسب، د ځانګړي هنري جوړښت او په مخ کې د کارول شوي زينت په پام کې نيولو سره جوړ شوی دی.
پورتنی جومات ختيځ او لويديځ معمارۍ هنرد پرمختګ ښکارندويي کوي.
نهه گنبد جومات د افغانستان د لرغونو اثارو په منځ کې يوه له خورا ښکلي او په زړه پورې معمارۍ ځخه دی.
په داسې حال کې چې مخ ته ولاړ شئ او د تاريخ، رنګ او رسم کلونه تېر کړئ!
نن ورځ، د دې زړه راښکونکي معمارۍ لويه برخه له لاسه ورکړې ده. خو د دې کار په پاتې شونو کې د هنر، مهارت او وړتيا روحيه لا هم ليدل کې دی شي.

د دغه جومات نهه گنبدونه پر شپږو لويو ستنو(بنسټونو) اېښودل شوي دي. په اوس وخت کې، د گنبد هيڅ اغيز(اثر) پاتې نه دی، مګر د شپږو ستنو ځخه ځلور يې لا تر اوسه ولاړې دي.

ابن بطوطه چې د نړۍ يو له مشهورو سياحانو ځخه دی، د نهه گنبد جومات په ښکلا کې د هسپانيا په ګراناډا کې د الحمرا جومات ته ورته ګڼي. د دې ودانۍ خوندوره معماري، دوديز او زوړ ساختماني ستايل خورا په زړه پورې دی. له نېکه مرغه، د دغه جومات د بيا رغاونې او رغولو له پاره لازم تدابير نيول شوي دي.،، (۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهه ګنبده جومات انځور په مزار ښار کې

د نهه ګنبده جومات انځور په مزار ښار کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نهه ګنبده جومات انځور په مزار ښار کې

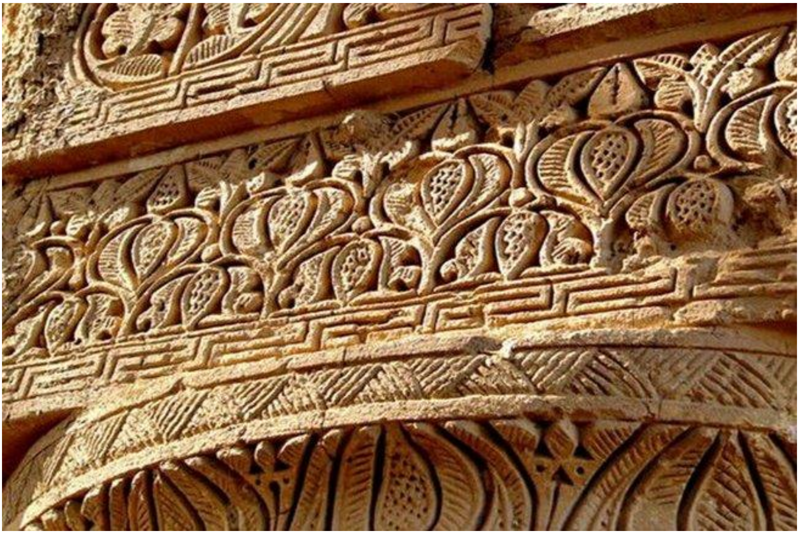

د نهه ګنبده جومات انځور په مزار ښار کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جام منار په افغانستان کې:

,, جام منار د غور ولايت په غرنيو سيمو کې د شهرک له سيمې څخه په ٦٢ کيلومترۍ کې د جام په نوم کلي کې شتون لري، هغه ځای چې د جام سيند له سوېل څخه شمال ته د هريرود سيند ته بهيږي او د دغو دواړو په سنګم کې موقعيت لري.

دا منار په ١٢(دولسمه) پېړۍ کې جوړ شوی او ۶۵ متره لوړوالی لري او په ٢٠٠٢ کال کې د يونيسکو نړيوال ميراث مرکز د نړۍ د کلتوري ميراثونو په ليست کې د دې منار د ثبتولو غوښتنه وکړه.

دا ودانۍ د هند په نوي ډيلي کې له قطب منار وروسته په نړۍ کې د خښو تر ټولو لوړ منار دی.

د جام پخوانی او تاريخي منار له منځه تلو په حال کې دي. د دې مرکز مشر فرانسيسکو باندرين د جام منار په اړه و ويل:

دا منار "شايد يو له غير معمولي معماري جوړښتونو څخه وي او په نړۍ کې د خښتو ترټولو پخوانی پاتې منار دی".

يونسکو وايي:

دغه ستر منار د جام منار ته څېرمه په سيند کې د اوبو د جريان له امله له منځه ځي.

ځای (شتون، موقعيت)

د جام منار د غوريانو د سلطنت په پلازمينه فيروزکوه کې موقعيت لري.

دا ګردی منار په اتوګونيز بنسټ کې ايښودل شوی دی. دا دوه لرګي بالکوني لري او په سر کې يې يو لالټين دی. ظاهري بڼه يې د غزني منارونو ته ډېره نږدې ده چې د دريم مسعود لخوا جوړ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جام منار کې ۶۰ منارونه شامل دي چې په منځنۍ اسيا، ايران او افغانستان کې د ۱۱مې او ۱۳مې پېړۍ تر منځ جوړ شوي دي. د هغو له جملې څخه په زاړه اورګان کې د قلغو تيمور منار هم شته چې تر اوسه يې له هغه څخه لوړ نه دی.. .

د جام سيمې شاوخوا لرغونې منظرې، چې په کې د ماڼۍ کنډوالې، يوه کلا، د لوښو بټۍ او د يهودانو هديرې شاملې دي، کې داى شي د فيروزکوه د ورک شوي ښار د پاتې شونو استازيتوب وکړي.

د سايټ په شاوخوا کې د چور سوراخونو تحليل، د لوړ ريزولوشن سپوږمکۍ عکسونه او د ګوګل نقشه ډاټا د دې لامل شوې چې د جام منار شاوخوا د غوريانو د دوبي پلازمېنې اندازه معلومه کړي چې شاوخوا ۱۹,۵ هکتاره ده.
د جام لرغونی ځای په ۲۰۰۲ کال کې د افغانستان د لومړي نړيوال ميراث ځای په توګه وپېژندل شو. همدارنګه د منار د ساتنې د نا مناسب حالت او هلته د لوټمارۍ د پايلو له امله، دا د يونسکو د نړيوال ميراث په نوملړ کې د خطر سره مخ شو.

د جام منار نږدې ليد
د يونسکو د اسنادو له مخې دغه منار په ۱۱۹۴ کال کې د سلطان غياث الدين غوري د واکمنۍ پر مهال جوړ شوی و. د افغانستان د کلتوري ميراثونو د ساتنې ټولنې (سپيک) د څېړونو په شپږمه ګڼه کې راغلي چې د دې منار جوړوونکی د "علي" په نوم يو معمار و چې نوم يې په دوو ټکو کې ليدل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه منار او د شاه غياث الدين غوري نوم هم د جام منار په څنډه کې ليدل کيږي.

معماری

د جام اوږده منار سلندر ډوله دی او د ۹ مترو قطر او ۶۳,۳ متره لوړوالی سره په اتوګون اساس جوړ شوی. د دې منار بنسټ له ځمکې څخه نږدې دوه متره لوړ دی او منار ته د ننوتلو له پاره يوه کوچنۍ دروازه شته.

د جام منار د جوړولو طريقه او بڼه د هغه منار په شان ګڼل کيږي چې د غزنوي دريم مسعود په غزني ښار کې جوړه کړې وه.
همدارنګه د هند په ډيلي ښار کې د قطب منار په نامه يوه منار هم شته چې بې له شکه د جام منار څخه الهام اخيستل شوی دی.
د لرغون پېژندنې څېړنو ښودلې چې د جام منار په شاوخوا کې د پوځي کلاو کنډکونه، يوه ماڼۍ، د تيراکوټا جارونه او د يهودانو هديرې موندل شوي، او په دې توګه دوی شايد د جام منار د ليدو له پاره کارولی دی.
ځينې لرغون پوهان په دې باور دي چې په هند کې د قطب منار د ديارلسمي پيړۍ په لومړيو کې د جام منار په الهام سره جوړ شوی چې لوړوالی يې ۷۳ متره دی.،، (۲) ، (۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

جام د منار انځور په غور ولايت کې

جام د منار انځور په غور ولايت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جام د منار انځور په غور ولايت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

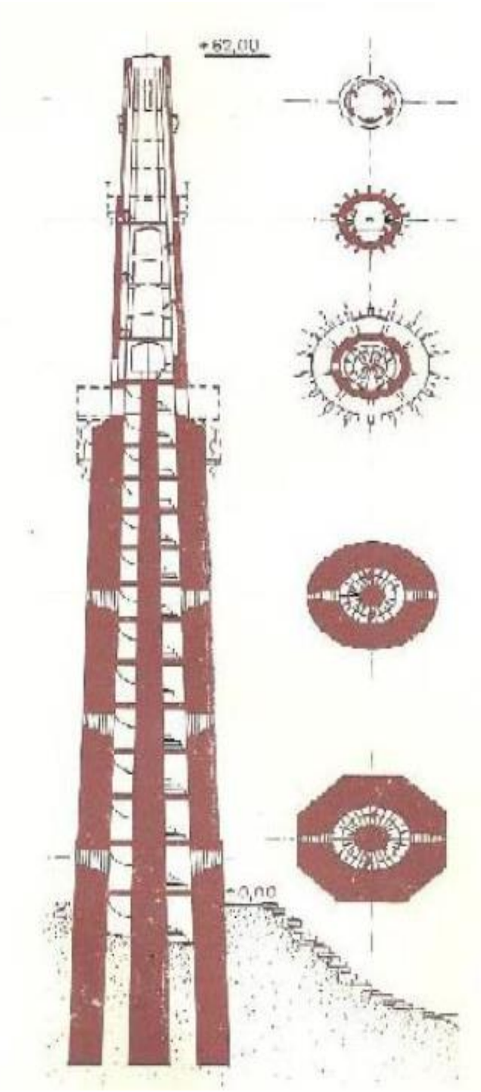

جام منار د برش (قطع) انځور په غور ولايت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

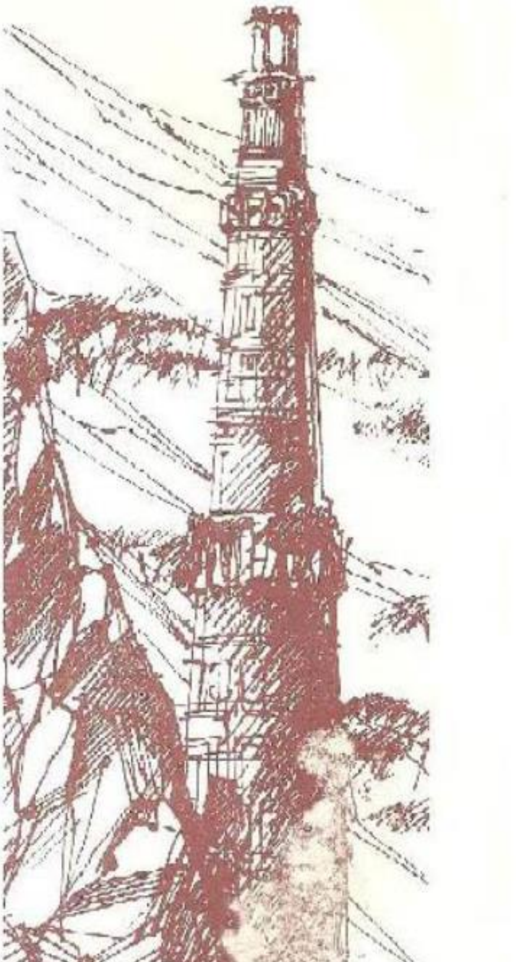

جام د منار رسامي انځور په غور ولايت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

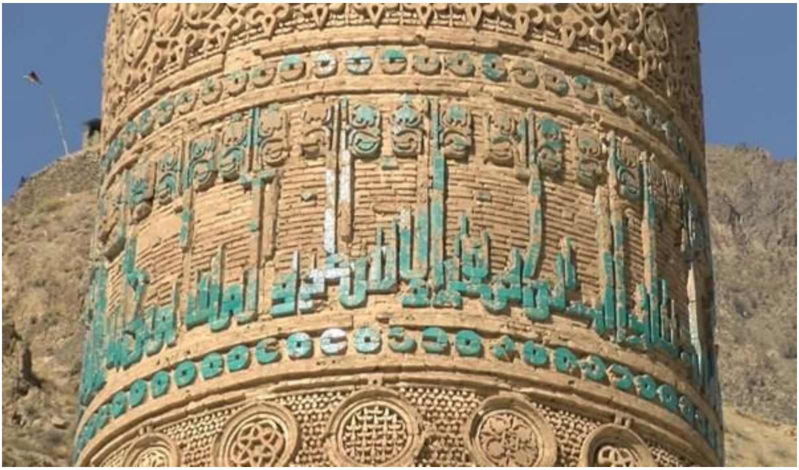

جام د منار عربي ليکنې انځور

جام د منار سينګار انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جام د منار سينګار انځور

جام د منار هوايي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جام د منار سينګار پورتنۍ برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جام د منار سينګارمنځنۍ برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جام د منار سينګار ښکتنۍ برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جام د منار مخامخ ليد انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جام د منار دننه (داخلي) زينو د لارې انځور

جام د منار دننه (داخلي) زينو د لارې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بی بی خانم جومات انځور په سمرقند کې

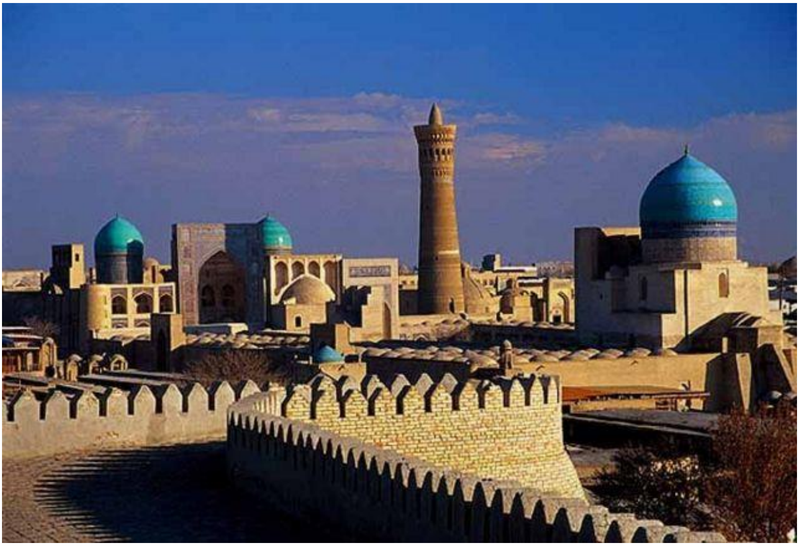

د کلان (کالان) منار انځور په ازبکستان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کلان (کالان) منار انځور په ازبکستان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کلان (کالان) منار انځور په ازبکستان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کلان (کالان) منار انځور په ازبکستان کې

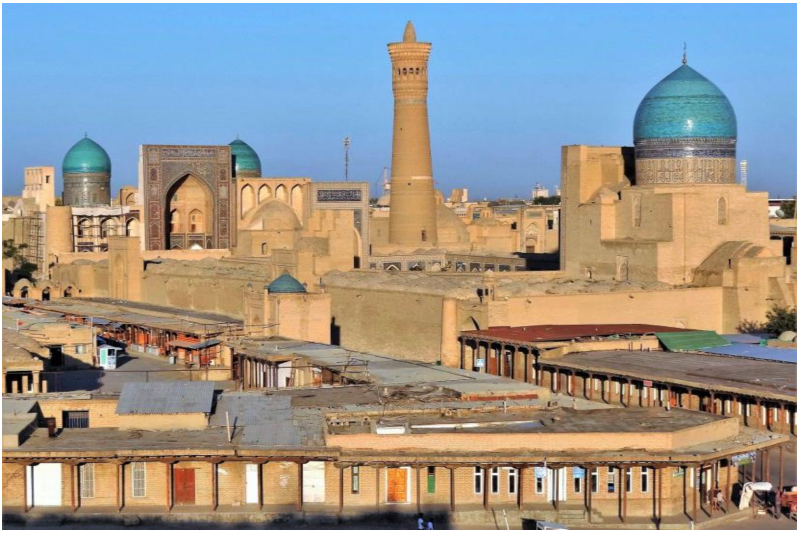

د کلان (کالان) منار انځور په ازبکستان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جوماتو د جوړولو او بناء فضيلت:

د جومات جوړولو په اړه قرآنکريم او سنتو کې ډير فضائل راغلي دي چې يوه برخه يې په لاندې ډول ده.

قال الله تبارک وتعالى:

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَى أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ. [التوبة:١٨]

ژباړه :

يقيناً د الله جل جلا له جوماتونه هغه څوک ابادوي چې پر الله جل جلا له او آخرت ايمان ولري، لمونځ کوي، زکات ورکوي او له الله جل جلا له پرته (له بل چا څخه) نه ويريږي نو هيله ده چې دغسې کسان د سمې لارې موندونکي وي.

همدارنګه د جومات جوړول، ترميمول، هغه که په لږو پيسو وي يا ډير صدقه جاريه ده، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ عِلْمًا عَلَّمَهُ وَنَشَرَهُ، وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ، وَمُصْحَفًا وَرَّثَهُ، أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ، أَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلِ بَنَاهُ، أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ، أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ يَلْحَقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ (رواه ابن ماجه و حسنه الألباني).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:
هغه اعمال او نېکی چې د هغه ثواب د مرګ وروسته مؤمن ته رسېږي دا دي:
نافع علم ، صالح اولاد، د قرآنکریم مصحف، د جومات جوړول، د مسافر د پاره د استوګنې ځای، ویاله یا کوهي جوړول، او هغه صدقه چې د روغتیا او ژوند په وخت کې یې ادا کړې وي د هغې به هم د مرګ نه وروسته اجر او ثواب مومي.

,, بيا دا ودانيزې چارې د کورونو جوړولو اړخ ته و غزېدې چې په لنډه توګه کولای شو د بي بيانو د کورونو يا د حضرت محمد (ص) ښځو د کورونو نوم واخلو چې ډېری يې اوس شتون نه لری او يوازې د حضرت بې بې عايشه (رض) کور چې په هغه کې د حضرت محمد (ص)، حضرت ابو بکر صديق (رض) او حضرت عمر فاروق (رض) مقبرې دي، چې تر اوسه هم شتون لري.

دا کورونه د نبوي جومات په شاو خوا کې جوړ شوي وو چې هر کور يوه لويه کوټه ۶،۵ متره اوږدوالی ۳،۵ متره سور(بر) او ۳،۵ متره لوړوالی يې درلود چې له اومه خښتو او خټو نه جوړ شوي ول، هرې کوټې (خونې) شمال خواته يوه کوچنۍ کړکۍ چې اوچت والی (جګ والی) يې ۰،۵ متره، سور(بر) يې هم ۰،۵ متره او د ځمکې (د کوټې د غولي) نه ۲،۸ متره اوچته وه، د هوا د تبادلې له پاره په پام کې نيول شوی وه.

دا کوټې دالان يا کوچني غولي خوا ته لويه کړکۍ درلوده چې د ځمکې نه ۰،۵ متره اوچته او اندازې يې په لاندې توګه وې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- لوړ والی يا جګ والی ۱،۵ متره
- سور (بر) ۱،۵ متره

دا کړۍ د روښنايي، لمر وړانګو، د هوا د تبادلې او د کوټې نه د دالان د ليد په اړه په پام کې نيول شوې وه.

دا کوټې يوازې يوه دروازه درلوده چې اندازې يې داسې وي.

- سور(بر) ۱ متر
- لوړوالی ۲ متره

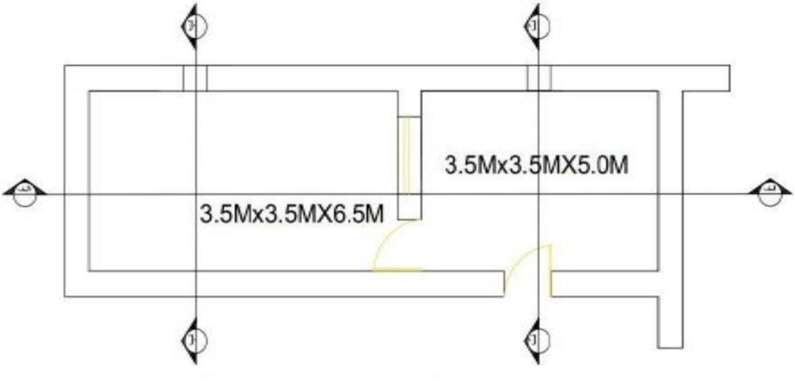

د کورنو پلان (ګرافيکي ليد)

همدا راز د دالان يا غولي اوږدوالی يې ۵ متره، سور يې ۳،۵ متره او لوړ والی يې ۳،۵ متره اوپرته له بامه وه، بام دريمه برخه يې د خرما په لرګيو پوښول شوې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

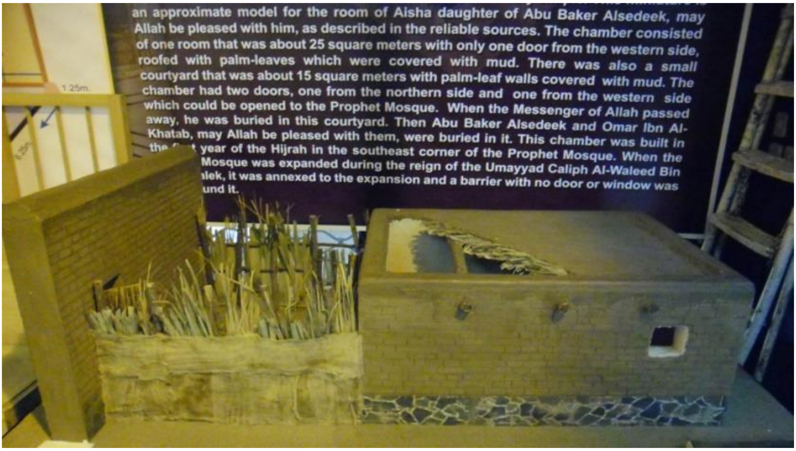

د بي بيانو د کورونو لید (درې اړخيز لید)

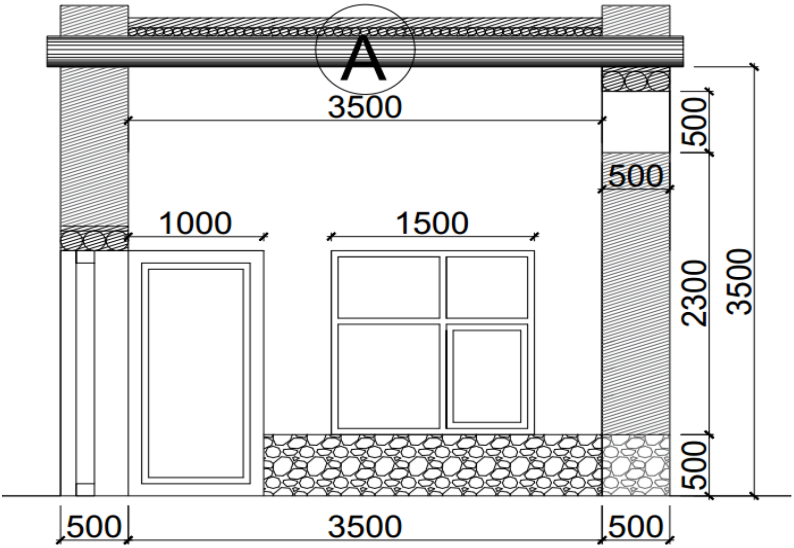

ت ــ ت :توته

(c) ketabton.com: The Digital Library

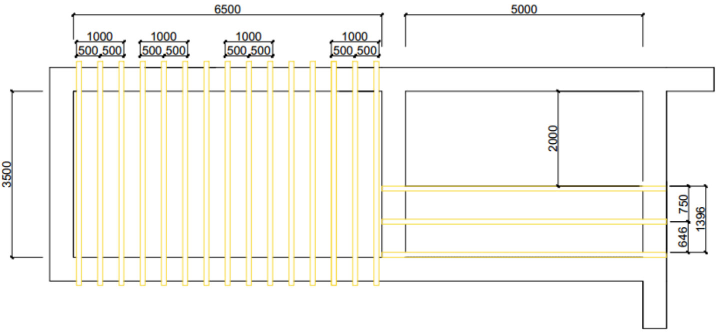

د پوښښ دستک بندۍ پلان

دا دالان يوه دروازه په منځ (وسط) کې درلوده چې اندازې يې د لويې کوټې سره سمون خوري، او همدا راز يې يوه کړکۍ چې هغه هم په منځ او مخامخ دروازې ته شتون درلود. [۱]

د کورونو مخامخ ليد (درې اړخيز ليد)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې مسلمانانو په اوومه او اتمه پیړۍ کې ډېرې خاورې (ملکونه) فتح کړل، د دې خلکو ځانګړتیاوې، د اسلامي ويښتابه او روحي اغېزې په دې اثارو کې لیدونکي ته یو ډول یووالی څرګند کړ.

دا ځایونه وروسته اسلامي معمارۍ د اسلامي خطاطۍ او ځانګړې هندسي (جیومیټریک) ډیزاینونو په کارولو سره د شکلونو او سینګارونو په جوړولو کې ځانګړې، ځانګړتیاوې رامینځته کړې.

همدارنګه نوې معماري عناصر لکه استوانه (سلنډر) منارونه، مهمې آرشیفونه، مقران، سلمي او ملتي فولیل آرشیف د اسلامي معمارۍ نوښتونه دي.

په اسلامي معمارۍ کې، د ودانیو تر ټولو مهمه برخه ده او د ودانۍ د سطحو سینګار او بشپړول یې تر ټولو زړه راښکونکي عنصر ګڼل کېږي.

د مثال په توګه، د مقرن کار د سینګار کولو یوه لاره ده .

په اسلامي معمارۍ کې د لویو یا عامه ودانیو له پاره د ودانیو اصلي ډولونه عبارت دي له:

جومات، مقبرې، ماڼۍ او کلا.

د اسلامي معمارۍ اصلي اصول له دې څلورو ودانیو څخه اخیستل شوي او په نورو ودانیو کې کارول شوي لکه:

عامه حمامونه، حوض او د کور په جوړښت کې. ،،(١)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پخواني کاروان سرای انځور

د پخواني کاروان سرای انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وربښم د لارې پخوانی کاروان سرای انځور چې د لمنځه تلو په حال کې دی (بدخشان ولایت)

په سعودي عربستان کې د یوه حمام انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه پخواني حمام انځور د سورې په هېواد کې

د یوه پخواني حمام انځور د عراق په هېواد کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

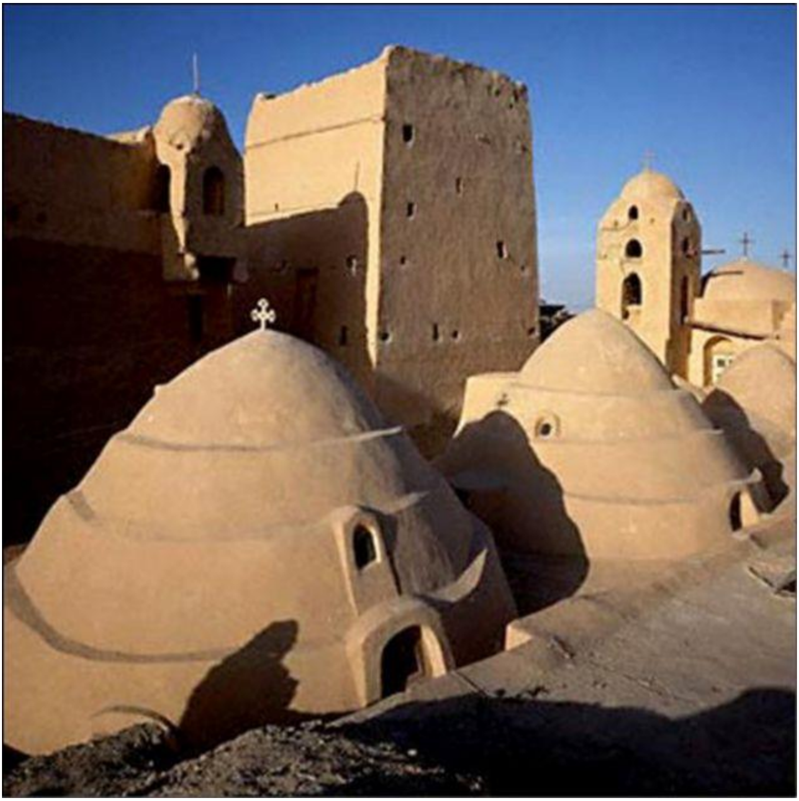

د یو پخواني حمام انځور د مصر په هېواد کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه پخواني حمام انځور زمونږ (افغانستان) په هېواد کې

د یوه پخواني حمام انځور د ایران په هېواد کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرې مونږ ټوله نړۍ ته نظر واچوو، ليدی شو د جوماتونو جوړول نه په اسلامی نړۍ په سترګو کيږي، بلکه د مسلمانانو فتوحاتو او يا د مسلمانان په مهاجرت سره غير اسلامي نړۍ کې ليدی شو چې د جومات تر خوا، اودس خونې، حمامونه، داسې نورې ودانۍ جوړې شوې او مسلمانان ترې ګټه اخلي.

د مثال په توګه:

د ښکلی جومات انځور په فدراتيفه روسيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښکلي جومات انځور په فدراتيفه روسيه

د ښکلي جومات انځور په فدراتيفه روسيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښکلي جومات انځور په فدراتيفه روسيه

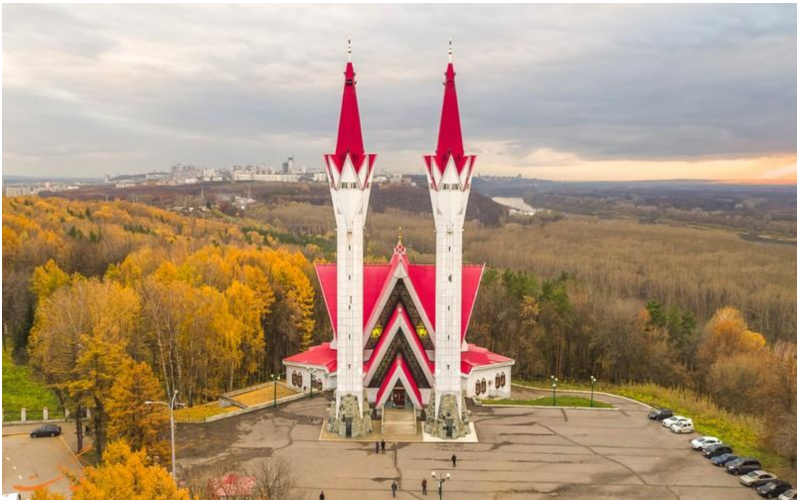

د ښکلي جومات انځور په فدراتيفه روسيه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډهلی ښار جامع جومات

د ډهلی ښار جامع جومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

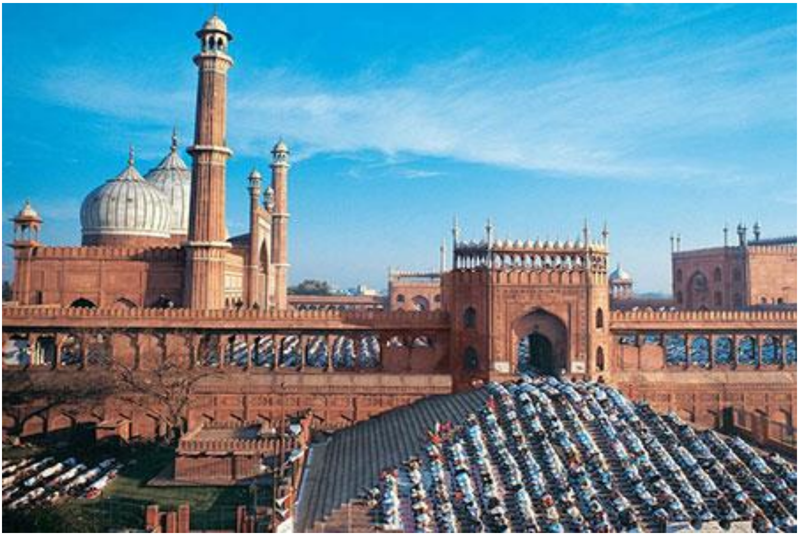

د ډهلی ښار جامع جومات

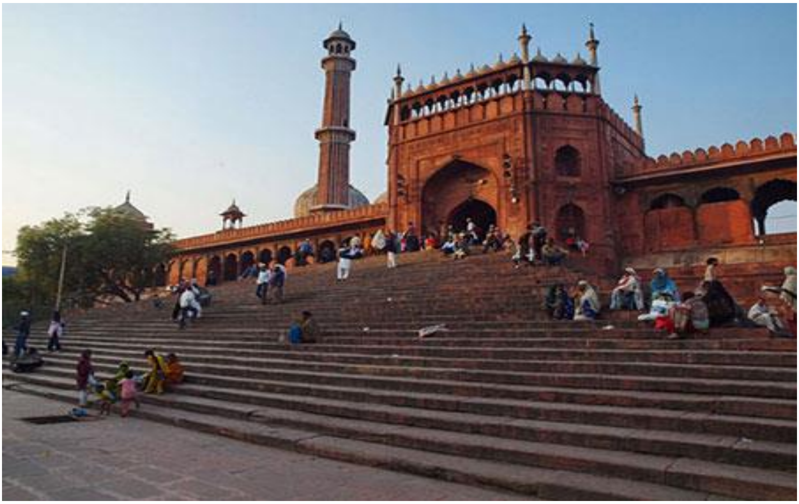

د ډهلی ښار جامع جومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قطب منار انځور په ډهلي کې (هند هېواد)

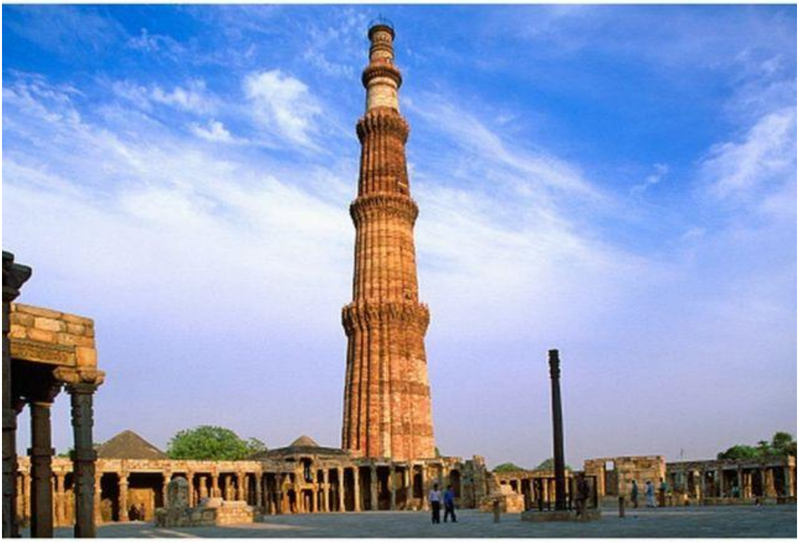

د قطب منار انځور په ډهلي کې (هند هېواد)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یوه ښکلي جومات انځور په چین کې

د یوه ښکلي جومات انځور په چین کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوه ښکلي جومات انځور په سنګاپور کې

د يوه ښکلي جومات انځور په سنګاپور کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانانو(اديلا) جومات په آسترليا کې

د يوه ښکلي جومات انځور په آسترليا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوه ښکلي جومات انځور په امريکا کې

د يوه ښکلي جومات انځور په امريکا کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

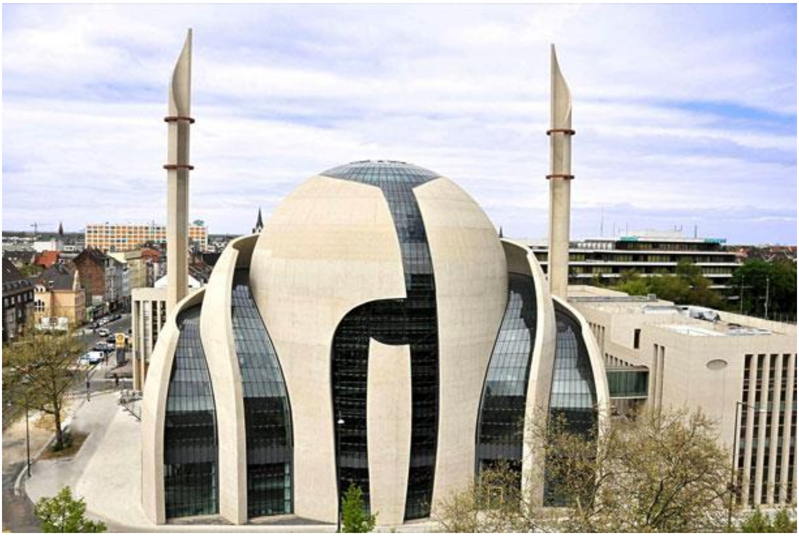

د يوه ښکلي جومات انځور په جرمني کې

د يوه ښکلي جومات انځور په جرمني کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قرطبه جومات انځور په اسپانې (هسپانيه) کې

د قرطبه جومات انځور په اسپانې (هسپانيه) کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوه ښکلي جومات انځور په هالند کې

د يوه ښکلي جومات انځور په هالند کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوه ښکلي جومات انځور په سويډن کې

د يوه ښکلي جومات انځور په سويډن کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوه ښکلي جومات انځور په فرانسه کې

د يوه ښکلي جومات انځور په فرانسه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو د نفوس پر بنسټ د هېوادونو لیست:

,, اسلام په نړۍ کې له عیسویت وروسته د پیروانو د شمېر له پلوه دوهم دین دی. د ۲۰۱۵ کال د اټکل له مخې د سي آی اې انسائیکلوپیډیا د نړۍ ۲٤,۱٪ خلک مسلمانان دي اسلام په سویل لوېدیزه آسیا، شمالي او سهیل (افریقا) او په ځینو برخو کې اکثریت مذهب دی.

آسیا او افریقا لویه وچه په نړۍ کې د مسلمانانو د نفوس تر ټولو لویه سلنه (۵۲/۳۹٪) لري. کډوالې ټولنې د نړۍ په ځینو سیمو کې ژوند کوي. د بیلګې په توګه، په لوېدیځه اروپا کې، اسلام د سیمې د ټول نفوس ٦٪ سره له مسیحیت وروسته دویم دین دی.

د ۲۰۱۲ راپور له مخې، ٤۹ هېوادونه مسلمانان اکثریت لري، د نړۍ شاوخوا ٦۲٪ مسلمانان، چې د یو ملیارد نفوس سره برابر دي، په سویل او سویل ختیځ آسیا کې ژوند کوي. د نړۍ د مسلمانانو له جملې څخه پاکستان ۱۱,۰٪، هند ۱۰,۹٪، بنګله دیش ۹,۲٪ نږدې ۲۰٪ مسلمانان په عربي هېوادونو کې ژوند کوي.
افریقا، مصر او نایجریا د مسلمانانو تر ټولو لوی نفوس لري.

د Pew Research Center د ۲۰۱۰ کال څېړنه د ۲۰۰۹ کال په ژمي کې خپره شوه.
دې څېړنې وښودله چې د سورېې په پرتله په لبنان او چین کې مسلمانان ډېر دي.
دا په ډاګه کوي چې اسلام به په ۲۰۷۵ میلادي کې د مذهبونو په مینځ کې، ترټولو پیروان ولري.،، (ویکي پېډیا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

منځپانګه:

,, د جدول په لومړيو څلورو کالمونو کې ارقام د نړۍ د مسلمانانو د راتلونکي په اړه د Pew Research Center د راپور پراساس دی.

شمېره	هېواد/ سيمه	مسلمان	د هېواد د ټول مسلمانان نفوس سلنه (٪)	د نړۍ د مسلمانانو د نفوس سلنه (٪).
۱	افغانستان	۳۸,۹۲۸,۳۴۶	۱۰۰	۲,۴
۲	آلبانی	۱,۸۷۹,۱۷۲	۵۸,۸	۰,۱
۳	الجزاير	۴۰,۴۰۰,۰۰۰	۹۹ >۹۸,۲	۲,۷
۴	امريکايی ساموا	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۵	آندورا	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۶	آنګولا	۹۰,۰۰۰	۱,۰	۰,۱<
۷	آنګويلا	۱,۰۰۰<	۰,۳	۰,۱<
۸	آنتيګوا او باربودا	۱,۰۰۰<	۰,۶	۰,۱<
۹	آرژانتين	۷۸۴,۰۰۰	۲,۵	۰,۱<
۱۰	ارمنستان	۱/۲<	۰,۱<	۰,۱<
۱۱	آروبا	۱,۰۰۰<	۰,۴	۰,۱<
۱۲	استراليا	۴۷۶,۲۹۱	۲,۲	۰,۱<
۱۳	اتريش	۵۷۳,۸۷۶	۶,۸	۰,۱<
۱۴	آذربايجان جمهوريت	۸,۷۹۵,۰۰۰	۹۸,۴	۰,۵
۱۵	باهاما	۱,۰۰۰<	۰,۱	۰,۱<

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶	بحرين	۸۶۶,۸۸۸	۷۰,۲	۰,۱<
۱۷	بنګلادش	۱۴۵,۶۰۷,۰۰۰	۸۶,۳	۹,۲
۱۸	باربادوس	۲,۰۰۰	۰,۹	۰,۱<
۱۹	بلاروس	۱۹,۰۰۰	۰,۲	۰,۱<
۲۰	بلژيک	۶۵۸,۴۶۳	۵,۹	۰,۱<
۲۱	بليز	۱,۰۰۰<	۰,۱	۰,۱<
۲۲	بنين	۲,۷۱۰,۰۰۰	۲۴,۵	۰,۱
۲۳	برمودا	۱,۰۰۰<	۰,۸	۰,۱<
۲۴	د بوتان سلطنت	۲,۰۰۰≤	۰,۲	۰,۱<
۲۵	بوليوی	۲,۰۰۰	۰,۱<	۰,۱<
۲۶	بوسنيا او هرزګوينا	۱,۷۹۰,۴۵۴	۵۰,۷	۰,۱
۲۷	بوتسوانا	۸,۰۰۰	۰,۴	۰,۱<
۲۸	برزيل	۲۰۴,۰۰۰	۰,۱	۰,۱<
۲۹	د برتانيا ورجن ټاپو	۱,۰۰۰<	۱,۲	۰,۱<
۳۰	برونئی	۲۹۵,۰۰۰	۶۷	۰,۱<
۳۱	بلغارستان	۵۷۷,۰۰۰	۷,۸	۰,۱<
۳۲	بورکينافاسو	۱۱,۲۷۰,۰۰۰	۶۰,۵	۰,۶
۳۳	برما (ميانمار)	۲,۲۳۷,۴۹۵	۲,۳	۰,۱
۳۴	بروندی	۲۵۰,۰۰۰	۲,۲	۰,۱<
۳۵	کامبوج	۲۵۵,۰۰۰	۱,۶	۰,۱<
۳۶	کامرون	۴,۹۴۰,۰۰۰	۲۰,۹	۰,۲
۲۷	کانادا	۱,۰۵۳,۹۴۵	۳,۲-۱,۹	۰,۱
۳۸	کاپ ورد	۱۰,۰۰۰	۲	۰,۱<

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹	کیمان ټاپوګان	۱,۰۰۰<	۰,۲	۰,۱<
۴۰	د مرکزي افریقا جمهوریت	۴۰۳,۰۰۰	۱۵	۰,۱<
۴۱	چاد	۷,۸۲۷,۶۵۳	۵۸	۰,۴
۴۲	شیلی	۲,۸۹۴	۰,۰۳	۰,۱<
۴۳	چین	۲۲,۰۰۰,۰۰۰- ۵۰,۰۰۰,۰۰۰	۱,۸	۱,۴
۴۴	کوکوس (کلینګ) ټاپوګان	۱,۰۰۰<	۸۰	۰,۱<
۴۵	کلمبیا	۴۰,۰۰۰ تا ۸۰,۰۰۰	۰,۲	۰,۱<
۴۶	کومور(قمر)	۷۸۵,۰۰۰	۹۸,۳	۰,۱<
۴۷	کنګو	۳,۶۴۸,۲۶۷	۵	۰,۱
۴۸	کوک ټاپوګان	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۴۹	کاستاریکا	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۵۰	کرواسی	۶۰,۰۰۰	۱,۴	۰,۱<
۵۱	کوبا	۱۰,۰۰۰	۰,۱	۰,۱<
۵۲	قبرس	۲۷۳,۰۰۰	۲۲,۷	۰,۱<
۵۳	چک جمهوریت	۱۰,۵۰۰	۰,۱<	۰,۱<
۵۴	دنمارک (دانمارک)	۲۳۰,۰۰۰	۴,۱	۰,۱<
۵۵	جیبوتي	۸۵۳,۰۰۰	۹۷,۰	۰,۱
۵۶	دومینیکا	۱,۰۰۰<	۰,۲	۰,۱<
۵۷	دومینیکا جمهوریت	۲,۰۰۰	۰,۱<	۰,۱<

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۸	اکوادور	۲,۰۰۰	۰,۱<	۰,۱<
۵۹	مصر	۷۳,۸۰۰,۰۰۰	۹۰	۴,۹
۶۰	السالوادور	۲,۰۰۰	۰,۱<	۰,۱<
۶۱	استوایی ګینه	۲۸,۰۰۰	۴,۱	۰,۱<
۶۲	اریتره	۱,۹۰۹,۰۰۰	۳۶,۶-۴۸-۵۰	۰,۱
۶۳	استونیا(استونی)	۱,۵۰۸	۰,۱<	۰,۱<
۶۴	ایتوپیا(اتیوپی)	۲۵,۰۳۷,۶۴۶	۳۴	۱,۸
۶۵	د فارو ټاپو	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۶۶	فاکلنډ ټاپوګان	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۶۷	د میکرونزیا فدرالي ایالتونه	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۶۸	فیجی	۵۴,۰۰۰	۶,۳	۰,۱<
۶۹	فنلیند (فنلاند)	۴۲,۰۰۰	۰,۸	۰,۱<
۷۰	فرانسه	۵,۶۲۱,۰۰۰	۷,۵	۰,۳
۷۱	فرانسوي ګیانا	۲,۰۰۰	۰,۹	۰,۱<
۷۲	فرانسوي پولینیشیا	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۷۳	ګابون	۱۴۵,۰۰۰	۹,۷	۰,۱<
۷۴	ګامبیا	۱,۶۶۹,۰۰۰	۹۵,۳	۰,۱
۷۵	ګرجستان	۴۴۲,۰۰۰	۱۰,۵	۰,۱<
۷۶	آلمان (جرمني)	۱,۶۰۰,۰۰۰-۴,۷۰۰,۰۰۰	۲,۰ - ۵,۷	۰,۲
۷۷	غنا	۴,۹۱۴,۰۰۰	۱۸	۰,۲
۷۸	ګیبرالتر	۱,۰۰۰	۴,۰	۰,۱<

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۹	یونان	۶۱۰,۰۰۰	۵,۳	۰,۱<
۸۰	گرینلند	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۸۱	گرینادا	۱,۰۰۰<	۰,۳	۰,۱<
۸۲	گوادلوپ	۲,۰۰۰	۰,۴	۰,۱<
۸۳	گوام	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۸۴	گواتیمالا	۱,۰۰۰	۰,۱<	۰,۱<
۸۵	گینه	۸,۶۹۳,۰۰۰	۸۴,۲	۰,۵
۸۶	گینه بیسائو	۷۰۵,۰۰۰	۵۰	۰,۱<
۸۷	گویان	۵۵,۰۰۰	۷,۲	۰,۱<
۸۸	هائی تی	۲,۰۰۰	۰,۱<	۰,۱<
۸۹	هندوراس	۱۱,۰۰۰	۰,۱	۰,۱<
۹۰	هنگ کانگ	۲۲۰,۰۰۰	۳,۱	۰,۱<
۹۱	مجارستان	۵,۵۷۹	۰,۳	۰,۱<
۹۲	ایسلند	۱۳۰۰	۴/۰	۰,۱<
۹۳	هند	۱۷۲,۰۰۰,۰۰۰	۱۴,۲	۹,۶
۹۴	اندونزیا	۲۰۴,۸۴۷,۰۰۰	۸۷,۲	۱۲,۷
۹۵	ایران	۷۹,۴۴۷,۰۰۰	۹۹,۴	۴,۶
۹۶	عراق	۳۱,۱۰۸,۰۰۰	۹۸,۹	۱,۹
۹۷	ایرلند	۷۰,۱۵۸	۱,۱	۰,۱<
۹۸	د من ټاپو	۱,۰۰۰<	۰,۲	۰,۱<
۹۹	اسرائیل	۱,۲۸۷,۰۰۰	۱۷,۷	۰,۱
۱۰۰	ایتالیا	۲,۲۲۰,۰۰۰	۳,۷	۰,۱
۱۰۱	د عاج ساحل	۷,۹۶۰,۰۰۰	۴۰	۰,۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰۲	جامائیکا	۱,۰۰۰	۰,۱<	۰,۱<
۱۰۳	جاپان (ژاپن)	۱۸۵,۰۰۰	۰,۱	۰,۱<
۱۰۴	اردن	۶,۳۹۷,۰۰۰	۹۳,۸	۰,۴
۱۰۵	قزاقستان	۸,۸۸۷,۰۰۰	۷۰,۲	۰,۵
۱۰۶	کنیا	۲,۸۶۸,۰۰۰	۱۰	۰,۲
۱۰۷	کیریباتی	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۱۰۸	کوزوو	۱,۵۸۴,۰۰۰	۹۵,۶	۰,۱
۱۰۹	کویت	۲,۶۳۶,۰۰۰	۷۴,۱	۰,۲
۱۱۰	قرقیزستان	۴,۹۲۷,۰۰۰	۸۸,۸	۰,۳
۱۱۱	لائوس	۱,۰۰۰	۰,۱<	۰,۱<
۱۱۲	لتونی	۲,۰۰۰	۰,۱	۰,۱<
۱۱۳	لبنان	۲,۵۴۲,۰۰۰	۵۹,۷	۰,۲
۱۱۴	لسوتو	۱,۰۰۰	۰,۱<	۰,۱<
۱۱۵	لیبریا	۵۲۳,۰۰۰	۱۲,۸	۰,۱<
۱۱۶	لیبیا	۶,۳۲۵,۰۰۰	۹۶,۶	۰,۴
۱۱۷	لیختن اشتاین	۲,۰۰۰	۴,۸	۰,۱<
۱۱۸	لیتوانی	۳,۰۰۰	۰,۱	۰,۱<
۱۱۹	لوکزامبورگ	۱۱,۰۰۰	۲,۳	۰,۱<
۱۲۰	ماکائو	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۱۲۱	مقدونیه	۵۰۰,۰۰۰	۳۳,۳	۰,۱<
۱۲۲	ماداگاسکار	۲۲۰,۰۰۰	۷	۰,۱<
۱۲۳	مالاوی	۲,۰۱۱,۰۰۰	۱۲,۸	۰,۱
۱۲۴	مالزی	۱۷,۱۳۹,۰۰۰	۶۱,۴	۱,۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۵	مالديو	۳۰۹,۰۰۰	۱۰۰	۰,۱<
۱۲۶	مالی	۱۵,۶۶۷,۷۰۴	۹۵	۰,۸
۱۲۷	مالت	۱,۰۰۰	۰,۲	۰,۱<
۱۲۸	مارشال ټاپوګان	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۱۲۹	مارتينيک	۱,۰۰۰<	۰,۲	۰,۱<
۱۳۰	موريتانی	۴,۱۷۱,۶۳۳	۱۰۰	۰,۲
۱۳۱	موريس	۲۳۰,۱۱۸	۱۷,۳	۰,۱<
۱۳۲	مايوت	۱۹۷,۰۰۰	۹۸,۸	۰,۱<
۱۳۳	مکزيک (مکسيکو)	۳,۷۰۰ - ۱۱۱,۰۰۰	۰,۱	۰,۱<
۱۳۴	مولداويا	۱۵,۰۰۰	۰,۴	۰,۱<
۱۳۵	موناکو	۱,۰۰۰<	۰,۵	۰,۱<
۱۳۶	مغولستان (منګوليا)	۲۰۰,۰۰۰	۶	۰,۱<
۱۳۷	مونته نګرو	۱۱۸,۴۷۷	۱۹,۱۱	۰,۱<
۱۳۸	مونتسرات	۱,۰۰۰<	۰,۱	۰,۱<
۱۳۹	مراکش	۳۲,۳۸۱,۰۰۰	۹۹	۲,۰
۱۴۰	موزامبيک	۵,۳۴۰,۰۰۰	۲۲,۸	۰,۳
۱۴۱	ناميبيا	۹,۰۰۰	۰,۴	۰,۱<
۱۴۲	نائورو	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۱۴۳	نيپال	۱,۲۵۳,۰۰۰	۴,۲	۰,۱
۱۴۴	هلند	۱,۰۰/۸۲۵,۰۰۰ ۰,۰۰۰	٦-۵	۰,۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۵	آنتيل هلند	<۱,۰۰۰	۰,۲	<۰,۱
۱۴۶	نوې کاليدونيا	۷,۰۰۰	۲,۸	<۰,۱
۱۴۷	نيو زيلند	۴۱,۰۰۰	۰,۹	<۰,۱
۱۴۸	نيکاراګوئه	۱,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱
۱۴۹	نيجر	۱۹,۵۰۲,۲۱۴	۹۸,۳	۱,۰
۱۵۰	نيجريه	۹۳,۸۳۹,۰۰۰	۵۰-۴۱	۴,۷
۱۵۱	نيووی	<۱,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱
۱۵۲	شمالي کوريا	۳,۰۰۰	۰,۱	<۰,۱
۱۵۳	شمالي ماريانا ټاپوګان	<۱,۰۰۰	۰,۷	<۰,۱
۱۵۴	ناروې	۱۶۳,۱۸۰	۳,۰	<۰,۱
۱۵۵	عمان	۲,۵۴۷,۰۰۰	۸۷,۷	۰,۲
۱۵۶	پاکستان	۱۷۸,۰۰۰,۰۰۰	۹۶,۴	۱۱,۰
۱۵۷	پالائو	<۱,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱
۱۵۸	فلسطيني سيمې	۴,۲۹۸,۰۰۰	۹۷,۵	۰,۳
۱۵۹	پاناما	۲۵,۰۰۰	۰,۷	<۰,۱
۱۶۰	پاپوآګينه نو	۲,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱
۱۶۱	پاراګوئه	۱,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱
۱۶۲	پيرو	<۱,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱
۱۶۳	فيليپين	۵,۸۹۶,۰۰۰	٤,٦	۰,۷
۱۶۴	لهستان	۲۰,۰۰۰	۰,۱	<۰,۱
۱۶۵	پرتګال	۶۵,۰۰۰	۰,۶	<۰,۱
۱۶۶	پورتوريکو	۱,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۷	قطر	۱,۱۶۸,۰۰۰	۷۷,۵	۰,۱
۱۶۸	د کنګوجمهوري	۷۷,۷۳۶	۱,۶	<۰,۱
۱۶۹	رئونیون	۳۵,۰۰۰	۴,۲	<۰,۱
۱۷۰	رومانیا(روماني)	۷۳,۰۰۰	۰,۳	<۰,۱
۱۷۱	روسیه	۹,۴۰۰,۰۰۰	۶,۵	۱,۰
۱۷۲	روآندا	۵۸۹,۴۲۹	۴,۸	<۰,۱
۱۷۳	سنت هلنا	<۱,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱
۱۷۴	سنت کیتس او نویس	<۱,۰۰۰	۰,۳	<۰,۱
۱۷۵	سنت لوسیا	<۱,۰۰۰	۰,۱	<۰,۱
۱۷۶	سنت پیر او ماژلان	<۱,۰۰۰	۰,۲	<۰,۱
۱۷۷	سنت وینست او ګرنادین	۲,۰۰۰	۱,۷	<۰,۱
۱۷۸	ساموا	<۱,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱
۱۷۹	سان مارینو	<۱,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱
۱۸۰	سائوتوم او پرنسیپ	<۱,۰۰۰	<۰,۱	<۰,۱
۱۸۱	سعودی عربستان	۲۵,۴۹۳,۰۰۰	۹۷,۱	۱,۶
۱۸۲	سنګال	۱۴,۵۸۴,۹۳۱	۹۵,۹	۰,۸
۱۸۳	صربستان	۲۲۷,۰۰۰	۲,۸	<۰,۱
۱۸۴	سیشل	<۱,۰۰۰	۱,۱	<۰,۱
۱۸۵	سیرالئون	۴,۱۷۱,۰۰۰	۷۱,۵	۰,۳
۱۸۶	سنګاپور	۷۲۱,۰۰۰	۱۴,۷	<۰,۱
۱۸۷	اسلوواکی	۱۰,۸۶۶	۰,۲	<۰,۱
۱۸۸	اسلوونی	۷۳,۵۶۸	۳,۶	<۰,۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸۹	سليمان ټاپوګان	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۱۹۰	سومالی	۹,۲۳۱,۰۰۰	۹۸,۹	۰,۶
۱۹۱	سويلي آفريقا	۶۵۴,۰۶۴	۱,۵	۰,۱<
۱۹۲	سويلي کوريا	۳۵,۰۰۰	۰,۱	۰,۱<
۱۹۳	سويلي سوډان	۶۱۰,۰۰۰	۶,۲	۰,۱<
۱۹۴	اسپانيا	۱,۸۸۷,۹۰۶	۴,۱	۰,۱
۱۹۵	سرى لانکا	۱,۹۶۷,۲۲۷	۹,۷۱	۰,۱
۱۹۶	سودان	۳۹,۰۲۷,۹۵۰	۹۷,۰	۱,۹
۱۹۷	سورينام	۸۴,۰۰۰	۱۹,۶	۰,۱<
۱۹۸	سوازيلند	۱۲۹,۲۳۰	۱۰	۰,۱<
۱۹۹	سويدن	۴۵۰,۰۰۰– ۵۰۰,۰۰۰	۵	۰,۱<
۲۰۰	سوئيس	۴۰۰,۰۰۰	۵	۰,۱<
۲۰۱	سوريه	۲۰,۸۹۵,۰۰۰	۹۰	۱,۳
۲۰۲	تايوان	۶۰,۰۰۰	۰,۳	۰,۱<
۲۰۳	تاجيکستان	۷,۰۰۶,۰۰۰	۹۹,۰	۰,۴
۲۰۴	تانزانيا	۱۹,۴۲۶,۸۱۴	۳۵	۰,۸
۲۰۵	تايلند	۳,۹۵۲,۰۰۰	۵,۸	۰,۲
۲۰۶	ختيځ تيمور	۱,۰۰۰	۰,۱	۰,۱<
۲۰۷	توګو	۸۲۷,۰۰۰	۲۰	۰,۱
۲۰۸	توکلاو	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۲۰۹	تونګا	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۲۱۰	ترينيدادوتوباګو	۷۸,۰۰۰	۵,۸	۰,۱<

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱۱	تونس	۱۱,۱۹۰,۰۰۰	۹۹,۸	۰,۶
۲۱۲	ترکیه	۷۴,۶۶۰,۰۰۰	۹۸,۶	۴,۶
۲۱۳	ترکمنستان	۴,۸۳۰,۰۰۰	۹۳,۳	۰,۳
۲۱۴	د ترکیس او کیکوس ټاپوګان	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۲۱۵	تووالو	۱,۰۰۰<	۰,۱	۰,۱<
۲۱۶	اوګاندا	۵,۰۳۰,۰۰۰	۱۲,۰	۰,۳
۲۱۷	اوکراین	۳۹۳,۰۰۰	۰,۸	۰,۱<
۲۱۸	عربی متحده امارات	۳,۵۷۷,۰۰۰	۷۶,۰	۰,۲
۲۱۹	بریتانیا	۳,۱۰۶,۳۶۸	۴,۸	۰,۲
۲۲۰	متحده ایالات	۲,۵۹۵,۰۰۰	۰,۸	۰,۲
۲۲۱	د ورجین ټاپو	۱,۰۰۰<	۰,۱	۰,۱<
۲۲۲	اروګوئه	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۲۲۳	ازبکستان	۲۶,۸۳۳,۰۰۰	۹۶,۵	۱,۷
۲۲۴	وانوآتو	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۲۲۵	واتیکان	۰	۰	۰
۲۲۶	ونزوئلا	۹۵,۰۰۰	۰,۳	۰,۱<
۲۲۷	ویتنام	۷۱,۲۰۰	۰,۲	۰,۱<
۲۲۸	والیس او فوتونا	۱,۰۰۰<	۰,۱<	۰,۱<
۲۲۹	لوېدیزه صحرا	۵۲۸,۰۰۰	۹۹,۶	۰,۱<
۲۳۰	یمن	۲۴,۰۲۳,۰۰۰	۹۹,۰	۱,۵
۲۳۱	زامبیا	۱۴۰,۰۰۰	۱	۰,۱<
۲۳۲	زیمبابوې	۴۸۸,۶۵۶	۳	۰,۱<

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

---	مرکزی آسیا	۵۴,۰۰۰,۰۰۰	۸۰,۰	۳,۰
---	سویلي آسیا	۵۰۷,۲۸۴,۰۰۰	۳۱,۴	۳۰,۶
---	سویل ختیځه آسیا	۲۵۷,۰۰۰,۰۰۰	۱۲,۰	۱۵,۰
---	منځني ختیځ ـشمالي افریقا (منا)	۳۱۵,۳۲۲,۰۰۰	۹۱,۲	۲۲,۹
---	د آفریقا سویلي صحرا	۲۴۲,۵۴۴,۰۰۰	۲۹,۶	۱۵,۰
---	اروپا	۴۴,۱۳۸,۰۰۰	۶,۰	۲,۷
---	آمریکا	۵,۲۵۶,۰۰۰	۰,۶	۰,۳
--------	ټوله نړۍ	۱,۷۰۳,۱۴۶,۰۰۰	۲۳,۴	۱۰۰,۰

،،(ویکي پیډیا)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربي ژبي هېوادونه

۱. اردن:

,, اردن (الأردن)، رسمي نوم يې د اردن هاشمي سلطنت دی، دغه هېواد په لويديځه اسيا کې پروت دی. د شام په سيمه د اردن د سمندر په ختيځه څنده کې د اسيا، افريقا او اروپا په درې لارې کې پروت دی. اردن له سعودي عربستان، عراق، سوريې، اسرائيلو او فلسطين له لويديځې ترانګې سره پوله لري. مړ سيند يې په لويديځو پولو پروت دی، داهېواد په خپل لرې سويل لويديځ کې د سور سمندر سره شپږ ويشت کيلو متره (۱۶ ميله) ساحل لري. عمان يې پلازمېنه، ستر ښار او اقصادي، سياسي او کلتوري مرکز دی.

په اوسني اردن کې د لرغوني ډېرين پير انسانانو ژوند کړی. د ژېړو (برونزو) پړاو په پای کې په دې سيمه کې درې د اوږدې مودې پاچهی څرګندې شوې دي چې هغه دا دي:

- عمون
- مواب
- ادوم

په وروستيو واکمنيو کې يې د النبطية پاچهي، پارسي ستروواکي، رومي ستروواکي، راشده واکمني، امويان، عباسي خلافت او عثماني ستروواکۍ شاملې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اردن د عرب اتحاديې او اسلامي همکاريو سازمان بنسټ ايښودونکی غړی دی. د دې خپلواک هېواد نظام مشروطه پاچهي ده، خو پاچا پراخه اجرائيوي او قانون جوړوونکي واکونه له ځانه سره لري .

اردن نيمه وچ او ښاړ هېواد دی، ټوله سيمه يې ۸۹۳۴۲ کيلو متر مربع (۳۴،۴۹۵ ميل مربع) ده، د وګړو شمېر يې نهه ميليونه دی، په عربي هېوادونو په يوولسم شمېره زيات نفوس لري. غوڅ اکثريت يا پنځه نوي سلنه وګړي يې سني مسلمانان دي، اصلي لږه کې مسيحيان هم لري. اردن په بيا بيا ناکراره منځني ختيځ کې «ارامه سيمه» بلل کېږي.

اردن له عرب پسرلي وروسته چې په ۲۰۱۰ز کال کې يې دا سيمه ونيوله، کوم زيان ونه لېده. له ۱۹۴۸ز کال راهيسې، اردن له ډېرو جګړه کې ښکېلو ګاونډيو هېوادونو نه کډوال منلي دي.

اردن د انساني ودې د شاخص له پلوه يو سل او دويم هېواد دی او د عايد له منځنۍ کچې پورته اقتصاد لري. د اردن اقتصاد په سيمه کې يو له کوچني اقتصاد نه دی چې د ماهر کار ځواک پر بنسټ د بهرنۍ پانګونې د لېوالتيا وړ دی. دا هېواد د سيلانيانو د لېوالتيا مرکز هم دی او د ښه پرمختللي روغتيايي برخې له امله د روغتيايي سيال بينۍ لپاره هم جذاب دی. سره له دې، د طبيعي سرچينو کمښت، د کډوالو زيات ورتګ او د سيمې نا ارامۍ د دې هېواد اقتصادي او ودانيزه وده له ستونزو سره مخامخ کړې ده.،، (۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

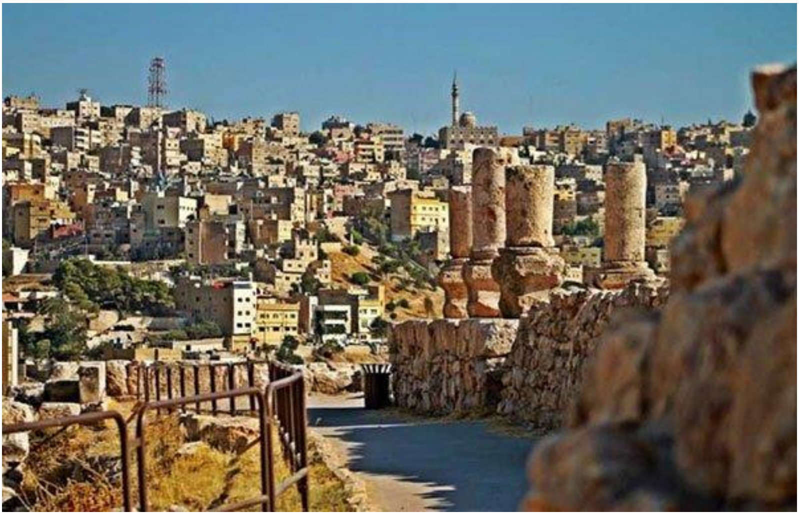

د اردن هېواد ودانيزانځور

د اردن هېواد ودانيزانځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اردن هېواد ودانيزانځور

د اردن هېواد ودانيزانځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- الجزاير:

,, د افريقا په سهېل کې يو هېواد دی چې ولسمشريز نظام لري.

دا هېواد د افريقا په لويه وچه کې دوهم لوی هېواد دی. دا هېواد په سهېل ختيځ کې د تونس سره، په ختيځ کې د ليبيا سره، په سوېل ختيځ کې د نايجېر سره، په سوېل لوېديځ کې د مالي او ماوريتانيا او په لوېديځ کې د ماراکو سره ګډې نړېوالې پولې لري ,لويديځه صحرا ,په لوېديځ کې. د الجزاير اساسي قانون اسلام ,عرب ,او آمازيغ (بربر) هېواد. د الجېريا نوم د الجزاير د ښار د نوم نه راوتلی دی , د عربي لغت *الجزائر*، چې په پښتو ژباړه کې د *ټاپوګان* په مانا دی، دا نوم هغه څلورو ټاپوګانو خوا ته اشاره کوي چې د الجزاير د ښار د سمندر غاړې نه په سيند کې تر ۱۵۲۵ زېږيز کال پورې پرتې وې چې بيا وروسته د همدغه هېواد د وچې برخې وګرځېدلې.

الجزاير د **الجزاير د خلکو ديموکراتيک جمهوريت** له رسمي نوم سره د افريقا په شمال کې پروت هېواد دی. په ختيځ کې له ليبيا؛ په سويل ختيځ کې له نايجيريا؛ په سويل لويديځ کې له مالي، موريتانيا او لويديځې بېديا؛ په لويديځ کې له مراکش؛ په شمال کې د مديترانې سيند سره پوله لري. دا د افريقا په شمال کې د مغرب سيمې يوه برخه بلل کېږي. دا هېواد نيمه - وچه جغرافيه لري او د نفوس ډېره برخه يې د شمال په حاصل خېزه برخه کې ژوند کوي او دا صحرا د سويل پر جغرافه واکمنه ده. الجزايز ۲۳۸۱۷۴۱ کيلومتره مربع (۹۱۹۵۹۵) مساحت لري. چې په دې توګه د افريقا په کچه د مساحت له پلوه لسم لوی هېواد دی. الجزاير د ۴۴ ميليونه نفوس له لرلو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افريقا نهم د نړۍ په کچه ۳۲م ګڼنفوسه هېواد دی. پلازمېنه او تر ټولو لوی ښار يې الجزيره دی چې د مديترانې سمندرغاړو کې پروت دی .

په الجزاير کې لرغوني لړۍ، تمدونونه او امپراتورۍ دا دي:

لرغوني نيومديان، فينيکيان، بونيقيان، روميان، ونداليان، بيزانسان، امويان، عباسيان، رستميان، ادريسيان، اغلابيان، فاطميان، زيريديان، حماديان، المرويان، موحدان، اسبانيان، اسپانويان، عثمانيان او فرانسوي استعماري امپراتوري. د الجزاير د نفوس لوی اکثريت مسلمان شوي عرب - بابر دي چې عربي او بېربري ژبې د رسمي ژبو په توګه کاروي. له دې سره په ځينو برخو کې فرانسوي ژبه د يوې اداري او ښونيزې ژبې په توګه کارول کېږي. د خبرو کولو لپاره اصلي ژبه الجزايري عربي ده.

الجزيره يو نيمه ولسمشريز جمهوريت دی چې سيمه ييزې ټاکنيزې حوزې يې له ۵۸ ولايتونو او ۱۵۴۱ کاميونونه (په الجزاير کې تر ټولو کوچنی اداري واحد، ژباړن) لري. دا هېواد د ټولو غير جزيره يي افريقايي هېوادونو تر منځ د انساني او ودانيز پرمختګ تر ټولو لوړ شاخص لري او تر ډېره د انرژۍ د صادراتو پر بنسټ د دې لويې وچې له لويو اقتصادونو څخه دی. ،، (۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجزاير د يوې برخې انځور

الجزاير د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجزاير د يوې برخې انځور

الجزاير د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجزاير د يوې برخې انځور

الجزاير د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

الجزاير د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. بحرین:

,, بحرين (البحرين)، رسمي نوم يې د بحرين سلطنت (مملكة البحرين) دی، دا هېواد د فارس په خلیج کې پروت دی. دا د ټاپوګانو هېواد دی چې له پنځوسو طبيعي ټاپوګانو او درې دېرشو جوړو شوو (مصنوعي) ټاپوګانو نه جوړ له یو کوچني مجمع الجزاير نه تشکیل شوی، مرکز يې د بحيرين ټاپو دی چې دې ټاپوګانو د بحرين درې اتيا سلنه ځمکه نېولې ده. بحرين د قطري ټاپووزمې او شمال ختيځ ساحل ته د سعودي عربستان تر منځ پروت دی، د پنځه ويشت کیلومتره اوږدې (۱۶میله) ملک فهد لارې په مټ له سعودي عربستان سره وصل شوی. د ۲۰۲۰ز کال د شمېرې تر مخې د بحرين د وګړو شمېر ۱،۵۰۱،۶۳۵ دی چې ۷۱۲،۳۶۲ يې د بحرين اصلي اوسېدونکی دي. د ۷۶۰ کیلو مترمربع (۲۹۰میل مربع) مساحت په لرلو سره له مالديف او سينګاپور وروسته په اسيا کې درېیم کوچنی هیواد دی. پلازمېنه اوستر ښار يې عمان دی.

بحرين د لرغوني ديلمون تمدن سیمه ده. دا هېواد له لرغونې زمانې نه په بحر کې د ملغلرو د موندلو له امله شهرت لري چې دا ملغلرې تر نولسمې پېړۍ پورې په ټوله نړۍ کې تر ټولو غوره وې.

د ۱۸۰۰ز کلونو په وروستيو کې، له بريتانويانو سره تر برياليو تړونونو وروسته، بحرين د بريتانيې تحت الحماية هېواد شو. په ۱۹۷۱ز کال کې يې خپلواکي اعلان کړه. پخوا يې نظام امارت و، خو په ۲۰۰۲ز کال کې بحرين يو اسلامي مشروطه شاهي نظام اعلان شو. په ۲۰۱۱ز کال کې، د سیمه ییز عرب پسرلي نه په الهام

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخیستلو سره په دې هېواد کې لاریونونه وشول. د بحرين واکمنه الخليفه شاهي کورنۍ د مخالفینو، سیاسي مخالفو څېرو او اکثریت شیعه مسلمانانو له حقوقو نه د سرغړونو له امله تر نیوکو لاندې ده .

بحرين په پارس خلیج کې د تیلو له کشف وروسته لومړي اقتصاد ته وده ورکړه، د بانکدارۍ، ودانیزو او ګرځندوی په برخو کې د لسیزو پانګونې د پایلې په توګه د نړۍ ګڼې مالي پانګونکي اداري د دې هېواد په پلازمېنه کې شته. ،، (۶)

بحرين د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحرين د يوې برخې موډل انځور

بحرين د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحرين د يوې برخې انځور

بحرين د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴. تونس:

,, د تونس جمهوري هېواد د افريقا په شمال کې پروت دی. دغه هېواد په شمالي افريقا کې د مغرب سيمې برخه ده، په لويديځ او سويل لويديځ کې يې الجيريا، په سويل ختيځ کې يې ليبيا ، شمال او ختيځ کې يې مديترانې سمندرګۍ موقعيت لري، چې د ۱۱ ميليونه وګړو نفوس په لرلو سره ۱۶۳ زره ۶۱۰ کيلومتر مربع (۶۳ زره ۱۷۰ مايل مربع) مساحت لري. په دغه هېواد کې د اطلس غرونو ختيځ پای شامليږي او شمال يې بيا د افريقا تر لويې صحرا رسيږي، چې پاتې نور ډېر قلمرونه يې کرنيزې ځمکې دي. په ۱۳۰۰ کيلومتره (۸۱۰ مايله) ساحلي کرښو کې يې د مديترانې حوزې ختيځ او لويديځ افريقايي پيوند شامليږي. تونس د افريقا د تر ټولې لرې شمالي څوکې کېپ انجلا کور دی؛ پلازمېنه يې تونس، د دغه هېواد تر ټولو لوی ښار دی، چې په شمالي ختيځو سواحلو کې موقعيت لري او د خپل هېواد (تونس) نوم يې خپل کړی دی .

کارتاژ چې يوه لويه سوداګريزه ستروا‌کي او د روم جمهوريت نظامي سيال و، له ميلاد نه ۱۴۶ کاله وړاندې د روميانو له خوا ماته وخوړه او د راتلونکو ۸۰۰ کلونو لپاره تونس د روم تر نيواک لاندې راغی.

هغوی هلته عيسويت دود کړ او د آمفي تياتر الجيم په څېر د معمارۍ آثار يې هلته پرېښودل. له ۶۴۷ ز کال راهيسې، له څو هڅو وروسته، مسلمانانو تر ۶۹۷ ز کال پورې ټول تونس ونيو او د هغه ځای سيمه ييزو خلکو ته يې اسلام او عربي کلتور وروړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تونس په شمالي افريقا کې کوچنی هېواد دی، فرهنګ او هويت يې د پيړيو په ترڅ کې په بيلابيلو کلتورنو او قوميتونو کې ريښه لري .

دغه هېواد له ګڼ شمېراروپايي هېوادونو سره نږدې اقتصادي او سياسي اړيکې لري او ودانيزه برخه کې چټک پر مختګ لري.،، (۷)

تونس د يوې برخې انځور

تونس د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

تونس د يوې برخې انځور

تونس د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. جيبوتی:

,, **جيبوتي** چې رسمي نوم يې **د جېبوتي جمهوريت** دی د افريقا په (ښکر) کې پروت يو هېواد دی چې پلازمينه يې د جيبوتی ښار دی. مساحت يې ۲۳'۲۰۰ کيلومتره مربع او د وګړو شمير يې ۸۱۸'۱۵۹ نفره دی.

جيبوتي، په رسمي ډول د جيبوتي جمهوريت، د افريقا د ښاخ په برخه کې يو هېواد دی. دا هېواد له سويل لوري له سوماليا، له سويل لوېديځ لوري له ايتوپيا، له شمال لوري له اريتريا، او له ختيځ لوري د سرې سمندرګۍ او د عدن له خليج سره ګډه پوله لري. د عدن خليج په هغه غاړه کې يمن پروت دی. دا هېواد ټولټال ۲۳،۲۰۰ کيلومتر مربع (۸،۹۵۸ مايل مربع) مساحت لري .

په لرغوني زمانه کې، دا هېواد د ايتوپيا، اريتريا او سومالينډ سره يوځای د پونټ د خاورې برخه وه. زيلا ته نږدې، چې اوس په سوماليلينډ کې ده، د منځنيو پيړيو عدل او عفت سلطنتونه وو.

جيبوتي يو څو توکميز هېواد دی چې له ۹۲۱،۸۰۴ څخه ډير نفوس لري (چې په افريقا کې ترټولو کوچنی دی). فرانسوي او عربي ژبې د دې هېواد دوه رسمي ژبې دي او عفر او سومالي يې ملي ژبې دي.

نږدې ۹۴٪ اوسيدونکي يې د اسلام لارويان دي چې د دې هېواد رسمي دين دی او له زرو کلونو څخه زيات په دې سيمه کې حاکم دی. سومالي او عفر دوه لويې توکميزې ډلې جوړوي، چې عفر يې اکثريت دی. دواړه د افرو- آسيايي ژبو په کوشي ژبه خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جيبوتي په ستراتيژيک ډول د نړۍ د کښتيو ترټولو بوختو لارو ته نږدې موقعيت لري، چې سره سمندر او د هند سمندر ته لاسرسی کنټرولوي. دا هېواد د تيلو د اچولو او د بار د بدلولو مهم مرکز ګڼل کېږي او د ګاونډي ايتوپيا ځخه د وارداتو او صادراتو له پاره اصلي سمندري بندر دی. په ودانيزه برخه کې پانګونه خورا لږه او په ورو توګه افقي وده کوي.،، (٨)

جيبوتي د يوې برخې انځور

جيبوتي د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جيبوتي د يوې برخې انځور

جيبوتي د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶- سعودی عربستان:

,, سعودي عربستان چې په رسمي ډول د سعودي عربستان د پاچهي په نوم پېژندل کيږي، په لويديځه آسيا کې هېواد دی. دغه هېواد د عربو ټاپو وزمې نږدې ټوله برخه جوړوي، چې مساحت يې نږدې ۲ ميليونه ۱۵۰ زره کيلومتر مربع (۸۳۰ زره مايل مربع) دی.

په منځني ختيځ کې تر ټولو لوی او په عربي نړۍ کې دويم لوی هېواد دی. په شمال کې له اردن او عراق، په شمال ختيځ کې له کويټ، په ختيځ کې له قطر، بحرين او عربي متحده اماراتو او په سويل ختيځ کې له عمان او يمن سره پوله لري، د عقبه خليج په واسطه په شمال لويديځ کې له مصر نه جلا کيږي. سعودي عربستان يوازنی هېواد دی چې له دواړو سره سمندرګي او فارس خليج سره ساحلي کرښې لري، چې ډېری ځمکې يې له وچې صحرا، دښتو، بې ونو ځمکو او غرونو نه جوړه ده. پلازمېنه يې رياض تر ټولو لوی ښار دی، په دغه هېواد کې د اسلام دوه سپېڅلي ښارونه مکه معظمه او مدينه منوره هم موقعيت لري.

د اسلام له سپېڅلي دين وړاندې عربستان، هغه سيمه چې معاصر سعودي عربستان په کې پروت دی، د ګڼ شمېر لرغونو کلتورونو او تمدنونو ځای و، د عربستان له تاريخ وړاندې مهال په نړۍ کې د انساني چارو لومړني آثار ښيي. د نړۍ تر ټولو لوی دويم دين اسلام، په سعودي عربستان کې ظهور کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۷ مې پېړۍ په لومړيو کې، د اسلام پيغمبر محمد(ص) د عربستان وګړي متحد کړل او يو واحد اسلامي نظام يې جوړ کړ.

په ۶۳۲ ز کال کې د هغه له وفات وروسته، پيروانو يې په چټکۍ سره د عربستان تر حاکميت لاندې قلمرو پراخ کړ، په بې مخينې ډول يې په لويه کچه قلمرو (په لويديځ کې له ايبري ټاپووزمې نه په ختيځ کې تر معاصر پاکستان پورې) د څو لسيزو په ترڅ کې فتح کړ.

د معاصر سعودي عربستان نه بنسټ اخيستونکو سلسلو د راشدينو (۶۳۲-۶۶۱ ز کال)، امويانو (۶۶۱-۷۵۰ ز کال)، عباسيانو (۷۵۰-۷۵۱ ز کال) او فاطمي (۹۰۹- ۱۱۷۱ ز کال) خلافتونه وکړل، همدارنګه يې په آسيا، افريقا او اروپا کې ګڼ شمېر واکمنۍ رامنځته کړې. سعودي عربستان په پام کې لري چې په نيوم ښار کې د نړۍ تر ټولو سترې ودانۍ جوړې کړي.،، (۹)

د سعودی عربستان نیوم ښار د يوې څنډی مودل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سعودی عربستان نیوم ښار د یوې څنډې انځور

د سعودی عربستان نیوم ښار د یوې څنډې مودل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سعودی عربستان نیوم ښار د یوې څنډی مودل انځور

د سعودی عربستان نیوم ښار د یوې څنډی مودل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- سودان:

,, سوډان (په عربي کې السودان) رسمي نوم يې د سوډان جمهوريت دی (په عربي کې جمهورية السودان)، دا هېواد د افريقا په شمال ختيځه سيمه کې پروت دی. د مرکزي افريقا جمهوريت، چاډ، مصر، ايريتريا، ايتوپيا، ليبيا، سويلي سوډان او سور سمندر سره ګډه پوله لري. په ۲۰۲۱ز کال کې يې د وګړو شمېر څلور څلوېښت اعشاريه يونوي ميليونه شمېرل شوی مساحت يې ۱،۸۸۶،۰۶۸ کيو متر مربع (۷۲۸،۲۱۵ ميل مربع) دی، په دې ډول د افريقا په کچه د مساحت له پلوه په افريقا او عربي ټولنه کې درېيم ستر هېواد دی. په ۲۰۱۱ز کال کې د سويلي سوډان تر جلا کده پورې دا هېواد د مساحت له پلوه په افريقا او عربي ټولنه کې تر ټولو ستر هېواد و، خو له هغه وخته دا دواړه امتيازات له الجزاير سره دي. پلازمېنه يې خرطوم او تر ټولو ګڼ مېشته ښار يې أم درمان (د ميترو خرطوم يوه برخه ده) ښار دی.

د ۱۹۵۶ز کال د جنورۍ په لومړۍ نېټه، په قانوني ډول د يوه خپلواک هېواد په توګه اعلان شو .

اسلام د سوډان دولتي دين و او اسلامي قانون له ۱۹۸۳ز کال نه تر ۲۰۲۰ز کال پورې چې دا هېواد په سيکولر بدل شو عملي کېده.

د دې هېواد اقتصاد او ودانيز پر مختګ په ښکته منځنۍ کچه عايد تعريف شوی، که څه هم سوډان د اوږدې مودې نړيوالو بنديزونو له

(c) ketabton.com: The Digital Library

امله په ښنده کې و، بيا هم د دې هېواد اقتصاد د تېلو په توليد تکيه کوي. ،،(۱۰)

د سودان ښار د يوې ښندې انځور

د سودان ښار د يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سودان ښار د يوې ښندې انځور

د سودان ښار د يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- سوريه:

,, سوريه د لويديځې آسيا يو هېواد دی، سويل لويديځ ته يې لبنان او اسرائيل، لويديځ ته يې مديترانې سمندرګی، شمال ته يې ترکيه، ختيځ ته يې عراق او سويل ته يې اردن موقعيت لري. دمشق يې لوی ښار او پلازمېنه ده. دغه هېواد د حاصلخېزو ځمکو، لوړو غرونو او دښتو په لرلو سره د ګڼ شمېر قومي او مذهبي ډلو کور دی چې په زياته کچه په کې عرب سوريايي وګړي، کوردان، ترکمنان، آشوريان، ارمنيان، شرکسيان، مندايون او يونانيان دي. مذهبي ډلې په کې سني مسلمانان، عيسويان، علويان، دروزيان، اسماعيليه، منداييون، شيعيان، سلفيان او ايزديان دي. عرب يې تر ټولو لوی قومي او سني مسلمانان يې، تر ټولو لوی ديني جوړښتونه دي .

سوريه يو موټی جمهوريت دی، چې له ۱۴ ولايتونو جوړ دی او يوازنی هېواد دی چې له سياسي پلوه د بعثيزم له نظريې ملاتړ کوي. له ملګرو ملتونو پرته د يوه بل نړيوال بنسټ چې ناپېيلی غورځنګ دی غړيتوب لري؛ د ۲۰۱۱ ز کال په نومبر مياشت کې يې په عربي ټولنه او اسلامي همکاريو سازمان کې غړيتوب وځنډېد او په خپله يې د مديترانې سمندرګي د هېوادونو په ټولنه کې غړيتوب وځنډاوه .

د سوريې نوم، له تاريخي پلوه يوې پراخې سيمې ته اړونديږي چې له شام سره مترادف دی او په عربي کې ورته الشام وايي. معاصر دولت يې د ګڼ شمر لرغونو پاچاهيو او ستروواکيو ځای پاتې شوی، چې په کې د ابلان تمدن چې له ميلاد ۳ زريزې وړاندې تاريخ لري شامليږي. حلب او د دغه هېواد پلازمېنه دمشق په نړۍ کې يو له تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو لرغونو او د وګړو د استوګنې ښارونه و. په اسلامي دوره کې دمشق د اموي خلافت مرکز او په مصر کې د مملوک پاچهي ولايتي مرکز و

له خپلواکۍ وروسته دوره کې، له ۱۹۴۹ ز کال نه تر ۱۹۷۱ ز کال پورې دغه هېوا د ګڼ شمېر پوځي کودتا ګانو او هېواد لړزونکو کودتاييزو هڅو شاهد و.

چې د سيمې او له هغو هاخوا يو شمېر هېوادونه هم په کې په نظامي او غير نظامي ډول ښکېل دي. چې له امله يې د دغه هېواد په قلمرو کې يو شمېر خپل سرې سياسي ډلې رامنځته شوي چې د سوريې اپوزيسيون، د سوريې د ختيځ او شمال خپلسرې اداره يا روژاوا، تحرير الشام او د عراق او شام لپاره اسلامي دولت (داعش) په کې شاملېږي.

له ۲۰۱۶ ز کال نه تر ۲۰۱۸ ز کال پورې دغه هېواد د نړيوالې سولې په نوملړ کې وروستۍ ځای لري، چې ښيي د جګړې له امله په نړۍ کې تر ټولو له ناوتريخوالي ډک هېواد دی.

دغه هېواد په ودانيزه برخه کې خورا ورو پرمختګ او ځينو برخو کې يې پر مختګ د خپلمنځې جګو له کبله په ټپه ولاړ دی.،، (۱۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سوريې ښار د يوې څنډې انځور

د سوريې ښار د يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سوریې ښار د یوې څنډې انځور

د سوریې ښار د یوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سوريې ښار د يوې څنډې انځور

د سوريې ښار د يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- سوماليا (سومالي)

,, **سوماليا** په رسمي توګه، **د سوماليا دموکراتيک جمهوريت** يادېږي د افريقا په ښکر کې پروت يو هيواد دی. پلازمينه يې موګاديشو او رسمي ژبې يې سوماليايي او عربي ژبه دي، ياد هېواد ۶۳۷'۶۶۱ کيلومتره مساحت او ۹'۵۵۸'۶۶۶ ميليونه وګړي لري. په ۲۶ د جون او ۱ د جنورى ۱۹۶۰م کال سوماليا له بريتانيا پخواني يوګسلاويا او له ايتاليا نه خپله خپلواکی ترلاسه کړه.

سوماليا په رسمي ډول د سوماليا فېدرال جمهوريت (جمهوريادا فېدرالکا سوماليا؛ په عربي ژبه: جمهورية الصومال الفيدرالية) د افريقا په ښاخ کې پروت هېواد دی. دا هېواد په لويديځ کې له ايتوپيا، له شمال لويديځ څخه له جيبوتي، له شمال څخه له عدن خليج، له شرق څخه د هند سمندر او له سويل لويديځ څخه له کينيا سره پوله لري. سوماليا د افريقا په اصلي خاوره کې تر ټولو اوږده ساحلي کرښه لري. دا خاوره تر ډېره له لوړو سطحو، بېدياوو او ارتفاعاتو څخه جوړه ده. د ټول کال په بهير کې ګرم شرايط له دوره يي موسمي بادونو او نامنظمو ووربښتونه سره په ياده خاوره حاکم دي. د سوماليا نفوس نږدې ۱۵ ميليونه اټکل شوی، چې له دوه ميليون څخه زيات يې په پلازمېنه او تر ټولو لوی ښار موګادېشو کې ژوند کوي چې له فرهنګي پلوه د افريقا تر ټولو سره ورته/ هيموجنېز هېواد دی. نږدې ۸۵ سلنه اوسېدونکي يې له سوماليايي نژاد څخه دي، چې له تاريخي پلوه د هېواد په شمال کې مېشت وو. قومي اقليتونه په پراخ ډول په

(c) ketabton.com: The Digital Library

سويل کې متمرکز دي. د سوماليا رسمي ژبې سوماليايي او عربي دي. د دې هېواد ډېرى اوسېدونکي مسلمانان او تر ډېره سوني مذهبه دي .

سوماليا په لرغونې دوره کې يو مهم سوداګريز مرکز و، دا د پونت د لرغونې خاورې له تر ټولو ممکنو افسانوي ځايونو څخه ده. د منځنيو پېړيو په بهير کې د سوماليا څو ځواکمنو امپراتوريو پر سيمه ييزو سوداګريو واک درلود چې له ډلې يې د اجوران، د ادال سلطنت او د ګلدي سلطنت يادولى شو .

په ۱۹۶۹ ز کال کې د انقلاب عالي شورا واک ترلاسه کړ او د سوماليا ديموکراتيک جمهوريت يې رامنځته کړ او په ظالمانه ډول يې هڅه وکړه، تر څو د سومالي لنډ د خپلواکۍ غوښتنې جګړه په شمال کې وځپي. په دوام يې ۲۲ کاله وروسته په ۱۹۹۱ کال کې د سوماليا د کورنۍ جګړې له پيل سره (انقلابي عالي شورا) سقوط شوه او سومالي لنډ ډېر ژر خپله خپلواکي اعلام کړه.

سوماليا په يو غير رسمي اقتصاد کې پاتې شوه چې تر ډېره په مالدارۍ، له سوماليا څخه کارکوونکو پر تعرفو او ټېلي کمونيکېشن (له لرې لارې اړيکې) تکيه و او ودانيزه برخه کې چټک پرمختګ نه لري. ياد هېواد د ملګرو ملتونو، عربي ژبو، افريقايي اتحاديې، د غيرمتحدو غورځنګ او د اسلامي همکاريو د سازمان غړى دى.،،
(۱۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سومالې ښار د یوې څنډې انځور

د سومالې ښار د یوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سومالې ښار د يوې څنډې انځور

د سومالې ښار د يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. عراق:

,, عراق په منځني ختيځ او سويل لويديځ آسيا کې يو هېواد دی. د عراق پلازمينه بغداد ښار دی. عراق په سويل کې له سعودي عربستان او کويټ، په لويديځ کې له اردن او سوريې، په شمال کې له ترکيې او ختيځ ته له ايران سره ګډه پوله لري. عراق هم په سويلي برخه کې د فارس خليج سره د اوبو وړه پوله لري.

د عراق مساحت ۴۳۷،۰۷۲ مربع کيلومتره (۵۸مه) دی. د عراق زياتره ځمکه تيټه او چپه او توده ده. د عراق لوېديځ يې دښتې او ختيځ يې زرخيز ميدانونه دي. خو د عراقي کردستان (شمال ختيځ) برخه غرنۍ او سړه ده. همدا راز عراق يو له هغو هېوادونو څخه دی چې د نفتو زيرمې لري. دا هېواد د ۱٤۳ مليارد بيرلو نفتو تاييد شوي زيرمې لري.

عراق د نړۍ په کچه ۳۶م ډير نفوس لرونکی هېواد دی چې شاوخوا ۴۰ ميليونه نفوس لري عربان د عراق د نفوس نږدې ۵ سلنه جوړوي، چې ٪۷۵-٪۸۰، کردان ٪۱۵-٪۲۰، ترکمن، آشوريان او داسې نور. همدارنګه د عراق ۶۴-٪۶۹ خلک شيعه، ۳۴-٪۲۹ سني، ٪۱ عيسويان او ٪۱ د نورو مذهبونو پيروان دي. عراق هغه ځای دی چې ۶ شيعه امامان پکې اوسيږي او ښخ شوي دي. او د نجف، کربلا، کاظمين او سامرا ښارونه د نړۍ د شيعه ګانو د زيارت ځايونه دي.

د امويانو له نسکورېدو او د عباسيانو له رانسکورېدو وروسته د اسلامي خلافت پلازمېنه له سوريې څخه عراق (بغداد ښار) ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوړل شوه. د لسمي پېړۍ له نيمايي څخه د دیارلسمي پېړۍ تر پایه پورې، د عراق ځینې برخې د ایران او عثمانیانو ترمنځ څو ځلې لاسونه بدل شول. په لومړۍ نړیواله جګړه کې د عثماني خلافت له ماتې وروسته، عراق په ۱۹۱۹ میلادي کال کې د برتانیې یوه محافظه کاره سیمه شوه او په ۱۹۳۲ کې یې خپلواکي ترلاسه کړه.

د عراق ډېرى نوي سرحدونه په ۱۹۲۰ کې د عثماني امپراتورۍ له ویشلو وروسته د سور د تړون پراساس د ملګرو ملتونو د لیګ لخوا ټاکل شوي. په دې وخت کې عراق د بریتانیا د لوی بریتانیا تر څارنې لاندې راغی. په ۱۹۲۱ کې، د عراق سلطنت تاسیس شو او په ۱۹۳۲ کې، دې حکومت له انګلستان څخه خپلواکي ترلاسه کړه. په ۱۹۵۸ کې، دا سلطنت ورک شو او د عراق جمهوریت تاسیس شو. له ۱۹۶۸ څخه تر ۲۰۰۳ پورې، عراق د عراق بعث سوسیالیست ګوند واکمن و. پر عراق د امریکا او د هغه د متحدینو له یرغل وروسته د صدام حسین د بعث ګوند حکومت ړنګ شو او په دغه هېواد کې څو ګوندیز پارلماني نظام رامنځته شو.
د عراق پرله پسې حکومتونو په ۱۹۲۱ کال کې د نوي عراق له تاسیس راهیسې، د ګاونډیو هېوادونو په څیر، هڅه وکړه چې د عرب توکم پر بنسټ د دې لپاره ملي هویت رامینځته کړي. دا طریقه په عراق کې ناکامه شوه او یوازې د غیر عربو بیلتون غوښتونکو تمایلاتو او د هغوی د شاونیستي فشار یا شړلو لامل شوه.
په ودانیزه برخه کې پر مختګ یې د خپلمنځي جګړو له کبله په ټیټه کچه دی.،، (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عراق هېواد د يوې ښندې انځور

د عراق هېواد د يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عراق هېواد د يوې ښندې انځور

د عراق هېواد د يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عراق هېواد د يوې ښندې انځور

د عراق هېواد د يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عراق هېواد د يوې ښندې انځور

د عراق هېواد د يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. عربي متحده امارات:

,, متحده عربي امارات (عربي: المعمارات العربية المتتحدة) چې معمولا د اماراتو په نوم يادېږي، د لويديځې اسيا يو هېواد دی چې د عربي ټاپووزمې په ختيځ کې موقعيت لري او د عمان او سعودي عربستان هېوادونو سره ګډه پوله لري او د فارس له لارې خليج له قطر، بحرين او ايران سره تړاو لري. ابوظبي د هېواد پلازمينه ده، پداسې حال کې چې دوبۍ ترټولو نفوس لرونکی ښار او نړيوال اقتصادي مرکز دی. د جغرافيايي معلوماتو پر بنسټ د متحده عربي اماراتو اعظمي اوږدوالی ۵۶۲ کيلومتره دی. الخيمه، شارجه، او ام القوين. هره امارت د يو امير لخوا اداره کيږي، او دا اميران د اتحادیې عالي شورا جوړوي؛ د ابوظبۍ امير تل د متحده عربي اماراتو مشر وي، په داسې حال کې چې د دوبۍ امير تل د دې هېواد د لومړي وزير مقام لري. د متحده عربي اماراتو اتباع دي او ۴۸ مليونه غير اماراتي وو. په ۲۰۲۰ کې، د متحده عربي اماراتو نفوس نږدې ۹,۹ ميليونه و.

هغه سيمه چې اوس د متحده عربي اماراتو ده، له ۱۲۵,۰۰۰ کاله پخوا راهيسې اوسيږي. دا ښار د ميسوپوتاميا، ايران او هند په ګډون د ډېرو تمدنونو سره نښلول شوی دی.

اسلام رسمي دين دی او عربي د اماراتو رسمي ژبه ده. د متحده عربي اماراتو د نفتو او طبيعي ګاز زيرمې په ترتيب سره په نړۍ کې شپږم او اووم لويې زيرمې دي، د متحده عربي اماراتو پراختيا د متحده عربي اماراتو په پراختيا اغيزه درلوده. د فارس خليج د همکارۍ د شورا غړي په يوويشتمه پيړۍ کې د تيلو او ګازو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

برخه کې د هېواد تکیه یو څه کمه شوې ده او له اقتصادي اړخه د سیاحت او سوداګرۍ مرکز شوی دی.

ودانیزې چارې دې هېواد کې په ډېره چټکۍ سره د کال تر بلې مخ ته ځي، دا چارې په ټولو اماراتو کې یو شان نه بلکه په ځینوکې خورا چټک او ځینو کې له مخکېنیو پلانونو سره سم د سلګونو ودانیزو شرکتونو چې ډېری یې بهرني دي په مخه وړل کیږي.
د ودانیزو حرکت په ټولو اماراتو کې ولاړه (عمودي) توګه دی.،،
(۱۴)

د عربی متحده اماراتو د یو مودل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عربی متحده اماراتو د يو مودل انځور

د عربی متحده اماراتو د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عربی متحده اماراتو د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عربی متحده اماراتو د یوې برخې انځور

د عربی متحده اماراتو د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عربی متحده اماراتو د يوې برخې انځور

د عربی متحده اماراتو د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عربی متحده اماراتو د يوې برخې انځور

د عربی متحده اماراتو د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عربی متحده اماراتو د یوې برخې انځور

د عربی متحده اماراتو د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عربی متحده اماراتو د يوې برخې انځور

د عربی متحده اماراتو د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. عمان:

,, عمان، په رسمي توګه د عمان سلطنت (عربيي: سلْطنةُ عُمان)، په لویدیځه آسیا کې د عربي ټاپووزمې په سویل ختیځو سواحلو کې موقعیت لري. عمان چې پخوا یوه سمندریزه سترواکي وه، په عربي نړۍ کې تر ټولو پخوانی خپلواک هېواد دی. دغه هېواد چې د فارس خلیج د خولې سره په پوله سیمه کې موقعیت لري، له سعودي عربیستان، متحده عربي اماراتو او یمن سره ځمکنۍ پوله او له ایران او پاکستان سره ګډه سمندري پوله لري. دغه ساحل له سویل ختیځ لوري له عربي سمندرګي او له شمال ختیځ لوري د عمان له خلیج نه جوړ دی. د مدا او مسندم سیمې یې د متحده عربي اماراتو د ځمکنیو پولو له خوا احاطه شوې، د هرمز تنګی (چې له ایران سره شریک دی) او د عمان خلیج د مسندم ساحلي پولې جوړوي. مسقط د دغه هېواد پلازمېنه او لوی ښار دی .

له اوولسمې پېړۍ وروسته، د عمان سلطنت ستر واکي وه چې په فارس خلیج او هند سمندرګې یې د نفوذ په موخه د پرتګال او بریتانیا له ستر واکیو سره سیالي کوله. په ۱۹ مه پېړۍ کې د دغې ستر واکۍ په اوج کې، عماني نفوذ یا کنترول له ټول هرمز تنګي نه تر معاصر ایران او پاکستان پورې او په لرې سویل کې تر زنجبار رسېده. هغه مهال چې په ۲۰ مه پېړۍ کې یې قدرت را کم شو، دغه سلطنت د بریتانیا تر اغېز لاندې راغی. د ۳۰۰ نه زیاتو کلونو لپاره، د دواړو ستر واکیو ترمنځ اړیکې د مشترکو ګټو له مخې وې. بریتانیا د عمان جغرافیایي اهمیت د سوداګریز مرکز په توګه چې په فارس خلیج او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هند سمندر کې يې د هغو سوداګريزې کربنې تضمين کولې او د هند په نيمه لويه وچه کې يې له خپل نفوذ نه ساتنه کوله، په رسميت وپيژاند. له تاريخي پلوه مسقط د فارس خليج سوداګريز مرکز و.

توريزم (سياحت)، د کبانو او خرما سوداګري يې د سوداګرۍ يوه برخه جوړوي. عمان د لوړ عايد لرونکي اقتصاد او د نړيوالې سولې د شاخص له مخې په نړۍ کې ۶۹ سوله ييز هېواد بلل شوی دی .

په دې هېواد کې ودانيزې چارې په چټکۍ سره په مخ ځي.،، (۱۵)

عمان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمان د يوې برخې انځور

عمان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. فلسطين:

,, فلسطين په عربي ژبه کې: فلسطين، په لوېديځه اسيا کې يوه جغرافيايي سيمه ده چې اسرائيلو لوېديځه غاړه، د غزې تنګی په ځينو تعريفو نو کې د اردن لوېديځه سيمې تر پوښښ لاندې راولي .

دا نوم د لرغونو يوناني ليکوالانو له لوري کارول کېده او وروسته د روم يهوديه ولايت ته چې د سوريې فلسطين نوم ته واړول شوو وکارل شو. د بيزانس په دوره کې، دا نوم د لومړي فلسطين او دويم فلسطين د ولايتونو لپاره کارول کېده او د مسلمانانو په لاس د شام له فتحې وروسته، د جند فلسطين پوځي ولسوالي تاسيس شوه . فلسطين چې د يهوديت او عيسويت د زېږون ځای دی، د دين، دود، سوداګرۍ او سياست د څلورلارې په توګه ګډوډ تاريخ لري. په دې سيمه کې د برونزو په زمانه کې کنعانيان استوګن شول او د اوسپنې په زمانه کې، د اسرائيلو او يهودا تر نومونو لاندې دوې اسرائيلي اړونده پاچاهيو ظهور وکړ. نوموړې سيمه وروسته د بېلا بېلو سترواکيوو لکه نيو-آشورو نيو بابل او د فارس هخامنشي تر واک لاندې راغله. فلسطين د صليبی جګړو له دورې وروسته، چې په دې موده کې د عيسويت او اسلام ترمنځ د شخړې مرکز وو، په پراخه کچه مسلمان شو. په ۱۳ پېړۍ کې د مملوک د سلطنت د سوريې ولايت برخه او له ۱۵۱۶ ز کال وروسته، د عثماني سترواکۍ برخه شو. د لومړۍ نړيوالې جګړې په اوږدو کې انګلستان له عثمانيانو څخه ونيو او تر ۱۹۴۸ ز کال پورې يې د ملتونو د ټولنې تر ملاتړ لاندې تر واک لاندې ونيو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نومورې سيمه، له ۱۹۴۸ ز کال ورسته په اسرائيلو، لويديځه غاړه او د غزې تنګي وويشل شوه. دفلسطين دولت، چې په نيمه توګه د قانوني دولت په بڼه په رسميت پېژندل شوی دی، له اسرائيلو سره د خپل حاکميت پر سر په روانه شخړه کې ښکېل دی .

ودانيزې چارې يې په بڼه توګه پر مخ ځي مګ د جګړو له عمله په کې خنډونه هم څرګنديږي، يو دمهمو ټکيو نه يې په معمارۍ کې سپين رنګ کارونه او ساده (سټايل) دی. ،، (۱۶)

فلسطين د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسطين د يوې برخې انځور

فلسطين د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

فلسطين د يوې برخې انځور

فلسطين د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. قطر:

,, قطر د قطر رسمي نوم دی، د لویدیځې اسیا هېواد او د قطر هېواد. دغه هېواد د عربي ټاپووزمې په شمال ختیځ کې او د قطر په سواحلو کې پروت دی، یوه کوچنۍ جزیره ده او له سعودي عربستان او سعودي عربستان سره ځمکنۍ پوله لري، چې د فارس خلیج د پاتې سیمو په واسطه محاصره ده. فارس خلیج د بحرین خلیج ته د ننوتلو لاره ده او د بحرین خلیج د ګاونډی بحرین په څیر نه دی. پلازمینه دوحه ده، هغه ښار چې د هېواد نږدې ۸۰ سلنه خلک پکې ژوند کوي.

په ۲۰۱۷ کال کې د دغه هېواد نفوس ۲،۶ میلیونه و. ۳۱۳ قطري پوځیان او ۲/۳ میلیونه یې کډوال (مهاجرین) دي. اسلام رسمي دین دی. د عاید له پلوه، دا هېواد په نړۍ کې د سړي سر ناخالص کورني تولید څلورم لوړ او په نړۍ کې شپږم لوړ د سړي سر ناخالص ملي محصول (اطلس میتود) لري. د ملګرو ملتونو د راپور له مخې، قطر په عربي نړۍ کې د بشري پراختیا تر ټولو لوړ شاخص او د بشري پراختیا دریم لوړ شاخص لرونکی هېواد پیژندل شوی دی. قطر د لوړ حاصلاتو اقتصاد لري چې په نړۍ کې د طبیعي ګاز او تیلو دریم لوی زیرمې لري. دا هېواد په نړۍ کې د مایع طبیعي ګاز لوی صادرونکی او د طبیعي ګاز ترټولو لوی تولید کونکی دی.

په ۲۱مه پیړۍ کې قطر د خپلو بډایه منابعو او د هغې نړیوالې رسنیزې ډلې الجزیرې له امله په عربي نړۍ کې د یوه مهم ځواک په توګه راڅرګند شو چې د عربي پسرلي په لړ کې یې د ډېرو یاغیانو ملاتړ کاوه. قطر د خپل اندازې له امله په نړۍ کې نامناسب نفوذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري او د منځني ځواک په توګه پېژندل کيږي. په ۲۰۲۲ کې به د فيفا نړيوال جام په قطر کې ترسره شي، کوم چې لومړی مسلمان عربي هېواد دی چې د سياليو کوربه توب کوي. په ۲۰۳۰ کال کې به اسيايي لوبې په قطر کې ترسره شي.،، (۱۷)

د قطر (دوهې ښار) د يوې ښندۍ انځور

ودانيزې چارې يې خورا په چټکي سره مخ ته ځي او يوه مشهوره برخه يې په دهې ښار کې بنانا په نامه يادېږی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قطر (دوهې ښار) د يوې ښندې انځور

د قطر د يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قطر د يوې ښندې انځور

د قطر د يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. د قمر جزیره (کومر جزیرې)

,, کوموروس، د کوموروس د اتحادیې رسمي نوم سره (عربي: الإتتحاد القمري) د افریقا په سویل ختیځ کې او د هند بحر په اوبو کې موقعیت لري، د موزمبیق د ساحل ختیځ او د هند سمندر په اوبو کې موقعیت لري. د ماداګاسکر شمال لویدیځ. مساحت یې ۲۲۳۶ مربع کیلومترو ته رسیږي. دا هېواد د عرب لیګ غړی دی. د دې هېواد نوم قمر یا قمور تلفظ کوي، خو دا نوم د همدې عربي کلمې قمر څخه اخیستل شوی چې د سپوږمۍ معنی لري.
ودانیزې چارې یې چټکتیا نه لري.،، (۱۸)

د قمر جزیره (کومر جزیرې) د یوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قمر جزيره (کومر جزيرې) د يوې ښندې انځور

د قمر جزيره (کومر جزيرې) د يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. کويت:

,, کويت، د کويت د حکومت رسمي نوم سره، په لويديځ آسيا کې يو هېواد دی. کويت له عراق او سعودي عربستان سره ځمکنۍ پولې لري او د فارس خليج له لارې له ايران سره د اوبو پولې لري. پلازمېنه يې د کويت ښار دی. د دغه هېواد رسمي ژبه عربي ده او کرنسۍ يې کويتي دينار دی. د کويټ نفوس په ۲۰۲۱ کال کې ۴/۶۷ ميليونه و چې له دې جملې څخه ۱/۴۵ ميليونه يې د کويټ اتباع وو او ۳/۲ ميليونه يې له ۱۰۰ څخه د زياتو هېوادونو بهرنيان وو. د کويت ښار د پلازمينې ښاري ساحه د کويټ د ټولو اوسيدونکو ٦۰٪ عربان دي (کويټ او د نورو عربي هېوادونو اتباع). نيپالي نسل، بنګلاديش، تای، خمير، ايراني او تور. د کويټ د ډېرو اتباعو دين اسلام دی. په کويټ کې د اسلامي مذهبونو د پيروانو په اړه رسمي احصايې شتون نلري، مګر داسې اټکل کيږي چې د کويټ اتباع ٦٥-٦۰٪ سني او ٤۰-٣٥٪ شيعه دي.

د کويټ په سويل ختيځ کې د بورګان د تيلو ساحه په نړۍ کې دوهم لوی ساحلي ساحه ده چې د هېواد د تيلو د توليد لويه برخه چمتو کوي. د کويټ د توليد يوه برخه هم د هايدروکاربن د زيرمو لخوا په غير جانبدار زون کې چمتو کيږي چې د سعودي عربستان سره د پروسس ګډ سازمانونه لري. کويت په پام کې لري چې تر ۲۰۲۰ کال پورې د خپل توليد ظرفيت څلور ميليونه بيرلو ته لوړ کړي او دغه اندازه تر ۲۰۳۰ کال پورې وساتي.
ودانيزې چارې په دې هېواد کې په چټکۍ سره رواني دي.،، (۱۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کويت د يوې برخې انځور

کويت د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کويت د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷. لبنان:

,, لبنان، چې په رسمي ډول د لبنان جمهوریت په توګه پېژندل کېږي، د لویدیځې آسیا هېواد دی. د دغه هېواد شمال او ختیځ لوري ته سوریه او سویل ته یې اسرائیل موقعیت لري، په داسې حال کې چې قبرس یې په مدیترانې سمندرګي کې لویدیځ لوري ته پروت دی، د مدیترانې د حوضې او عربستان د داخلي نقاطو په تقاطع کې د دغه هېواد موقعیت د هغه له بډایه تاریخ سره مرسته کړې او د بېلابېلو مذهبونو نه جوړ کلتوري هویت یې وربخښلی. لبنان د نږدې شپږ میلیونه وګړو کور دی چې۰۰۰ ۱۰ ۴۵۲ کیلومتر مربع (۴ زره ۳۶ مایل مربع) مساحت لري او د نړۍ یو له کوچنیو هېوادونو نه دی. د دولت رسمي ژبه یې عربي ده، په داسې حال کې چې فرانسوي هم په کې په رسمیت پېژندل شوې ده. لبناني عربي لهجه د معاصرې معیاري عربي په خوا کې په ټول هېواد کې کارول کېږي.

په لبنان کې د تمدن ثبت شوي شواهد له ثبت شوي تاریخ نه ۷۰۰۰ کلونو وړاندې ته اړوندېږي. د نن ورځې لبنان د فینکیانو کور و، سمندریز کلتور په کې ۳۰۰۰ کاله وړاندې (نږدې ۳۲۰۰ ـــ ۵۳۹ کاله له میلاد وړاندې) وغوړېد. له میلاد ۶۴ کاله وړاندې د رومیانو سترواکي دغه سیمه ونیوله، چې په پایله کې د دغې سترواکۍ د عیسویت په مخکښ مرکز واوښت. د لبنان د غرونو لړۍ د یو رهباني کلتور د ظهور شاهدې وې چې د ماروني کلیسا په نوم یادېږي. د لومړنیو عرب مسلمانانو له خوا د دغې سیمې له فتح کولو وروسته، مارونیان په خپل هویت او مذهب کلک پاتې شول. په ورته مهال

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوې مذهبي ډله چې د دروزي په نوم پېژندل کېده، د لبنان په غرونو کې يې ځای ونيو چې تر څو پېړيو پورې يې مذهبي واټن رامنځته کړ. د صليبي جګړو پر مهال، مارونيانو يو ځل بيا له رومن کاتوليک کليسا سره اړيکه ټينګه کړه او له روم سره يې خپله اړيکه څرګنده کړه .

لبنان له پيل نه يو څه با ثباته هېواد و، خو دغه ثبات لنډ مهالی و چې د يو شمېر سياسي او ګوندي ډلو ترمنځ د لبناني کورنۍ جګړې پر مهال (۱۹۷۵-۱۹۹۰ ز کال) له منځه ولاړ. په دغه دوره کې لبنان همدارنګه ۱۹۷۶-۲۰۰۵ ز کال پورې د سوريې او له ۱۹۸۵-۲۰۰۰ ز کال پورې د اسرائيلو د نظامي اشغال شاهد و. له جګړې وروسته د دغه هېواد د اقتصاد او ملي بنسټونو د بيارغولو په موخه ګڼ شمېر هڅې شوې دي .

لبنان له مخ پر ودې هېوادونو نه دی چې د انساني ودې د شاخص له مخې نوملړ کې ۹۲ ځای لري، چې د عربي نړۍ په منځ کې د فارس خليج د نفتي اقتصادونو وروسته لوړ ځای يې خپل کړی دی. دغه هېواد د لوړ منځني عايد لرونکي هېواد په توګه پېژندل کېږي. په داسې حال کې چې لبناني مالي بحران او فساد د دغه هېواد د پيسو د ارزښت د له منځه تلو، سياسي بې ثباتي، قحطۍ، لوړې بيکارۍ او بې وزلۍ لامل شوي.

ودانيزې چارې يې د فساد او ځينو کورني جګړو له کبله زيانمن شوي او په ورو بنه مخ په وړاندې ځي.،،(۲۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لبنان د يوې برخې انځور

لبنان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

لبنان د یوې برخې انځور

لبنان د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

لبنان د يوې برخې انځور

لبنان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

لبنان د يوې برخې انځور

لبنان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. لويديځه صحرا:

,, لويديځ صحارا د افريقا په شمال لويديز او د مراکش په سويل کې يوه سيمه ده چيرې چې د پوليساريو ليبريشن فرنټ او د مراکش سلطنت د کنټرول په اړه په شخړه کې دي.

په دې سيمه کې د نفوس کثافت په نړۍ کې ترټولو ټيټ دی او د هغې جغرافيه ډيره برخه د صحرا ميدانونه دي. تر ټولو لوی ښار يې العيون نوميږي، چې د لويديځ صحارا نيمايي نفوس په کې ځای لري.،،(۲۱)

لويديځه صحرا د يوې برخې انځور

لويديځه صحرا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

لويديځه صحرا د يوې برخې انځور

لويديځه صحرا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹. ليبيا (ليبی)

,, ليبيا رسمي نوم يې د ليبيا دولت (دولة ليبيا) د شمالي افريقا په مغرب سيمه کې پروت هېوادی، چې شمال لور ته يې د مديترانې سمندر، ختيځ ته يې مصر، سويل ختيځ ته يې سوډان، سويل ته يې چاد، سويل لويديځ ته يې نيجر، لويديځ ته يې الجزاير، شمال لويديځ ته يې تونس پراته دي، له مالټا او ترکيې سره سمندري پوله لري. دا خپلواک هېواد له درې تاريخي سيمو جوړ شوی دی: طرابلس، فزان او برقة. د ۷۰۰۰۰۰ ميل مربع (يو اعشاريه اته ميليونه کيلو متره) سيمې په لرلو سره، ليبيا په افريقا کې څلورم ستر هېوا دی، له الجزاير وروسته په عربي نړۍ او عرب اتحاديې کې څلورم ستر هېواد او په نړۍ کې شپاړسم ستر هېواد دی. ليبيا په ټوله نړۍ کې په لسمه شمېره د تيلو ثابتې زېرمې لري. ددغه هېواد، ستر ښار او پلازمېنه طرابلس دی، دا ښار د ليبيا په لويديځ کې موقعيت لري، د ليبيا د اووه ميليونه خلکو له ډلې، له درې ميليونو نه زيات يې په دې ښار کې ژوند کوي.،،(۲۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليبيا د يوې برخې انځور

ليبيا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليبيا د يوې برخې انځور

ليبيا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۰. مراکش:

,, مراکش چې رسمي نوم يې د مراکش سلطنت دی،د شمالي افريقا د مغرب سيمې په لرې شمال لويديځ کې پروت دی. شمال لور ته د مديتراني سمندر او لويديځ لور ته د اتلانتيک اقيانوس په لوړو ځندو موقعيت لري، ختيځ لور ته له الجزاير سره ځمکنۍ پوله لري، سويل لور ته يې د سويلي سهارا لانجمنه سيمه پرته ده. مراکش په سبتة، مليله، پنون دي ولز دې لا ګومرا سيمو هم دعوه لري چې د هسپانيې تر واک لاندې دي، مراکش د هغو ګڼو ټاپوګانو د ملکيت مدعي هم دی چې د هسپانيې په ساحلونو کې د هغه هېواد تر واک لاندې دي. سيمه يې ۴۴۶،۵۵۰ کيلو متره (۱۷۲،۴۱۰ ميل مربع) يا ۷۱۰،۸۵۰ کيلو متره (۲۷۴،۴۶۰ ميل مربع) ده، د وګړو شمېر يې نږدې اووه دېرش ميليونه دی. رسمي او په هېواد کې واکمن دين اسلام دی، رسمي ژبې يې عربي او بربري دي؛ په مراکشي لهجه عربي او فرانسوي هم ډېر خلک خبرې کوي. مراکشي پېژندګلو او کلتور د بربري، عربي او اروپايي کلتورونو ګډوله او خوځنده کلتور دی. پلازمېنه يې رباط او ستر ښار يې دار البيضاء دی .

د نېواکګرو واکمنيو پر ضد د نړيوالو بريدونو او پاڅونونو نه وروسته، په ۱۹۵۶ز کال کې مراکش يو ځل بيا خپلواکي تر لاسه او سره متحد شو.،،(۲۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مراکش د يوې برخې انځور

مراکش د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مراکش د يوې برخې انځور

مراکش د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۱. مصر:

,, مصر چې رسمي نوم يې د مصر عربي جمهوريت دی، په څو لويو وچو کې پروت هېواد دی چې د افريقا شمال ختيځ کونج او د اسيا سويل لوېديځ کونج ته د سينا ټاپووزمې نه جوړ شوي يوه ځمکني پول په مټ غځېدلی دی. مصر د مديتراني په حوزه کې پروت دی، شمال ختيځ ته د غزې له تړانګې (فلسطين) او اسرائيلو سره ګډه پوله لري، ختيځ ته يې د عقبة خليج او سور سمندر، سويل ته يې سوډان او لوېديځ ته يې ليبيا پراته دي. د عقبة خليج بلې غاړې ته اردن، د سور سمندر بلې غاړې ته سعودي عربستان او د مديتراني بلې غاړې ته يې يونان، ترکيه او قبرص پراته دي، خو دا يو هم له مصر سره ځمکنۍ پوله نه لري.

د بل هر هېواد په پرتله مصر تر ټولو اوږد تاريخ لري، د نيل د ډلټا په اوږدو کې د دې هېواد ميراث له زېږد مخکې شپږمې او څلورمې زرېزې ته رسيږي. لرغونی مصر چې د لرغوني تمدن زانګو بلل کيږي، د ليکلو، کرنې، ښارمېشتېدنې، منظم دين او مرکزي حکومتولۍ د ودې د لومړيو پرمختګونو شاهد و. د الجيزة د مقبرې، ابو الهول، د ممفيس ويرانۍ، طيبه، کرنک او د پاچايانو درې په څېر مشهور يادګارونه د دې ميراث څرګندونه کوي، په ورته وخت کې د علمي او ولسي مهمې توجه مرکز ګرځېدلی. د مصر اوږد او شتمن کلتوري ميراث د دې هېواد د ملي هويت نه جلا کېدونکې برخه ده، کوم چې په دوو لويو وچو کې د دې هېواد د موقعيت څرګندونه کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هغه په يو وخت کې مديترانه، منځني ختيځ او شمالي افريقا کې د دې هېواد شتون دی.

اسلام د مصر رسمي دين او عربي يې رسمي ژبه ده. له سل ميليونه نه د زياتو وګړو په لرلو سره مصر په شمالي افريقا، منځني ختيځ او عربي نړۍ کې تر ټولو زيات نفوس لرونکی هېواد دی، په افريقايي هېوادونو کې درېيم زيات نفوس لري (له نايجيريا او ايتوپيا وروسته) او په نړۍ کې ځوارلسم هغه هېواد دی چې زيات نفوس لري. ډېری اوسېدونکي يې د نيل سيند پر څنډو ژوند کوي، دا سيمه ۴۰۰۰۰ کيلو متره (۱۵۰۰۰ ميل مربع) مساحت لري او دا هغه سيمه ده چې د کرنې لپاره ځمکه په کې موندل کېږي. د سهارا دښتې پراخه سيمو کې ډېر کم خلک ژوند کوي، کومه چې د مصر ډېره ځمکه پوښي. د مصر نژدې نيمايي اوسېدونکي په ښاري سيمو کې ژوند کوي، له دوی نه ډېری يې د قاهرې، سکندريې او د نيل ډيلټا په نورو ګڼ مېشتو ښارونو کې خپاره شوي دي .

مصر په شمالي افريقا، منځني ختيځ او اسلامي نړۍ کې يو سيمه ييز ځواک بلل کېږي، خو په ټوله نړۍ کې د منځني ځواک په سترګه ورته کتل کېږي. مصر د متنوع اقتصاد لرونکی دی، له اقصادي اړخه په افريقا کې دويم ستر ځواک، په نړيواله کچه د کورني ناخالص توليد له پلوه دري دېرشم او د پی پي پي له نظره د نړۍ شلم ستر اقتصاد لري. مصر د ملګرو ملتونو، بې پرې خوځښت، عرب اتحاديې، افريقايي اتحاديې، اسلامي همکاريو سازمان او ځوانانو د نړيوالې ټولنې له بنسټ ايښودونکو غړو نه دی.،، (۲۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصر د يوې برخې انځور

مصر د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرد يوې برخې انځور

مصر د يوې برخې مودل انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصر د يوې برخې انځور

مصر د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. موریتانیا:

,, په رسمي ډول د موريتانيا اسلامي جمهوريت (عربي: الجمهورية الاسلامية الموريتانية) دی، چې د شمال لويديځې افريقا يو خپلواک دولت دی. لويديځ ته له اتلانتيک سمندر، شمال او شمال لويديځ ته له سويلي صحرا، شمال ختيځ ته له الجيريا، ختيځ او سويل ختيځ ته له مالي او سويل لويديځ ته له سينيګال سره ګډه پوله لري. دا هېواد په افريقا کې يوولسم تر ټولو پراخه هېواد دی او ۹۰ سلنه خاوره يې د افريقا په لويه دښته کې پرته ده. د ۴،۴ ميليونه وګړو زياتره برخه يې د هېواد په منځني سوېل کې ژوند کوي او نږدې درېيمه برخه يې په پلازمېنه او پراخه ښار نواکچوټ کې متمرکز ده، چې پر اتلانتيک ساحل باندې پروت دی .

نوموړی هېواد په کلتوري او سياسي ډول د عربي نړۍ برخه دی. د عرب يووالي غړی دی او عربي يې يوازينۍ رسمي ژبه ده. رسمي دين يې اسلام دی او نږدې ټول اوسېدونکي يې سني مسلمانان دي.

د اوسپني فلز لرونکي ډېرې او نفتو په ګډون د طبيعي سرچينو د پرېمانۍ يا ډېرښت سره سره يو غريب هېواد پاتې کېږي. اقتصاد يې په بنسټيز ډول پر کرنې، کورنيو ژوو او کب نيونه باندې ولاړ دی. دا هېواد د نړۍ تر ټولو وروستی هېواد دی، چې په ۱۹۸۱ ز کال کې يې غلامي له منځه يو وړه او په ۲۰۰۷ ز کال کې يې جرم وګڼله. ،، (۲۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

موریتانیا د یوې برخې انځور

موریتانیا د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۳. یمن:

,, یمن، په رسمي ډول د یمن جمهوري هېواد (عربي: ٱلْجُمْهُورِيَّةُ ٱلْيَمَنِيَّةُ) چې له تاريخي پلوه د سویلي عربستان (عربي: العربية السويلية) په نوم پېژندل کېږي، د لویدیځې آسیا هېواد دی چې د عرب ټاپووزمې په سویلي خنډه کې موقعیت لري. له شمال لوري له سعودي عربستان او له شمال ختیځ لوري له عمان سره ګاونډی دی او له ایرتیریا، جیبوتي او سومالیا سره ګډې سمندري پولې لري. دغه هېواد، د مساحت له مخې په عرب ټاپووزمه کې دویم لوی عربي خپلواک هېواد دی، چې مساحت یې ۵۵۵ زره کیلومتر مربع (۲۱۴ زره مایل مربع) دی. ساحلي کرښې یې نږدې ۲۰۰۰ کیلومتره (۱۲۰۰ مایله) اوږدوالی لري. د اساسي قانون له مخې د دغه هېواد پلازمېنه او لوی ښار صنعا دی. په ۲۰۲۱ ز کال کې د دغه هېواد د وګړو شمېر ۳۰ میلیونه او ۴۹۱۰۰۰ کسه اټکل شوی دی .

په لرغوني مهال کې، یمن د سبائیانو کور او یو سوداګریز هېواد و چې د معاصرې ایتوپیا او ایرتیریا یو شمېر برخې په کې شاملېدلې. په ۲۷۵ ز کال کې د حمیر پاچهي (په یمن کې د هغه مهال پاچهي وه چې یمن ته هم د حمیر هېواد ویل کېده) د یهودیت تر اغېز لاندې راغله. عیسویت په څلورمه پېړۍ کې دغه هېواد ته راغی. اسلام په دغه هېواد کې په اوومه پېړۍ کې په پراخه کچه پراختیا ومونده او په لومړنیو اسلامي فتوحاتو کې یمني ځواکونو مهم رول درلود.

،، (۲۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یمن د یوې برخې انځور

یمن د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

يمن د يوې برخې انځور

يمن د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

يمن د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

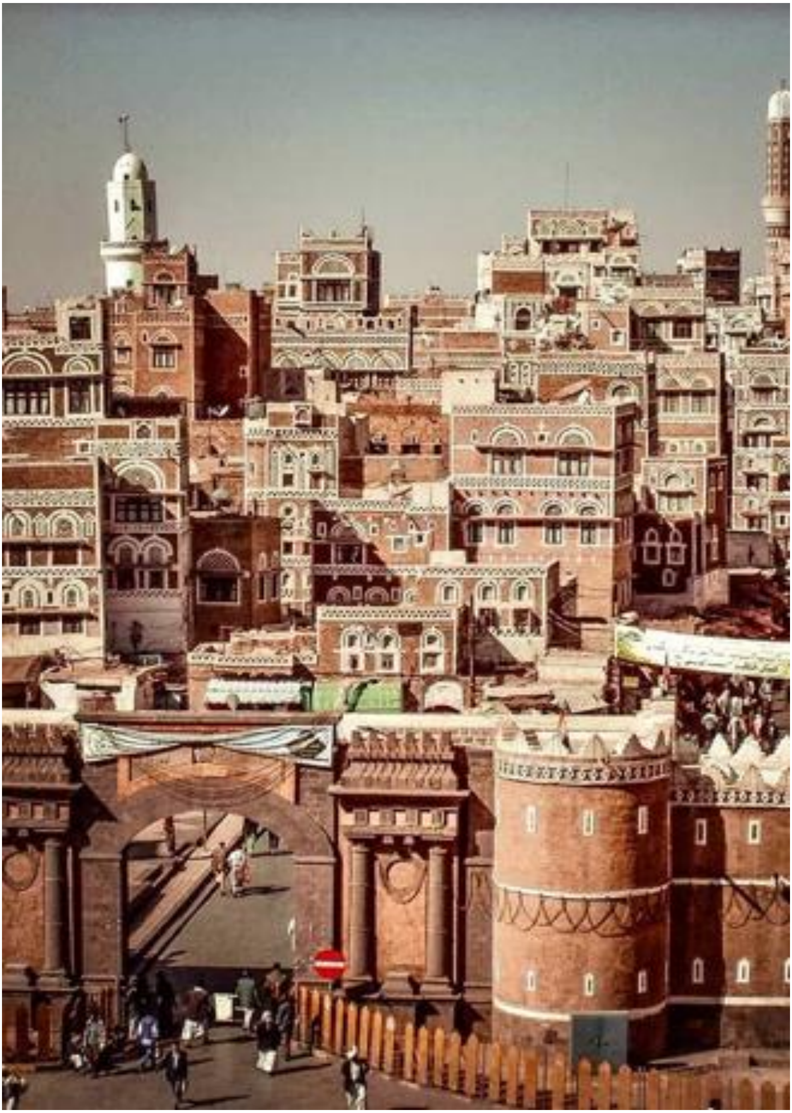

يمن د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

يمن د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په منځني ختيځ کې (غير عرب هېوادونه)

۲۴. ايران:

,, ايران چې فارس هم بلل کېږي او رسمي نوم يې د ايران اسلامي جمهوريت دی، په لويديځه اسيا کې پروت هېواد دی. په شمال لويديځ کې له ارمنستان او اذربايجان سره، په شمال کې د کسپين له سمندر سره، په شمال ختيځ کې له ترکمنستان سره، په ختيځ کې له افغانستان سره، په سويل ختيځ کې له پاکستان سره، په سويل کې د فارس له خليج او عمان له خليج سره او لويديځ لور ته د ترکيې او عراق سره ګډه پوله لري. د ۱۶۴۸۱۹۵ کيلو متره مربع (۶۳۶۳۷۲ ميل مربع) مساحت په لرلو سره، ايران په اسيا کې پنځم سترهېواد دی او په منځني ختيځ کې (له سعودي عربستان وروسته) دويم ستر هېواد دی. د پنځه اتيا ميليونه وګړو په لرلو سره، په نړۍ کې د نفوسو له پلوه اولسم هېواد دی. پلازمېنه او ستر ښار يې تهران دی .

ايران د نړۍ د لرغونو تمدنونو يو کور دی، چې پيل يې له زېږد مخکې په څلورمه زريزه کې د عيلامي پاچايۍ له جوړېدو راهيسې شوی دی. ايران په لومړي ځل له زېږد مخکې په اوومه پېړۍ کې د ميديانو له خوا سره يو کړای شوی و، له زېږد مخکې په شپږمه پېړۍ کې يې ځمکه د پراختيا لوړې کچې ته ورسېده، کله چې ستر کوروش هخامنشي ستروواکي جوړه کړه، کومه چې په تاريخ کې يوه له سترو ستروواکيو نه وه، ايران د نړۍ د لومړي زبرځواک په توګه پېژندل کېږي. دا ستروواکي له زېږد مخکې په څلورمه پېړۍ کې ستر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سکندر ونیوله او په ګڼو هلنیستي ایالتونو وویشل شوه. د ایرانیانو د یوه بغاوت په پایله کې له زېږد مخکې په درېیمه پېړۍ کې اشکاني ستړواکي رامنځ ته شوه، له زېږد وروسته په درېیمه پېړۍ کې د همدې سترواکۍ ځای ساساني سترواکۍ ونیو او ساساني سترواکي د راتلونکو څلورو پېړیو لپاره د نړۍ یو ستر ځواک وګرځېد. عرب مسلمانانو په اوومه زېږدیزه پېړۍ کې دا سترواکي ونیوله چې د ایران اسلامي کولو ته یې لاره پرانیسته. د پایلې په توګه ایران د اسلامي کلتور او زده کړو یو ستر مرکز وګرځېد، د ایران هنر، ادبیات، فلسفه او معماري په ټوله اسلامي نړۍ او د اسلام په زرین پیر کې له اسلامي نړۍ بهر خپاره شول. په راتلونکو دوو پېړیو کې، له ترکي سلجوقیانو او مغولو له خوا د دې سیمې له نېواک مخکې د اصلي مسلمانو کورنیو د واکمنیو څو لړۍ راپورته شوې. په پنځلسمه پېړۍ کې، اصلي صفاریانو یو ځل بیا د متحده ایران او ملي هویت دولت جوړ کړ او هېواد یې په شیعه اسلام واړاوه. په اتلسمه پېړۍ کې د نادرافشار تر واکمنۍ لاندې، ایران یو ځل بیا په ستر نړیوال ځواک بدل شو، خو په نولسمه پېړۍ کې له روسیې سره د جګړو د یوې لړۍ په پایله کې ایران د پام وړ ځمکې له لاسه ورکړې.

ایران یو سیمه ییز او منځنۍ ځواک دی، له جیوپولیتیکي پلوه د اسیا په لویه وچه کې ستراتیژیک موقعیت لري.،، (۲۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايران د يوې برخې انځور

ايران د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايران د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵. ترکيه:

,, ترکيه چې رسمي نوم يې د ترکيې جمهوريت دی، عمدتاً د اسيا په لويديځ کې په اناتوليا او ډېره کمه برخه يې په سويل ختيځه اروپا د بالکان په سيمه کې پرته ده. شمال لويديځ لور ته له يونان او بلغاريې، شمال لور ته له تور سمندر، شمال ختيځ ته له ګرجستان، ختيځ ته له ارمنستان، اذربايجان او ايران، شمال ختيځ ته له عراق، سويل لور ته له سوريې او مديترانې سمندر او لويديځ لور ته له ايجين سمندر سره ګډه پوله لري. د دې هېواد غوښ اکثريت وګړي ترکان دي، کردان يې ستر لږکي دي. انقره د ترکيې پلازمېنه، استانبول يې شاهي پلازمېنه، ستر ښار او مالي مرکز دی.

اوسنۍ ترکيه، کوم ځای چې د نړۍ په کچه د انسانانو د لومړيو ميشت ځايونو له ډلې دی، د ګوبکلي تپې په څېر د مهمو نوي ډبرين عصر د سيمو کور دی، همدا راز د هيتيانو، د اناتوليا د نورو خلکو او مسيني يونانيانو په څېر لرغوني تمدنونه دلته ميشت شوي دي. د ستر سکندر له فتوحاتو وروسته چا چې هلينستي پړاو پيل کړ، په اوسنۍ ترکيه کې ډېرې لرغونې سيمې له کلتوري اړخه يوناني شوې چې د بيزانس په پير کې يې هم دوام وموند. په يوولسمه پېړۍ کې سلجوقي ترکانو کوچ پيل کړ، په ۱۲۴۳ز کال کې د مغولو تر بريدونو پورې د روم سلطنت په اناتوليا واکمني وکړه او له دې وروسته دا سيمه په کوچنيو ترکي واکمنيو وویشل شوه. د ديارلسمې پېړۍ په وروستيو کې عثمانيانو د دې کوچنيو واکمنيو په يو ځای کولو پيل وکړ، بالکان يې ونيو او د عثماني پړاو پر مهال د اناتوليا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکي کېدلو وده وکړه. دويم محمد په ۱۴۵۳ز کال کې قسطنطنيه (استانبول) ونيوه او د لومړي سليم د واکمنۍ پر مهال هم د عثماني پراختيا دوام پيدا کړ. د سليمان القانوني د واکمنۍ پر مهال عثماني سترواکي په نړيوال ځواک بدله شوه. د اتلسمې پېړۍ له وروستيو څخه راپډېخوا، د ډېرو سيمو په له لاسه ورکولو سره د ستروواکۍ ځواک مخ پر کمېدو شو. دويم محمود د نولسمې پېړۍ په لومړيو کې د نويتابه بهير پيل کړ. د ۱۹۰۸ز کال د ځوانو ترکانو انقلاب د سلطان واک محدود کړ، د ډېرش کلونو څنډ وروسته يې عثماني پارلمان بيا راژوندی کړ او دا ستروواکي يې د څو ګونديز پړاو ته داخله کړه. د ۱۹۱۳ز کال کودتا دا هېواد د دريې پاشاګانو تر واک لاندې راوست، دوی په ۱۹۱۴ز کال کې د مرکزي قوتونو د برخې په توګه په لومړۍ نړيواله جګړه کې د ستروواکۍ له داخلېدو سره مرسته وکړه. د جګړې پر مهال، عثماني حکومت د ارمنيانو او اشوريانو په وړاندې تولوژنه تر سره کړه. په جګړه کې له ماتې وروسته، عثماني ستروواکي ووېشل شوه .

ترکيه د جيوپوليټيک ستراتيژيک موقعيت له مخې يو سيمه ييز ځواک او تازه په تازه صنعتي شوی هېواد دی. د ترکيې اقتصاد، کوم چې د پورته کېدونکي او د ودې په حال کې اقتصادونو کې ډلبندي شوی، د ناخالص کورني اسمي توليد له نظره د نړۍ شلم ستر اقتصاد او د پي پي پي له اړخه د نړۍ يوولسم ستر اقتصاد دی.،، (۲۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکې د يوې برخې انځور

ترکې د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکې د یوې برخې انځور

ترکې د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په منځنۍ او سويلي اسيا کې

۲۶. ازبکستان:

,, ازبيکستان چې رسمي نوم يې د اوزبيکستان جمهوريت دی، په مرکزي اسيا کې په غبرګ ډول (ګاونډي هېوادونه يې هم په وچه کې ايسار دي) په وچه کې ايسار هېواد دی. دا هېواد له پنځو داسې هېوادونو سره پوله لري چې په وچه کې ايسار دي، هغه هېوادونه دا دي: قزاقستان يې شمال ته، قرغزستان يې شمال ختيځ ته، تاجيکستان يې سويل ختيځ ته، افغانستان يې سويل ته او ترکمنستان يې سويل لويديځ ته پراته دي. پلازمېنه او ستر ښار يې تاشکند دی. اوزبيکستان د ترکي ژبو د نړۍ غړی دی، د ترکي شورا غړيتوب هم لري. په اوزبيکستان کې غوڅ اکثريت خلک په اوزبيکي ژبه خبرې کوي، روسي ژبه د خلکو دويمه ژبه ده. اسلام په اوزبيکستان کې واکمن دی، اکثريت اوزبيکستانيان سني مسلمانان دي .

د خوارزميانو سيمه ييزه واکمني او توله مرکزي اسيا په ديارلسمه پېړۍ کې د مغولو د برید له امله له منځه ولاړه او له دې وروسته، دا سيمه د ترکانو تر واک لاندې راغله. د شهرسبز ښار د ترکي-مغولي فاتح تيمور (ګوډ تيمور) د زيږېدو ځای دی، چا چې په څوارلسمه پېړۍ کې تيموري ستر واکي جوړه کړه او په خپله پلازمېنه سمرقند کې د توران د ستر امير په توګه معرفي شو، همدا ښار د الغ بيګ د واکمنۍ پر مهال د علومو مرکز وګرځېد او تيموري رنسانس له همدې ځايه پيل شو. په شپاړسمه پېړۍ کې د تيموري واکمنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمې د اوزبیک شیبانیانو له خوا ونیول شوې او د ځواک مرکز یې بخارا ته ولیږداوه. دا سیمه په درې ایالتونو ووېشل شوه: د خیوې خانات، د خوقند خانات اود بخارا امارت. د ختیځ پر لور د سترواک بابر فتحې د مغولو د ستر واکۍ تر عنوان لاندې پر هند د نویو بریدونو بنسټ کېښود. د نولسمې پېړۍ په اوږدو کې ټوله مرکزي اسیا، کرار کرار د روسي ستر واکۍ برخه شوه او تاشکند د روسي ترکستان سیاسي پلازمېنه شوه. په ۱۹۲۴ز کال کې، د شوروي اتحاد په دننه کې د ملي پولو په ټاکلو سره اوزبیکستان د یوه اوزبیک شوروي سویال جمهوریت په ډول خپلواک جمهوریت شو. د شوروي اتحاد تر منحل کېدو وروسته، د ۱۹۹۱ز کال د اګست په یو دېرشمه نېټه یې د اوزبیکستان جمهوریت په نوم خپلواکي اعلان کړه .

اوزبیکستان یو سیکولر هېواد دی، دولتي نظام یې پر اساسي قانون ولاړ جمهوري ریاستي دی. اوزبیکستان له دولسو ولایتونو، تاشکند ښار او د کاراکلپکستان په نوم د یوې خپلواکې سیمې نه جوړ دی.

د اوزبیکستان اقتصاد د بازار په تدریجي لېږد ولاړ او بهرنۍ سوداګریزه تګلاره یې د وارداتو پر ځای نیولو ده. د ۲۰۱۷ز کال د سپتمبر په میاشت کې، د دې هېواد دودپیسه په بشپړ ډول د بازار په نرخ د بدلېدو وړ وګرځېده. اوزبیکستان د پنبې ستر تولیدونکی او صادرونکی دی. په داسې حال کې چې د شوروي له وخته د برېښنا د تولید ستر تاسیسات او زیات طبیعي ګاز وړاندې کوي، اوزبیکستان په مرکزي اسیا کې د برېښنا تولید تر ټولو ستر تولیدونکی هېواد دی. ،، (۲۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازبکستان د يوې برخې انځور

ازبکستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷. افغانستان:

,, **افغانستان**، رسماً **د افغانستان اسلامي امارت** په غرونو کې کلابند يو هېواد دی چې د آسيا په زړه کې پروت دی. په ټوليزه توګه دا هېواد د منځنۍ اسيا يوه برخه ده، خو کله ناکله بيا په داسې سيمه ځرګنده شوې ده چې نه په منځني ختيځ او نه پر سوېلي آسيا پورې تړلې ده، او دا په دې چې دغه سيمه د منځني ختيځ او سوېلي اسيا سره هڅوبيز، ژبتوکميز او جغرافيکي اړيکې لري. دا هېواد په لوېديځ کې په سوېل او ختيځ کې له پاکستان سره د د ډيورنډ کرښه فرضي پوله، په شمال ختيځ کې له چين سره، په شمال کې له تاجيکستان، ازبکستان او ترکمنستان سره ګډې پولې لري.

په ۱۷۴۷ زېږديز کال کې افغانستان د لومړي ځل له پاره د احمد شاه بابا له خوا د دولت په توګه اعلان او د هغه پولې معلومې شوې. افغانستان د لوېديځ او ختيځ په څلور لارې کې پروت او د بېلابېلو قومونو او کلتورونو کور دی. دا يو ډېر لرغونی هېواد دی او د تاريخ له نظره دا يو لوی سوداګريز مرکز پاتې شوی او په همدې توګه په بېلابېلو وختونو کې د بېلابېلو قوتونو له خوا تر يرغل لاندې راغلی او لوټ تالان شوی دی. د تاريخ په اوږدو کې دا سيمه د فارس، مقدونيانو، عربانو، مغولو، ترکانو، او يونانيانو لخوا نيول سوې. نوی افغانستان د لومړي ځل له پاره د دريېم افغان-انګليس جګړې وروسته په ۱۹۱۹ کال کې د يوه خپلواک هېواد په توګه هغه وخت راڅرګند شو کله چې بهرنيانو د افغانستان په چارو کې لاسوهنه پرېښوده. په دغه هېواد د روسيې د يرغل وروسته، په هېواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې بد امني، خپلمنځي جګړې د يوولسم د سپټامبر د پېښې نه وروسته د امريکا يرغل د دغه هېواد تاريخ ويجاړ کړ.

د دغو ناخوالو په پايله کې اوس افغانستان د بيا ودانېدو په لوري روان دی، دا يوه داسې هڅه ده چې د اوږدمهالې جګړې او د هغه ويجاړيو چې د کلونو کلونو وسله والو نښتو په نتيجه کې منځ ته راغلې ځواب ووايي او همدا نوی حکومت هم د ملت په يووالي کې او د هېواد د بيا جوړولو په درشل کې خپل ګامونه پورته کړي، خو لا تر اوسه پورې نه دی بريالی شوی چې په هېواد کې په بشپړه توګه امن او ورورګلوي راولي. افغانستان د خورا ډېرو ستونزو سره مخامخ دی، د نړېدلي اقتصادي نظام نه رانيولې، د ميليونونو مهاجرينو د بېرته ستنېدو پورې، د مخدره توکو قاچاق، د جنګسالارانو شته والی او په شته حکومت کې د بېلابېلو سياسي ګوندونو مخالفتونه، دا ټول هغه لاملونه دي چې د اوسمهال حکومت ورسره لاس او ګرېوان دی او همدا ټولې ستونزې دي چې يوويشتمې پېړۍ د افغانستان څرګندونه کوي.،، (۳۰)

افغانستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د يوې برخې انځور

افغانستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

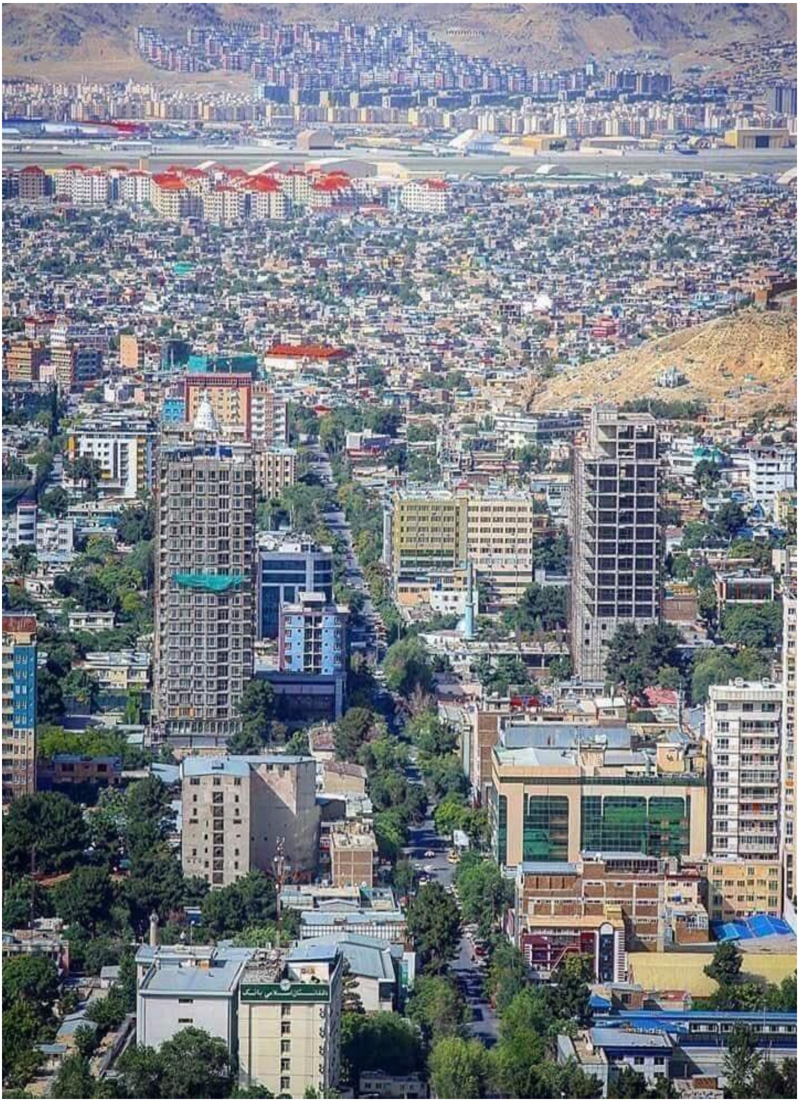

افغانستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د يوې برخې انځور

افغانستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸. بنګلادیش:

,, په رسمي توګه بنګله دېش د خلق جمهوریت په توګه په سویلي اسیا کې یو هېواد دی. دا په نړۍ کې اتم ډېر نفوس لرونکی هېواد دی، چې ۱٤۸,٤٦۰ کیلومتر مربع (۵۷,۳۲۰ میل مربع) یا ۱٤۷,۵۷۰ کیلومتره مربع (۵٦,۹۸۰ میل مربع) مساحت لري او ۱٦۳ میلیونه نفوس لري او په نړۍ کې یو له ډېر نفوس لرونکو هېوادونو نه شمېرل کېږي. بنګله دېش په لوېدیځ، شمال او ختیځ کې له هند سره او په سویل ختیځ کې له میانمار سره ځمکنۍ پولې لري، سویل ته یې له بنګال خلیج سره یو ساحل شته. دا د سلیګوری دهلیز په واسطه له نیپال او بوتان نه په لنډ ډول جلا شوی او له چین نه په شمال کې د هند له سیکیم ایالت نه ۱۰۰ کیلومتره لرې دی. ډاکه یې پلازمېنه او لوی ښار دی، چې د هېواد اقتصادي، سیاسي او کلتوري مرکز هم دی. چیټاګنګ یې تر ټولو لوی بندر او دویم لوی ښار دی. رسمي ژبه یې بنګالي ده، چې د هند واروپایي ژبې د کورنۍ یو له ختیځو څانګو نه ده.

بنګله دېش، د بنګال د تاریخي او توکمیزو ژبو خپلواکه برخه جوړوي، چې په ۱۹٤۷ز کال کې د بریتانوي هند د وېش پرمهال وېشل شوې وه. دغه هېواد د بنګالي مسلمانانو اکثریت لري. لرغونی بنګال د هند په نیمه وچه کې د وانګ، پنډرا، ګنګاریډای، ګوډا، سماتتا او هریکیلا ایالتونو یو مهم کلتوري مرکز و. موریان، ګوپتا، پالا، سینا، چندر او دیوا کورنۍ له اسلام نه مخکې د بنګال وروستۍ واکمنۍ وې. د بنګال د مسلمانانو فتحه په ۱۲۰٤ز کال کې هغه وخت پیل شوه، چې بختیار خلجي پر شمالي بنګال واکمن شو او تبت یې اشغال کړ. کله چې ډیلي د سلطنت یوه برخه شو، نو په ۱٤مه پېړۍ کې درې ښاري ایالتونه راڅرګند شول، چې د ختیځ بنګال ډېره برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له سونارګاون نه اداره کېده. د سلطان بلخي، شاه جلال او شاه مخدوم روپو په څېر صوفي ميسيونر مشرانو د مسلمانانو د واکمنۍ په خپراوي کې مرسته وکړه. دغه سيمه له يوه خپلواک او واحد بنګال سلطنت سره يوځای شوه .

مغلي بنګال په ۱۸مه پېړۍ کې د بنګال د نوابانو په مشرۍ په زياتېدونکي توګه قاطع او خپلواک شو. په ۱۷۵۷ز کال کې ميرجعفر خيانت، نواب سراج الدوله ته د بريتانوي ختيځ هند شرکت لپاره ماتې ورکړه او بالاخره په سويلي اسيا کې د بريتانيا واکمنۍ پای ته ورسېده. د بنګال صدارت په بريتانوي هند کې تر ټولو لوی اداري واحد ته وده ورکړه او په ۱۹۰۵ز کال کې يې د بنګله دېش رامنځته کېدو لپاره د ختيځ بنګال او اسام رامنځته کول يو بنسټ وټاکه.

په ۱۹٤۷ز کال کې، ختيځ بنګال د پاکستان په واک کې تر ټولو نفوس لرونکی ولايت شو. دا د ختيځ پاکستان په نوم بدل شو او ډاکه د هېواد مقننه پلازمېنه شوه. په ۱۹۵۲ز کال کې د بنګالي ژبې خوځښت، د ختيځ بنګال مقننه ټاکنې، ۱۹۵۴ز، د ۱۹۵۸ز پاکستان

بنګله دېش يو واحد پارلماني او د اساسي قانون درلودونکی جمهوريت دی، چې د ويسټ منسټر سيسټم پراساس دی. بنګاليان د بنګله دېش د ټول نفوس ۹۸٪ جوړوي او د بنګله دېش ډېر مسلمان نفوس د دې لامل شوی، چې بنګله دېش په نړۍ کې دربيم ډېر مسلمان لرونکی هېواد شي.،، (۳۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنګلاديش د يوې برخې انځور

بنګلاديش د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹. پاکستان:

,, **پاکستان** (د پاکستان اسلامي جمهوريت) په سويلي- منځنۍ اسيا کې يو هېواد دی چې څلور ولايتونه او دوه سيمې لري، په شمول د خيبر پښتونخوا، د پاکستان يوه پښتني سيمه.

د ژبې له پلوه په اردو او فارسي ژبه کې د پاکستان معنا ده «له پاکي برخمنه ځمکه» يا «هغه ځمکه چې پاک په کې زيات دي». په دې نوم کې «پاک» ته اشاره شوې چې په فارسي او پښتو کې «پاک او صفا» ته ويل کيږي. وروستاړی يې «ستان» له فارسي ژبې اخستل شوی او معنا يې ده «د اوسېدو ځای.«

دا نوم په ۱۹۳۳ز کال کې د پاکستان د خوځښت د يوه فعال چودري رحمت علي له خوا جوړ شوی و، کوم چې هغه په يوه رساله کې خپور کړ «اوس يا کله هم نه»، نوموړي دا نوم په مخفف ډول کارولی و: «په پاکستان کې اوسېدونکي دېرش ميليونه ورونه»، په دې نوم کې د برتانيې د حکومت پنځو شمالي سيمو ته اشاره شوې وه، چې هغه دا دي:

پنجاب، افغانيه، کشمير، سيند او بلوچستان.،، (۳۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان د یوې برخې مودل انځور

پاکستان د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۰. تاجکستان:

,, تاجيکستان، په رسمي ډول د تاجيکستان جمهوريت) په تاجيکي : ، لاتين ډول :د مرکزي آسيا په وچه کې را ايسار هېواد دی. مساحت يې ۱۴۳۱۰۰ کيلومتر مربع (۵۵۳۰۰ مايل مربع) او د وګړو اټکليز شمېر يې ۹۵۳۷۶۵۴ کسه دی. دوشنبه يې مرکز او لوی ښار دی. له سويل لوري له افغانستان، له لويديځ لوري له اوزبيکستان، له شمال لوري له قرغزستان او له لويديځ لوري له چين سره پوله لري. د تاجيک وګړو سنتي کور اوسنی تاجيکستان او د افغانستان او اوزبيکستان يو شمېر برخې دي .

دغه سيمه چې اوسنی تاجيکستان جوړوي، پخوا د ګڼ شمېر لرغونو کلتورونو کور و چې د نيوليتيک او برونزو د دورې سرزم ښار په کې شامليږي، چې وروسته بيا بېلابېلو باورونو او کلتورونو ته اړوندي پاچهۍ په کې تېرې شوې، چې د آمو سيند تمدن، آندرونوو کلتور، بوديزم، د ختيځ کليسا، هندويزم، زردشتي دين، ماني آيين او اسلام په کې شامليږي.

تاجيکستان يو ولسمشريز جمهوريت دی چې څلور ولايتونه لري. د تاجيکستان ډېری وګړي د تاجيک قوم اړوند دي، په تاجيکي ژبه خبره کوي، تاجيکي يې لومړۍ رسمي ژبه ده ،چې د افغانستان او ايران په ګډون دريېيم فارسي ژبه ويونکی هېواد دی. روسي ژبه يې د قومونو ترمنځ د رسمي ژبې په توګه کارول کيږي. په داسې حال کې چې دولت يې د اساسي قانون له مخې سيکولر دی، ٪۹۸ سلنه وګړي يې مسلمانان دي. د بدخشان په غرني خود مختاره ولايت کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې له دې سره چې ډېر کم وګړي استوګن دي، خو ګڼ شمېر ژبني توپيرونه په کې شتون لري، چې روشاني، شغناني، واخي او تاجيکي ژبې په کې ويل کېږي. غرونه د دغه هېواد ۹۰ سلنه برخه پوښي. دغه هېواد له مخ پر ودې هېوادونو نه دی چې اقتصاد يې له متمرکز سيستم نه د بازار سيستم ته په اوښتو دی او په لوړه کچه د پيسو په حواله او د المونيم او پنبې په توليد تکيه لري. تاجيکستان د ملګرو ملتونو سازمان، خپلواکو مشترک المنافع هېوادونو د ټولنې، د اروپا د آمنيت او همکارئ سازمان، اسلامي همکاريو سازمان، اقتصادي همکاريو سازمان يا ايکو، شانګهای همکاريو سازمان، د ټوليز امنيت تړون سازمان او د سولې ټينګښدو په برخه کې د ناتو د مشارکتي پروګرام غړيتوب لري.،، (۳۳)

تاجکستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاجکستان د يوې برخې انځور

تاجکستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱. ترکمنستان:

,, ترکمنستان په لویدیځه اسیا کې په وچه کې را ایسار هېواد دی، چې شمال لویدیځ ته یې قزاقستان او شمال ختیځ ته یې اوزبیکستان، سویل ختیځ ته یې افغانستان، سویل او سویل لویدیځ ته یې ایران او لویدیځ ته یې کسپین یا خزر سیند موقعیت لري. د دغه هېواد پلازمېنه او لوی ښار عشق آباد دی. د مرکزي اسیا په هېوادونو کې کم نفوس لرونکی هېواد دی چې د وګړو شمېرو یې ۶ میلیونه کسو ته رسېږي. ترکمنستان په اسیا کې تر ټولو لږ وګړي لري. وګړي یې د ترکمنانو په توګه پېژندل کېږي (چې د قومیت پر ځای یې په تابعیت ټینګار شوی دی) .

دغه سیمه چې اوس مهال د ترکمنستان په نوم پېژندل کېږي، له ډېر مهاله یې د ګڼ شمېر نورو ملتونو او کلتورونو د لارې په توګه عمل کړی. مروه یې د منځنی آسیا یو له پخوانیو آبادو ښارونو او د نړۍ یو له لویو ښارونو نه دی. په منځنیو پېړیو کې مروه د اسلامي نړۍ یو له لویو ښارونو او د ورېښمو لارې له مهمو تم ځایونو نه وه.

ترکمنستان د طبیعي ګازو د زېرمو له مخې د نړۍ څلورم هېواد دی. د دغه هېواد ډېره برخه د قرا قروم یا توري شګلنې دښتې په واسطه چاپېر شوی دی. له ۱۹۹۳ ز کال نه تر ۲۰۱۷ ز کال پورې، د دغه هېواد وګړو د دولت له خوا په وړیا ډول برېښنا، اوبو او طبیعي ګازو ته لاسرسی درلود .

دغه هېواد د کمو بشري حقونو له امله په ځانګړې توګه له لږه کیو سره دچلند، مطبوعاتو د آزادۍ او مذهبي ازادیو په برخو کې له پراخو نیوکو سره مخامخ شوی دی. په ۱۹۹۱ ز کال کې، له شوروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتحاد نه له خپلواکۍ وروسته، د ترکمنستان خپلواک دولت د دوو ځيونکو توتاليتر رژيمونو له خوا اداره کېږي. سفر مراد نيازوف (چې د ترکمن باشي يا «د ترکمنانو مشر» په توګه پېژندل کېږي)، تر ۲۰۰۶ ز کاله يعنې تر مړينې پورې يې د دغه هېواد ولسمشر و. په ۲۰۰۷ ز کال کې د غير ديموکراتيکو ټاکنو په پايله کې قربان علي بردي محمدوف (نوموړی لومړی د ولسمشر مرستيال او بيا د ولسمشرۍ سرپرست(واکيال) شو) د دغه هېواد ولسمشر شو. د اعدام سزا په رسمي ډول، په ۲۰۰۸ ز کال کې په دغه هېواد کې منع شوه.،، (۳۴)

ترکمنستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکمنستان د يوې برخې انځور

ترکمنستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکمنستان د یوې برخې انځور

ترکمنستان د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲. قرغزستان:

,, **قرغېزستان**، په رسمي ډول قرغز جمهوريت، په مرکزي آسيا کې غرنی او په وچه کې رااېسارهېواد دی. شمال لوري ته يې قزاقستان، لويديځ لوري ته ازبکستان، سويل ته يې تاجکستان او ختيځ ته يې چين موقعيت لري. بېشکېک يې پلازمېنه او لوی ښار دی.

د قرغز قوم، د دغه هېواد د شپږ ميليونه وګړو ډېره برخه جوړوي، چې ازبک او روسي مهم لږه کي هم لري. قرغېزي ژبه يې نورو ترکي ژبو ته ډېره نږدې ده، په داسې حال کې چې روسي ژبه تر اوسه په دغه هېواد کې دود ده او يوه له رسمي ژبو نه يې هم ده. د قرغېزستان ۹۰ سلنه وګړي مسلمانان دي، چې لويه برخه يې سني مسلمانان جوړوي. قرغېز کلتور له دې سره چې ترکي رېښه لري، خو د ايراني، مغولي او روسي عناصرو اغېز هم په کې شته دی .

د قرغېزستان تاريخ ګڼ شمېر کلتورونه او سترواکۍ په ځان کې رانغاړي. په داسې حال کې چې له جغرافيايي پلوه دغه هېواد د ګڼ شمېر غرونو لرلو له امله ګوښه شوی، خو د ورېښمو لارې او نورو سوداګريزو لارو د يوې برخې په توګه د څو لويو تمدنونو په وصل کېدونې ځای کې پروت دی. ترکي کوچيان چې په ګڼ شمېر ترکي دولتونو، لکه: لومړی او دويم ترکي خانقاتو کې يې رېښه لرله، د تاريخ له اوږدو په دغه هېواد کې مېشت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خپلواکۍ وروسته، قرغېزستان په رسمي ډول واحد ولسمشريز جمهوريت و، چې وروسته له ۲۰۱۰ ز کال نه تر ۲۰۲۱ ز کال پورې په واحد پارلماني جمهوريت واوښت، په داسې حال کې چې په تدريج سره ولسمشر بشپړ اجرائيوي واک ترلاسه کړ، وړاندې له دې چې په ۲۰۲۱ ز کال کې د دغه هېواد نظام بشپړ رياستي نظام ته واوړي، د نيمه ولسمشريز يا نيمه رياستي جمهوريت په توګه اداره کېده. دغه هېواد د خپل موجوديت په اوږدو کې قومي شخړې، انقلابونه، اقتصادي ستونزې، انتقالي دولتونه او سياسي ناندرې ګاللې دي .

قرغېزستان، د مشترک المنافع خپلواکو هېوادونو، ايروآسيا اقتصادي ټولنې، ټوليز امنيت تړون سازمان، د شانګهای د همکاريو سازمان، اسلامي همکاريو سازمان، ترکي دولتونو سازمان يا ترک شورا، د ترکي کلتور د نړيوال سازمان او ملګرو ملتونو سازمان غړيتوب لري. دغه هېواد يو له مخ پر ودې هېوادونو نه دی چې د انساني ودې د شاخص له مخې نوملړ کې ۱۲۰ ځای لري او په مرکزي آسيا کې دويم فقير هېواد دی. د دغه هېواد انتقالي اقتصاد، په کلکه سره د طلا، ډبرو سکرو او يورانيمو په زېرمو تکيه لري. ،، (۳۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرغزستان د یوې برخې انځور

قرغزستان د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرغزستان د يوې برخې انځور

قرغزستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرغزستان د يوې برخې انځور

قرغزستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۳. قزاقستان:

,, **قزاقستان** چې په رسمي توګه **د قزاقستان جمهوريت** په نوم يادېږي په منځنۍ آسيا کې پروت يو هېواد دی. قزاقستان ۱۶'۰۰۰'۰۰۰ میلیونه وګړي لري او رسمي ژبې يې روسي او قزاقي ژبه دي د پيسو واحد يې تنګه ده. ياد هېواد د نړۍ ترټولو لوی هېواد دی چې آزاد سمندر ته لار نه لرې او د وګړو ويش په کې هم ډېر کم دی ۷۰ سلنه وګړي يې مسلمان دي .نورسلطان ددی هېواد يخه او باد خيزه پلازمينه ده. په ژمی کې د نورسلطان ښار هوا منفی ۴۰ درجو ته راټيټېږي. د ياد هېواد په شمال کې ميشتو روسي ژبو غوښتل چې د قزاقستان شمال د روسی فدراسيون سره يوځای شي په همدی دليل د ياد هېواد ولسمشر و غوښتل پلازمينه شمال ته انتقال کړې چې ورسره په شمال کې قزاقيان ځای پرځای او سيمه د حکومت کنترول لاندی راشی. د قزاقستان هېواد ولسمشر قاسم جومارت توکايف او لومړی وزير يې بکيت جان ساګينتايف دی.،، (۳۶)

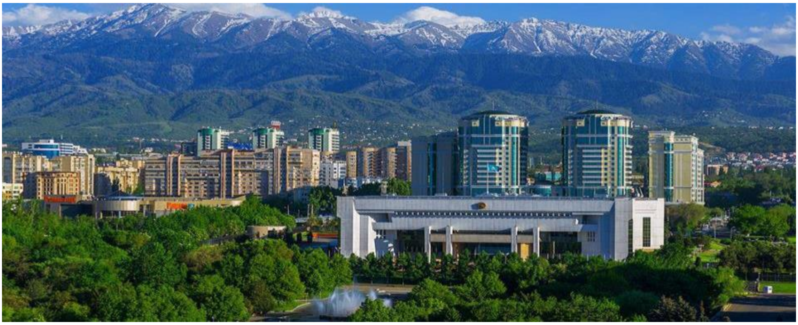

قزاقستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

قزاقستان د يوې برخې انځور

قزاقستان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۴. مالديو:

,, په رسمي ډول د مالديف جمهوريت، د هند په نيمه وچه او د آسيا په نيمه وچه کې يو لرغونی هېواد دی. چې د هند په بحر کې موقعيت لري. مالديف د سريلانکا او هند سويل لويديځ کې پروت دی، د آسيا د لويې وچې څخه شاوخوا ۷۵۰ کيلومتره (۴۷۰ ميل؛ ۴۰۰ سمندري ميل) کې موقعيت لري. د ۲۶ ټاپوګانو سلسله يي چې د ايهون دحيپپولحو جزيره شمال پورې او د اډو جزيره سويل (د استوا په اوږدو کې) پورې غځيږي.

د سمندر په شمول شاوخوا ۹۰۰۰۰ مربع کيلومتره (۳۵۰۰۰ مربع ميل) مساحت لري، د ټولو ټاپوګانو ځمکنۍ مساحت ۲۹۸ مربع کيلومتره (۱۱۵ مربع ميل) دی. مالديف د نړۍ يو له جغرافيايي پلوه ويشل شوی او ترټولو کوچنی خپلواک هېواد دی. همدا راز يو له کوچنيو مسلمان اکثريت لرونکې هېوادونو څخه دی او د شاوخوا ۵۵۷۷۵۱ اوسيدونکو په لرلو سره په آسيا کې دويم لږ نفوس لرونکی هېواد دی. ميل يي پلازمينه او ترټولو نفوس لرونکی ښار دی. چې په دوديز ډول د "پاچا ټاپو" په نوم ياديږي، چيرې چې پخوانيو شاهي سلطنتونو د مرکزي موقعيت لپاره واکمني کوله .

د مالديو ټاپو وزمه په چاګوس لاکاديف ريج کې موقعيت لري، د هند په سمندر کې يوه پراخه د سمندر لاندې غرنۍ لړۍ ده؛ د مالدف ټاپووزمه د چاګوس آرکيپيلاګو او لکشادويپ سره يوځای يو ځمکنی اکوريزون هم جوړوي. د ځمکې د سطحې په اوسط ډول او د سمندر له سطحې څخه د ۱،۵ مترو (۴ فټ ۱۱ انچ) لوړوالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره، همدارنګه یوازې ۲،۴ متره لوړې طبیعي نقطې په لرلو سره دا د نړۍ ترټولو ټیټ هېواد دی .

اسلام په دولسمه پېړۍ کې د مالدیف ټاپوګانو ته ورسیده، چې د سلطنت په توګه پیاوړې شو، د آسیا او افریقا سره یې پیاوړې سوداګریزې او کلتوري اړیکې رامنځ ته کړې. د شپاړسمې پېړۍ له نیمايي څخه، دا سیمه د اروپایي استعماري قدرتونو د نفوذ لاندې راغله، مالدیف په ۱۸۸۷ ز کال کې د بریتانیا ترسرپرستۍ لاندې راغی. په راتلونکو لسیزو کې سیاسي بې ثباتي، د دیموکراتیکو اصلاحاتو هڅې او د اقلیم د بدلون له امله د چاپیریال ننګونې لیدل شوې دي .

مالدیف د سویلي آسیا د سیمه ییزو همکاریو ټولنې (سارک) بنسټ ایښودونکی غړی شو. تر څنګ یې د ملګرو ملتونو، د ملګرو ملتونو د مشترک المنافع، د اسلامي همکارۍ ټولنې او د ناپییلو غورځنګ غړیتوب هم لري. نړیوال بانک مالدیف د لوړ منځني عاید لرونکي اقتصاد په توګه طبقه بندي کوي. په مالدیف کې د اقتصادي فعالیتونو پیاوړتیا په کب نیونې ولاړه ده او تر دې دمه ترټولو لوی سکټور پاتې شوی دی. ورپسې ګرځندوی صنعت ګڼندی وده کوي. مالدیف د بشري پرمختیا په برخه کې "لوړ" دی، د مالدیف سرانه عاید د نورو سارک هېوادونو په پرتله ډیر لوړ دی .

مالدیف د ۱۹۸۲ ز کال د جولای څخه د ملګرو ملتونو د مشترک المنافع غړی و، خو د ۲۰۱۶ ز کال په اکتوبر کې له دې سازمان څخه د نورو هېوادونو له خوا د بشري حقونو څخه د سرغړونې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډیموکراسۍ د ناکامۍ په اړه د تورونو په اعتراض کې وایستل شو. مالدیف د ۲۰۲۰ ز کال د فبرورۍ په لومړۍ نیټه د دیموکراتیکو پروسو د فعالیت او د خلکو د ملاتړ له بنودلو وروسته له مشترک المنافع هیوادونو سره یوځای شو. ،، (۳۷)

مالدیف د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالديف د يوې برخې انځور

مالديف د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالديف د يوې برخې انځور

مالديف د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

سویل ختیځه آسیا

۳۵. اندونيزيا (اندونيزي)

،، په رسمي ډول د اندونېزيا جمهوريت په سويل ختيځ آسيا او اوقيانوسيه کې د هند او ارام سمندرونو ترمنځ پروت هېواد دی. نوموړی هېواد د سوماترا، جاوا، سولاويسی، او د بورنيو او نوي ګينې د ځينو برخو په شمول له ۱۷,۰۰۰ نه زياتو ټاپوګانو څخه جوړ شوی دی. اندونېزيا د نړۍ ترټولو لوی ټاپويیز هېواد دی او د پراخوالي له پلوه د ۱,۹۰٤,۵٦۹ کيلومتره مربع (۷۳۵,۳۵۸ ميل مربع) مساحت په درلودلو سره ۱٤م لوی هېواد دی. له شاوخوا ۲۷۰ مليونه نفوس سره، اندونېزيا د نړۍ څلورم ډېر نفوس لرونکی هېواد او ترټولو ډېر نفوس لرونکی مسلمان هېواد دی. جاوا، د نړۍ ترټولو نفوس لرونکی ټاپو، د دې هېواد د نيمايي څخه د ډېر نفوس کور دی. اندونېزيا يو ولسمشريز جمهوريت دی چې ټاکل کېدونکې مقننه قوه لري. دا هېواد ۳۴ ولايتونه لري چې پنځه يې ځانګړی حيثيت لري. د هېواد پلازمينه جاکارتا د نړۍ دوهمه ډېر نفوس لرونکې ښاري سيمه ده. اندونېزيا د پاپوا نيو ګيني، ختيځ تيمور، او د ماليزيا ختيځې برخې سره ځمکنی پولې شريکوي، په داسې حال کې چې له سنګاپور، ويتنام، تايلينډ، فيليپين، آسټراليا، پالاو او هند (اندامان او نيکوبار ټاپوګانو) سره سمندري پولې لري. اندونېزيا د خپل زيات نفوس او ګڼ نفوسه سيمو سره سره، نامېشتې پراخې سيمې لري چې په نړۍ کې د ژوو د تنوع د ترټولوړو کچو ملاتړ کوي.

د اندونېزيا ټاپوګان لرترلره د اوومې پېړۍ راهيسې د سوداګرۍ لپاره ارزښتناکه سيمه وه کله چې سريويجايا او وروسته ماجاپاهيت د چين

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هند د نیمې قارې له شرکتونو سره تجارت کاوه. محلي واکمنانو په تدریجي ډول د لومړیو پیړیو څخه بهرني نفوذ جذب کړ، او هندو او بودایي سلطنتونو وده وکړه. سني سوداګرو او صوفي عالمانو اسلام راوړ، په داسې حال کې چې عیسویت تر ډېره د اروپایانو له لارې راوړل شو. که څه هم کله ناکله د پرتګالیانو او فرانسویانو او انګلیسانو لخوا مداخله شوې، اما هالنډ په نوموړي مجمع الجزایر کې په خپل ۳۵۰ کلن شتون سره ترټولو لوی استعماري ځواک ؤ. د یو ملي دولت په توګه د "اندونېزیا" مفهوم د شلمې پېړۍ په لومړیو کې رابښکاره شو، چې وروسته یې پایله په ۱۹۴۵ ز کې د اندونېزیا د خپلواکۍ اعلان ؤ . په هر حال، دا هېواد د هالنډ له خوا تر هغه په رسمیت ونه پېژندل شو تر څو چې د دواړو هېوادونو تر منځ وسله والې او ډیپلوماتیکې شخړې ونښتې او وروسته په ۱۹۴۹ ز کال کې په رسمیت وپېژندل شو.
اندونېزیا په سلهاوو جلا نژادي او ژبني ګروپونه لري، چې جاویاني یې تر ټولو لوی دي. یو ګډ هویت یې د "بهنیکا تونګال اکا" شعار سره رامنځته شوی ("په تنوع کې یووالی" په لفظي ډول، "زیات شمېر، لاهم یو") ، د ملي ژبې ، توکمیزې تنوع ، د اکثریت مسلمان نفوس سره مذهبي کثرت او د استعمار او د هغه پر وړاندې د بغاوت/مقاومت له لارې تعریف شوی دی.،، (۳۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندونیزیا د یوې برخې انځور

اندونیزیا د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندونيزيا د يوې برخې انځور

اندونيزيا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندونيزيا د يوې برخې انځور

اندونيزيا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۶. بروڼئی:

,, بروني دارالسلام، جاوي: نګارا بروني دارالسلام، د بروني ملت، د سولې کور» يو هېواد دی چې د سويل ختيځې اسيا د بورنيو ټاپو په شمالي ساحل کې پروت دی. د سويلي چين له سمندري سواحلو پرته، دا په بشپړ ډول د ماليزيا د سراواک ايالت له خوا را ايسار شوی دی. بروني د ليمبانګ د سراواک سيمې له امله په دوو برخو وېشل شوی. بروني په بورنيو کې يوازينی خپلواک دولت دی؛ د ټاپو پاتې برخه د ماليزيا او اندونيزيا ترمنځ وېشل شوې ده. تر ۲۰۲۰ز کال پورې يې نفوس ٤٦٠,٣٤٥ و، چې شاوخوا ۱۰۰,۰۰۰ تنو يې په پلازمېنه او لوی ښار، يعني په بندر سری بيګاوان کې ژوند کوي. حکومت يې يوه مطلقه پاچاهي ده، چې د خپل سلطان له خوا اداره کېږي، د يانګ دی پرتوان حق لري او د انګليسي عام قانون او شرعي قوانينو او همدارنګه د عمومي اسلامي طرزالعملونو ترکيب پلي کوي.
د دغه هېواد ډېره شتمني پر پراخو پټروليمو او طبيعي ګازو راڅرخي. بروني د سويل ختيځې اسيا هېوادونو په مينځ کې تر سينګاپور وروسته دويم لوړ بشري پرمختيايي شاخص لري او د پرمختللي هېواد په توګه ګڼل کېږي. د پيسو نړيوال صندوق په وينا، بروني په نړۍ کې د سړي سر ناخالص کورني توليد له مخې د پېرودلو د ځواک په برابرۍ کې پينځم ځای لري.،، (۳۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

برونئی د یوې برخې انځور

برونئی د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

برونئی د يوې برخې انځور

برونئی د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۷. ماليزيا (ماليزي)

,, په سويل ختيځ آسيا کې يو هېواد دی او پلازمينه يې کوالالمپور دی. د هېواد دولتي اداري او وزارتونه د (اداري پلازمينه) په نوي ښار کې موقعيت لري. ماليزيا د ملګرو ملتونو او د کامن ويلت د خپلواکو هېوادونو غړی دی. په دې فدراسيون کې د سويل ختيځې اسيا ديارلس ايالتونه شامل دي. د "ماليزيا" نوم هغه وخت غوره شو کله چې د ماليزيا فدراسيون؛ سنګاپور، صباح او سراواک د ١٤ ايالتونو اتحاديه جوړه کړه. په ١٩٦٥ کې، سنګاپور له ماليزيا څخه جلا شو او يو خپلواک هېواد شو. ماليزيا دوه جغرافيايي سيمې لري، او د سويلي چين بحيره دوی سره جلا کوي: جزيره ماليزيا يا لويديځ ماليزيا، چې د ماليزيا په ټاپوزول کې موقعيت لري او له شمال څخه د تايليند سره ځمکنۍ پوله لري، او د جوهر ايکسپريس ويز له لارې له سويل څخه سنګاپور سره وصل دی. .. په دې هېواد کې د جوهر، کيده، پاهنګ، نيګيري سمبيلان، کيلانتان، پيراک، سيلانګور، پرليس او تيرينګانو سلطنتونه شامل دي او د دې دوه ايالتونه د ملاکا او پينانګ واليان او د پوتراجايا او کوالالمپور دوه فدرالي سيمې دي. ماليزيا بورنيو يا ختيځ ماليزيا، چې د بورنيو ټاپو شمالي برخه پوښي، د اندونيزيا او بروناى سلطنت سره پوله لري. په ختيځ ماليزيا کې د سبا او سراواک ايالتونه او د لابوان فدرالي سيمه شامله ده. که څه هم له سياسي نظره، ماليزيا تر ډېره د ماليزيا مشري کوي؛ خو د چينايي او هندي لږکيو له شتون سره سره د ماليزيا نوى نفوس هم يو شان نه دی. يوازينى مهم تاوتريخوالى چې په دې هېواد کې ليدل کيږي؛ د خپلواکۍ له وخت څخه تر اوسه پورې، د مى د ١٣ نيټې نژادي پاڅون د ټاکنيز کمپاين او نژادي شخړو په درشل کې دی. په هرصورت، ماليزيا د نژادي همغږۍ يوه بيلګه ګڼل کيږي.،، (۴٠)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماليزيا د يوې برخې انځور

ماليزيا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماليزيا د يوې برخې انځور

ماليزيا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالیزیا د یوې برخې انځور

مالیزیا د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماليزيا د يوې برخې انځور

ماليزيا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماليزيا د يوې برخې انځور

ماليزيا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په قفقاز کې

۳۸. آذربايجان:

,, د **آذربايجان** جمهوريت په قفقاز غرو لړۍ کې يو هېواد دی چې د اروپا او سوېل لوېديځه اسيا په منځلاره کې پروت دی. دا هېواد کسپين سمندرګی سره ساحل لري.

دا هېواد په سوېل کې له روسيې سره، د جيورجيا سره په سوېل لويديځه لورې، د ارمنستان سره په لويديځه خوا او په سوېل کې د ايران سره خپلې پولې لري. د نخجوان خپلواکه جمهوريت چې د اذربايجان ادعا وربانديې ده، سوېل ختيځه کې د ارمنستان سره، په سوېل لويديځه کې د ايران سره او په سوېل لوېديځه کې د ترکيې سره ګډې پولې لري. اذربايجان يو غير مذهبي حکومت لري، او د ۲۰۰۱ زېږيز کال راپدې خوا د اروپايي قونسل غړيتوب لري. ددې هېواد ډېرکي وګړي شيعه مسلمانان دي او د غربي ترکي توکمه خلګ دي چې د اذربايجاني په نوم او يا هم په ساده ډول د اذري په نوم يادېږي. دا هېواد په رسمي توګه مخ په ډيموکراسۍ روان دی، خو په کلکه توګه اقتدار پلوی قانون پلي کوي.،، (۴۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

آذربایجان د یوې برخې انځور

آذربایجان د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

آذربايجان د يوې برخې انځور

آذربايجان د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹. داغستان

,, د روسيې د ۸۵ فدرالي واحدونو څخه يو دی. دا فدرالي واحد د جمهوريت په توګه اداره کيږي. دا فدرالي واحد د کسپين سمندر په لوېديځو څنډو او د قفقاز په ختيځه برخه کې موقعيت لري. د دې مرکز او لوی ښار ماخچکلا نوميږي چې د کسپين سمندر په څنډو کې جوړ شوی دی. له مخچکلا ښار وروسته د داربند ښار د دغه جمهوريت تر ټولو مهم ښار ګڼل کيږي. داغستان شاوخوا ۲/۹ ميليونه وګړي لري. د داغستان د خلکو پلرونه د قفقاز د بيلابيلو توکمونو څخه دي، په دې خاوره کې د ډيری بيلابيلو توکمونو د شتون له امله، د روسيې سربيره، له ۳۰ څخه زياتو سيمه ايزو ژبو لکه آذربايجاني ترکي، د تاتي ژبه. قفقاز او اوار هم ويل کيږي. د داغستان نوم د ترکيې له کلمې "داغ" څخه اخيستل شوی چې معنی يې "غره" او د پارسي مخفف "ستان" چې معنی يې "غره" ده.

د داغستان په سويلي برخه کې د قفقاز د غرونو سلسله او په شمالي برخه کې د کسپين ميدان شتون لري. د ترکيې او سلک سيندونه د دغه جمهوريت له مرکزي برخې تېريږي. دوه مهم سيندونه چې په غرونو کې بهيږي په شمال کې سلک او په سويل کې سمور دي. د سنګاويو او انديسکي غرونو سلسلې د داغستان طبيعي پولې جوړوي.

د ژبو له نظره داغستان په نړۍ کې يوه بې ساري سيمه ده چې درې ژبني ګروپونه لري، لکه قفقاز، التايک او هند-اروپايي. د داغستان معياري ژبه روسي ده چې په رسمي توګه کارول کيږي. د يادولو وړ ده چې د دغو توکمونو څخه هر يو معمولا په خپله مورنۍ ژبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو ورځپاڼې او حتی په خپله ژبه تلویزیوني خپرونې لري. د دې ټولو ژبو الفبا، چې شاوخوا ۵۰ ژبې دي، سیریلیک دی.

په دې موده کې د داغستان ځینې برخې د خپل نفوس او کلتور د ایراني کولو بهیر تجربه کړ. د عربو له خوا د ایران تر فتحې وروسته عربانو هم ورته کړنلاره تعقیب کړه. ډېر عربان داربند ته ننوتل او په داغستان کې یې اسلام خپور کړ. داغستان یوه له هغو سیمو څخه وه چې د ګلستان د تړون له لاسلیکولو وروسته له ایران څخه جلا شوه. په داغستان کې د وروستیو تاوتریخوالو ډیری برخه د "جماعت شریعت" په نامه د اسلامي جهادي ډلې له خوا ترسره شوې چې غواړي په داغستان کې اسلامي امارت رامنځته کړي. دا د دوی او سیلفي ګروپونو ترمینځ د تاو تریخوالي لامل کیږي.،، (۴۲)

داغستان د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۰. چچنستان (چچن):
,, چيچنيا يا چيچنيا د روسيې يو له خپلواکو جمهوريتونو څخه دی. د ۲۰۰۲ په سرشميرنه کې د دې جمهوريت نفوس ۱,۱۰۳,٦۸٦ و، او پلازمينه او لوی ښار يې ګروزني دی.

د روسيې په نقشه کې د چيچنيا جمهوريت.
په پخوانيو وختونو کې، د ققفاز د غرونو شمالي غرونه په لويديځ کې د سرکاسيان قومونو او په ختيځ کې د اوار قومونو کور وو. د دغو دوو سيمو په منځ کې، زيګس د سيمه ونيوله، چې تقريبا د اوسيتيا، بالکار، انګوشتيا او د چيچنيا جمهوريت شمال ته پرته سيمه ده. چيچنيا په شمالي ققفاز کې هغه سيمه ده چې د تاريخ په اوږدو کې په پرله پسې ډول له بهرنيو هيوادونو سره جنګيږي. دا جګړې په لومړي ځل په پنځلسمه پيړۍ کې له عثماني ترکانو سره پيل شوې. په پای کې، چيچنيا اسلام ته بدل شو او د ترکانو سره تاوتريخوالی کم شو. په هرصورت، د عيسوي ګاونډيانو لکه جورجيا او کاساک سره، او همدارنګه د کالميک بودايانو سره شخړې زياتې شوې. په ۱۵۷۷ کې، د روسيې تريک کوساک قول اردو د آزاد لخوا جوړه شوه چې د وولګا په سيمه کې د تيريک سيند په لور، د چيچنيا په ټيټو سيمو کې ژوند کوي. په ۱۷۸۳ کې، روسيې او د کارتيل-کاختي د ګرجستان سلطنت (د ترکانو د يرغل له امله کمزوری شوی) د جورجييفسک تړون لاسليک کړ، چې له مخې يې کارتيل-کاختي د روسيې تر ساتنې لاندې راغی. ,, (۴۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چچنستان د یوې برخې انځور

چچنستان د یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اروپا کې

۴۱. البانیا (الباني):

,, د بالکان په ټاپو وزمه کې یو هېواد دی چې د اروپا په سویل ختیځ کې موقعیت لري. دا هېواد له شمال څخه مونتېنیګرو او سربیا او په ختیځ کې له شمالي مقدونیې او یونان سره ګډه پوله لري. البانیا د مدیترانې په سیمه کې یو له هغو هېوادونو څخه دی چې د یونان د بحیرې په شمال کې او د ایجین سمندر په لویدیځ کې موقعیت لري. البانیا د ۲۸۷۴۸ کیلومتره مربع مساحت په لرلو سره د نړۍ ۱۴۴م لوی هېواد دی البانیا د ۲۸۷۷۷۹۷ نفوس په لرلو سره د نړۍ ۱۳۶م ګڼ نفوسه هېواد دی پلازمینه او لوی ښار دی. د دې هېواد ترانه نومېږي، چې نفوس یې ۳۷۴،۸۰۱ تنه دی. د البانیا خلک د الیرین خلکو څخه دي، یو هند-اروپایي خلک دي. البانیا، چې د لرغوني الیریا تمدن وارث دی، د پیړیو پیړیو په اوږدو کې د بیلابیلو واکمنانو تر واکمنۍ وروسته، د پام وړ اقتصادي، ټولنیز او کلتوري پرمختګونه کړي دي. اقتصاد یې ازاد بازار ته د انتقال په حال کې دی. د آزاد بازار اصالحاتو د هېواد اقتصاد بهرنۍ پانګونې ته پرانیستی دی، په ځانګړې توګه د انرژۍ او ترانسپورت زیربناوو په برخو کې. د البانیا اقتصاد زیاتره کرنه او د کروم صادرات دي. د دې هېواد شاوخوا دریمه برخه ځنګلونه دي او البانیا د نباتاتو ډولونو کې بډایه هېواد دی. د دغه هېواد یو له مهمو اقتصادي محصولاتو څخه غنم دي، چې صادراتي سکتور ته داخل شوی او البانیا د کرنیزو محصولاتو په ځانګړې توګه د غنمو د تولید له پلوه پر ځان بسیا شوی دی. په دغه هېواد کې د کرومایټ تولید هم لیدل کیږي او البانیا په نړۍ کې لوړ مقام لري.،، (۴۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

البانيا د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

البانيا د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

البانیا د هېواد د ودانیو یوې څنډې انځور

البانیا د هېواد د ودانیو یوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

البانيا د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

البانيا د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۲. بوسنيا او هرزګونيا (هرزګوني):

,, ځينې وختونه بوسنيا-هيرزيګوينا هم بلل کېږي او زياتره په غير رسمي ډول بوسنيا بلل کېږي د سوېلي او ختيځې اروپا په څلورلاره کې يو هېواد دی چې په بالکان کې موقعيت لري. پلازمينه او لوی ښار يې سراييوو دی. بوسنيا او هرزيګوينا په ختيځ کې له سربيا، په سوېل ختيځ کې له مونتينيګرو او په شمال او سوېل لوېديځ کې له کرواسي سره پوله لري. دا هېواد په سويل کې د مديترانې په اوږدو د ارياتيک سمندرګي سره تنګ ساحل لري چې نږدې ۲۰ کيلومتره (۱۲ مايله) اوږدوالی لري او د نيوم ښار يې چاپير کړی دی. بوسنيا، چې د دې هېواد دننه سيمه ده، معتدل براعظمي اقليم لري چې ګرم اوړی او سوړ او واورين ژمی لري. جغرافيه يې په مرکزي او ختيځو سيمو کې غرنۍ ده، په شمال لوېديځ کې نسبتاً غونډۍ لري او په شمال ختيځ کې په پراخه کچه غونډۍ دي. هرزيګوينا چې د دې هېواد کوچنۍ سويلي سيمه ده، مديترانه يې اقليم لري او زياتره غرنۍ سيمه ده .

دا سيمه چې اوس د بوسنيا او هرزيګوينا بلل کېږي لږترلږه د دريمي ډبريزې دورې راهيسې د انسانانو تر استوګنې لاندې ده، خو شواهد ښيي چې د نوې ډبريزې دورې په اوږدو کې، دايمي انساني استوګنځايونه، لکه هغه ځايونه چې د بټمير، کاکنج، او ووکيډول له دودونو سره تړاو لري، رامنځ ته شوي دي. د هندي – اروپايانو له لومړي راتګ وروسته، دا سيمه د څو اليريايي او سيلټي تمدنونو تر استوګنې لاندې وه. له فرهنګي، سياسي او ټولنيز اړخه، دا هېواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

بډايه او پيچلي تاريخ لري. د سويلي سلاوي وګړو نيکونه چې نن ورځ په سيمه کې نفوس لري، له ۶ مې تر ۹ مې پېړۍ پورې دې سيمې ته راغلل. په ۱۲مه پېړۍ کې، د بوسنيا بانت دولت را منځ ته شو؛ په ۱۴مه پېړۍ کې، دا دولت د بوسنيا سلطنت ته پراخ شو. د ۱۵مې پېړۍ په نيمايي کې د عثماني سترواکۍ تر واک لاندې شو چې تر ۱۹مې پېړۍ تر وروستيو پورې د هغې تر واک لاندې پاتې شو. عثمانيانو نوموړې سيمې ته اسلام راوړ او د دې هېواد زياتره کلتوري او ټولنيز ليد يې بدل کړ.

د نولسمې پېړۍ له پای څخه تر لومړۍ نړيوالې جګړې پورې، دا هېواد د اتريش - هنګري پاچاهۍ ضميمه شو. د جګړې په اوږدو کې د يوګوسلاويا د سلطنت برخه وه. له دوهمې نړيوالې جګړې وروسته، د يوګوسلاويا په نوي جوړ شوي سوسياليستي فدرالي جمهوريت کې د بشپړ جمهوريت حيثيت ورکړل شو. په ۱۹۹۲ کال کې، د يوګوسلاويا له جلا کېدو وروسته يې خپلواکي اعلان کړه. وروسته د بوسنيا جګړه را منځ ته شوه چې د ۱۹۹۵ کال تر وروستيو پورې يې دوام وکړ او د ډيټون د تړون له لاسليک سره سم پای ته ورسېده.

نوموړی هېواد نن ورځ د دريو اصلي توکميزو ډلو ټاټوبی دی، چې د دې هېواد په اساسي قانون کې د "اصلي وګړو يا ټاکونکو وګړو" په نوم يادېږي. بوسنيايان د دې دريو لويه ډله ده، سربيان دوهمه لويه ډله او کروات دريم ځای لري. په انګليسي ژبه کې، د بوسنيا او هرزيګوينا ټول اصلي اوسېدونکي، پرته له دې چې توکم يې په پام

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ونیول شي، بوسنیان بلل کیږي. اقلیتونه، چې د اساسي قانون پر بنسټ د "نورو" په توګه ډلبندي شوي، یهودیان، رومانیایان، البانیان، مونټینیګرویان، اوکراینیان او ترکان په کې ګډون لري .

بوسنیا او هرزیګوینا دوه مجلسه مقننه سیستم او درې-غړی ولسمشریزه سیستم لري چې د دریو لویو توکمونو له غړي څخه را منځ ته شوی دی. خو د مرکزي حکومت واک خورا محدود دی، ځکه چې دا هېواد په لویه کچه غیر متمرکز نظام دی. دا هېواد دوه خپلواکه اداري لري - د بوسنیا او هرزیګوینا فدراسیون او بل د بوسنیا د صربانو جمهوریت دی - او دریم واحد، د برچکو سیمه ده چې د خپل سیمه ایز حکومت له لوري اداره کیږي. د دې تر څنګ، بوسنیا او هرزیګوینا فدراسیون لس کانتونونه (اداري تقسیمات) لري.

بوسنیا او هرزیګوینا د پرمختګ په لور هېواد دی او د بشري پراختیا په شاخص کې ۷۳م ځای لري. اقتصاد یې په صنعت او کرنه ولاړ دی، وروپسې ګرځندوی او د خدماتو سکتور راځي. په وروستیو کلونو کې یې ګرځندوی د پام وړ وده کړې ده. دا هېواد د ټولنیز خوندیتوب او د روغتیایي پاملرنې عمومي سیستم لري، ابتدایه او ثانوي زده کړې په کې وړیا دي. دا هېواد د ملګرو ملتونو، د اروپا د امنیت او همکارۍ د سازمان، د اروپا شورا، د سولې لپاره د مشارکت، او د مرکزي اروپا د ازادې سوداګرۍ د تړون غړیتوب لري. ،، (۴۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

بوسنيا او هرزګونيا د هېواد د ودانيو يوې ښندی انځور

بوسنيا او هرزګونيا د هېواد د ودانيو يوې ښندی انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۳. د کريميا ټاپو وزمه:

,, دا هېواد د تور سمندرګي د شمالي سيندغاړې په دوام پروت دی. د وګړو شمېر او نفوس يې ۲/۴ ميليونه دی. نږدې ټوله ټاپووزمه په بشپړ ډول د تورې بحيرې او د ازوف د کوچني سيند په واسطه ايساره شوې ده، دا د اوکراين د خرسون ولايت په سويل کې پرته سيمه ده، چې د پېريکوپ د تنګي په واسطه ورسره نښلول شوې او د روسيې په لوېديځ کې د کراسنودار په سيمه کې د کرچ تنګي په واسطه ورڅخه بېله شوې، که څه هم له ۲۰۱۸ ز کال ر اهيسې د کريميې د پل په واسطه له يو بل سره نښلول شوي دي. شمال ختيځ ته يې د عربات سپايت، د ځمکې نرۍ تړانګه پرته ده چې د سېوش په نوم د ګرداوونو سيستم له ازوف سيند څخه بېلوي. د تور سمندرګي په اوږدو کې د لوېديځ لورته رومانيا او د سويل لور ته ترکيه پرته ده .

کريميه (يا د توريک ټاپووزمه، چې له لرغوني دورې څخه د مډرنې دورې تر لومړيو پورې په دې نوم يادېده) له تاريخي پلوه د کلاسيکې نړۍ او کسپين پوتونيک - ستېپي تر منځ کربنه کې ځای لري. سويلي څنډه يې د يونانيانو له خوا مستعمره شوه او وروسته د ايرانيانو ورپسې د روم ستروا‌کې، بېزانس ستروا‌کي او په پای کې د ځايناستو واکمنيو، لکه: د ترابيزون او شهزاده تيوډورو د ستروا‌کيو له خوا اداره کېده. د دغې ټولې دورې په بهير کې ښاري سيمې، يوناني ژبې او په پای کې ختيځې عيسوي (ختيځ ارتودوکس) وې. د بيزانس واکمنۍ د سقوط په بهير کې يي ځينې سيمې د هغه د داين (د جينوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

جمهوريت) لاس ته ورغلې، تر هغه چې ټول د چټکې ودې په حال کې عثماني سترواکي جذب کړل. په دغه ټوله موده کې داخلي فضا د داخلي اشغالګرو کوچيانو او بدلون په حال کې تيت او پرک ببډيايي امپراتوريو، لکه: سميريانو، سکوثيانو، سرماتيانو، د کريميې ګوتيانو، الانيانو، بلغارياپانو، هونيانو، خزريانو، کيپچکانو، مغوليانو او طلايی هورډيانو له خوا اشغال شوه. له ۱۵ څخه تر ۱۸ پېړۍ پورې کريميه او د هغې شاوخوا خاورې د عثماني ستروکي اړوند د کريميې په خانات کې متحدې شوې او تر ډېره يې د غلامانو په لټه د روسيې پر سويل بريد وکړ .

کريميه په ۱۷۸۳ ز کال کې د روسيې او ترکيې د جګړې (۱۷۶۸-۱۷۷۴ز کلونه) له امله د روسيې د ستروکۍ ضميمه شوه. په ۱۹۱۷ ز کال کې د روسيې تر انقلاب وروسته، کريميه د شوروي اتحاد د ننه په يو خپلواک جمهوريت بدله شوه .

کريميه د دويمې نړيوالې جګړې په بهير کې د کريمي ولايت ته را ولوېده او ټول لرغوني کريمايي اوسېدونکي او د کريميې تاتاريان منځنۍ اسيا ته تبعيد(وشړل) شول، دا ګام د اوکراين او درېيو نورو هېوداونو له خوا په رسمي ډول د نسل وژنې په نوم وپېژندل شو. ۱۹۵۴ ز کال د پرياسلاو تړون (رسمي غونډه چې د روسيې د قزاقانو د وفادارۍ د ژمنې لپاره د مرکزي اوکراين په پرياسلاو ښار کې ترسره شوه) د ۳۰۰يمې کليزې سره برابر و، چې په ۱۶۵۴ ز کال کې د اوکراين د قزاق هتمانات اود روسيې د تزار الکسيس له خوا لاسليک شوی و. په ۱۹۹۱ ز کال کې د شوروي اتحاد له ړنګېدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره اوکراين د يو خپلواک هېواد په توګه رامنځته شو او د ټاپووزمې ډېره برخه د کريميې د خپلواک جمهوريت په توګه بيا تنظيم شوه او د سواستوپل ښار په اوکراين کې خپل ځانګړی وضعيت خوندي کړ. په ۱۹۹۷ ز کال کې د تورسمندرګي د جنګي بېړيو د شرايطو په اړه د وېش تړون د پخواني شوروي اتحاد د تور سمندرګي جنګي بېړۍ سره ووېشلې او روسيې ته يې اجازه ورکړه چې په کريميه کې د خپلو جنګي بېړيو ځای پر ځای کولو ته دوام ورکړي: اټکل کېده چې اوکرايني سمندري ځواکونه او د روسيې جنګي بېړۍ دواړه په سواستوپل کې مېشتې شي. اوکراين په ۲۰۱۰ ز کال کې د طبيعي ګاز د لا تخفيف په بدل کې د خارکوف تړون له مخې د روسيې د سمندري تاسيساتو موده اوږده(تمديد) کړه .

د کريميا جمهوريت د مارچ په ۱۶ تر يوې جنجالي ټولپوښتنې وروسته چې موضوع يې له روسيې سره د کريميې بياځلي يوځای کېدل وو، له اوکراين څخه خپله خپلواکي ترلاسه کړه، چې اوکراين او ګڼو نورو هېوادونو ناقانونه وبلله، رسمي پايلې له۹۰ سلنه څخه زياتې د بياځلي يو ځای کېدو په ملاتړ وې، خو د ډېری اوکرايني پلوه هېوادونو پر رايو بنديز ولګول شو. روسيې د مارچ په ۱۸ په رسمي ډول کريميه د خپلې خاورې ضميمه کړه او د سواستوپل فدرال ښار يې د روسيې د فدرال د ۸۴ م او ۸۵ م واحد په توګه ضميمه کړ.،، (۴۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرېميا د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

کرېميا د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرېميا د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

کرېميا د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۴. کوزوو:

,, سوېل ختيځه اروپا کې نيمه په رسميت پېژندل شوی هېواد دی او د بالکان په مرکز کې پروت دی. کوزوو د ۲۰۰۸ کال د فبرورۍ په ۱۷ نيټه په يو اړخيزه توګه له صربستان څخه خپله خپلواکي اعلان کړه او له هغه راهيسې يې د ملګرو ملتونو د ۹۷ غړو هېوادونو له لورې د يو خپلواک هېواد په توګه ډيپلوماتيک رسميت ترلاسه کړی دی. دا هېواد په شمال او ختيځ کې د له صربستان، په سوېل ختيځ کې له شمالي مقدونيې، په سويل لوېديځ کې له البانيا او په لوېديځ کې مونتينيګرو سره ګډه پوله لري. د کوزوو زياتره مرکزي برخه د دوکاګجيني او کوزوو په پراخه هوارو او ميدانونو پوښل شوې ده. د اکورزد غرونه او سار غرونه په ترتيب سره په سوېل لوېديځ او سوېل ختيځ کې پراته دي. پلازمينه او لوی ښار يې پرستينا دی.

په کلاسيکه لرغونه زمانه کې، مرکزي قبيله چې د کوزوو په خاوره کې راڅرګنده شوه داردانې وه او په څلورمه پېړۍ کې يې د داردانيا سلطنت په نوم خپلواک دولت تاسيس کړ. مخکې له ميلاد نه په لومړۍ پېړۍ د روم سترواکۍ ضميمه شوه او د راتلونکې زريزې په اوږدو د بيزانس سترواکۍ برخه پاتې شوه، چې د دې ستروکاۍ واکمنې د ۶مې او ۷مې پېړيو په اوږدو کې د سلاوي يرغلونو په پايله کې له منځه لاړه. په ورپسې پېړيو کې، د سيمې کنټرول د بيزانسي او د لومړۍ بلغاريايي ستروکاۍ ترمنځ بدلېده. کوزوو په ۱۳مه پېړۍ کې د صربستان د منځنيو پېړيو د دولت مرکز شو، او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۴مې پېړۍ راهيسې د صربستان د ارتودوکس کليسا مرکز هم و، چې په دې وخت کې يې حيثيت کشيش مېشته سيمې ته لوړ شو.

د نولسمې پېړۍ په وروستيو کې، کوزوو د البانيا د ولسي خوځښت مرکز و او په کې د ۱۹۱۰ کال البانيايي پاڅون او د ۱۹۱۲ کال البانيايي پاڅون را منځ ته شول. عثمانيانو د بالکان په جګړو کې له ماتې وروسته کوزوو صربستان او مونټينيګرو ته وسپارله. له لومړۍ نړيوالې جګړې وروسته دواړه هېوادونه له يوګوسلاويا سره يوځای شول، او په دې سلطنت کې د يوګوسلاوي د اتحاد پالنې د دورې په تعقيب، او د دوهمې نړيوالې جګړې وروسته يوګوسلاوي اساسي قانون د صربستان د جمهوريت په يوګوسلاوي برخه کې د کوزوو او ميتوهيجا خپل اختياره ولايتونه تاسيس کړل.

کوزوو يو پرمختللی هېواد دی، د لوړ متوسط عايد اقتصاد سره. دې په تيره لسيزه کې د نړيوالو مالي موسسو له لوري اندازه شوي، او د ۲۰۰۷-۲۰۰۸ مالي بحران له پيل راهيسې هر کال وده موندلې ده. کوزوو د پيسو د نړيوال صندوق، نړيوال بانک غړی دی او د اروپا په شورا، يونيسکو، انټرپول او د اسلامي همکاريو په سازمان کې د څارونکي حيثيت لپاره يې د غړيتوب غوښتنه کړې ده.،، (۴۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوزوو د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

کوزوو د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوزوو د هېواد د ودانیو یوې ښندې انځور

کوزوو د هېواد د ودانیو یوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په غير عرب افريقا کې

۴۵. ارتيره:

,, اريتريا، په رسمي ډول د اريتريا جمهوريت په نوم پيژندل شوی، يو هېواد دی چې په ختيځ افريقا کې موقعيت لري.

اريتريا له شمال او لويديځ خخه سوډان سره ګډه پوله لري ، له سويل خخه ايتوپيا ، له سويل خخه جيبوتي او له ختيځ خخه سره بحر ته رسي ، د اريتريا ساحل له سره بحر سره له ۹۰۰ کيلومترو خخه ډير دی.

د اريتريا نوم د يوناني کلمي خخه اخيستل شوی چې معنی يې "سرخ ځمکه" ده. د اريتريا مساحت ۱۱۷,٦۰۰ مربع کيلومتره دی او نفوس يې ۳,٥٤٦,۰۰۰ وګړی دی د دې هېواد رسمي ژبې د تيګرينيا، عربي او انګليسي ژبې دي. تيګرينيا د ساميتيک اصل ژبه ده. ستراتيژيک تنګی د ايريتريا او يمن ترمنځ د اوبو پوله تشکيلوي، د دې هېواد پلازمينه اسمارا ښار دی، چې شاوخوا ٦۸۸,۱۹۸ نفوس لري، د دې هېواد ترټولو نفوس لرونکی ښار او د افريقا ۳۹م لوی ښار دی.،، (۴۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

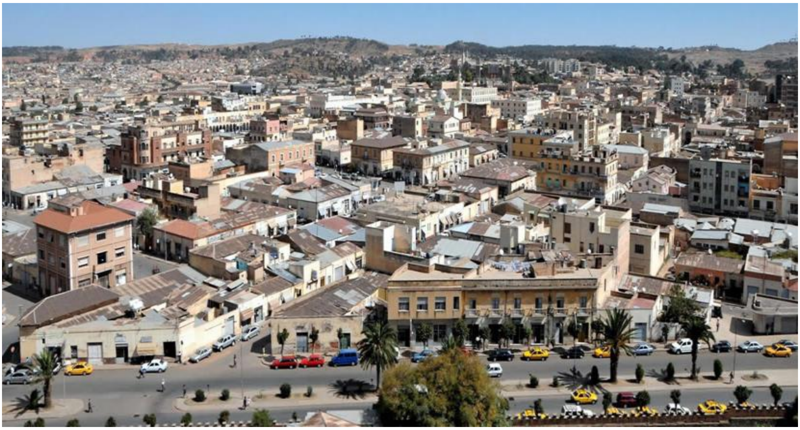

ارتيره د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

ارتيره د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارتيره د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

ارتيره د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۶. بور کینا فاسو

,, په لویدیځې افریقا کې په وچې پورې تړلی یو هېواد دی. پلازنینه یې آواګادوګو او مساحت یې ۲۷۴'۰۰۰ کیلومتره مربع دی، د یاد هېواد رسمي ژبه فرانسوي ده او ۱۳'۲۲۸'۲۲۸ میلیونه وګړي لري.د بورکینافاسو د پیسو واحد د یاد هېواد فرانک دی، په ۱۹۶۰ د اګست په ۵ یې له فرانسه نه خپله خپلواکي ترلاسه کړې.

د ۲۷۴۲۰۰ کېلومتر مربع (۱۰۵۹۰۰ میل مربع) پراخوالي په لرلو سره د لویدیځې افریقا په وچه کې را ایسار هېواد دی، چې شمال لویدیځ ته له مالي، شمال ختیځ ته له نایجیر، سویل ختیځ ته له بینین، سوېل ته له ټوګو او غانا او سویل لویدیځ ته له (Ivory) ساحل سره پوله لري. نفوس یې (۲۰۳۲۱۳۷۸) تنه دی.

په بورکینا فاسو کې تر ټولو لویه توکمي ډله د خلک دي، چې په ۱۱ او ۱۳ پېړۍ کې په یاده سیمه کې استوګن شول. دوی لکه د او په شان پیاوړې پاچاهۍ رامنځته کړې. دا هېواد په ۱۸۹۶ ز کال کې د فرانسې د لویدیځې افریقا د برخې په توګه د فرانسې له لورې مستعمره شو، چې په ۱۹۵۸ز کال کې په فرانسوي ټولنه کې خپلواکه مستعمره شوه. په ۱۹۶۰ ز کال کې یې د ولسمشر په مرسته بشپړه خپلواکي تر لاسه کړه. په لومړیو کالونو کې د بې ثباتۍ، وچکالیو، قحطۍ او فساد ښکار وه. په ۱۹۶۶، ۱۹۸۰، ۱۹۸۲، ۱۹۸۳، ۱۹۸۷ ز کلونو کې په کې بېلابېلې کودتاګانې پیښې او په ۱۹۸۹، ۲۰۱۵ او ۲۰۲۲ زکلونو کې په کې د کودتا هڅې وشوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توماس سنکارا پر هېواد باندې له ۱۹۸۲ څخه د ۱۹۸۷ز کال کودتا کې د وژل کېدلو تر وخته پورې واکمني وکړه.

د یادې کودتا مشري کوله، چې له بریا وروسته ولسمشر شو او د ۲۰۱۴ ز کال د اکتوبر پر ۳۱ نېټه له واک څخه تر لرې کېدلو پورې یې پر هېواد حکومت وکړ. سنکارا د لوړې هیلې یوه ټولنیزه اقتصادي خپرونه پیل کړه، چې د لوست یا سواد یوه ملي مبارزه، بزګرانو ته د ځمکو بیا وېش، د اورګاډي د پټلۍ او سړک جوړښت او د ښځینه جنسي الې د پرېکولو، د زور ودونو او په یوه وخت کې له یو څخه زیاتو مېړونو سره د واده له قانون څخه سرغړونه یې راونغاړله .

یاد هېواد د ۱۶۲۶۶ بېلیون امریکایي ډالر ناخالص کورني محصول په درلودلو سره یو وروسته پاتې هېواد دی. ۶۳٪ وګړي یې د اسلام او ۲۲٪ یې د عیسویت پیروي کوي. د فرانسوي استعمار له امله د هېواد د حکومت رسمي ژبه او سوداګري فرانسوي ده. ۵۹

هېوادنی یا اصلي ژبې په کې ویل کېږي، چې تر ټولو عامه ژبه په کې ده چې نږدې ۵۰٪ اوسېدونکي پرې خبرې کوي. بورکینا فاسو د اجرائیه، مقننه او قضایه قوو په درلودلو سره د یو نیمه [مشروطه] ولسمشریز جمهوریت په توګه اداره کېږي. د ملګرو ملتونو، او د اسلامي مرستو سازمان غړیتوب لري.،، (۴۹)

(c) ketabton.com: The Digital Library

بور کينا فاسو د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

بور کينا فاسو د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

بور کينا فاسو د هېواد د ودانیو یوې څنډې انځور

بور کينا فاسو د هېواد د ودانیو یوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۷. چاد:

,, **چاد** چې رسمي نوم يې **د چاد جمهوريت** دی په مرکزي افريقا کې په وچې پورې تړلی هېواد دی. د چاد پلازمينه د انجامنا ښار او رسمی ژبې يې فرانسوي او عربي ژبهي دي ، ۱'۲۸۴'۰۰۰ کيلومتره مساحت او ۱۰'۳۲۹'۲۰۸ ميليونه وګړي لري. چاد په ۱۱ د اګست ۱۹۶۰م کال له فرانسه خپلواکی ترلاسه کړه.

په وچه کې پروت هېواد دی چې د سويلي او مرکزي افريقا د تقاطع پر کرښه موقعيت لري. د شمال لور ته له ليبيا، د ختيځ لور ته له سوډان، د سويل لور ته د مرکزي افريقا جمهوريت، سويل لويديځ ته له کامرون، سويل ختيځ ته له نايجيريا (د چاد خليج کې) او د لويديځ لورته له نايجيريا سره پوله لري. چاد ۱۶ ميليونه نفوس لري چې له ډلې يې ۱٬۶ ميليونه په پلازمېنه او تر ټولو لوی ښار ندجامېنا کې ژوند کوي.

چاد څو سيمې(زونونه) لري: په شمال کې د بېديا زون، په مرکز کې يو وچ ساحلي کمربند او په سويل کې د سوډاني حاصلخېزه سيمه ساوانا. د چاد خليج چې دا هېواد يې په نوم نومول شوی د افريقا په کچه دويم لوی تالاب دی. د چاد هېواد رسمي ژبې عربي او افريقايي دي. ياد هېواد له ۲۰۰ څخه زياتو قومي او ژبني ډلو کور دی. په چاد کې اصلي دينونه اسلام (۵۱٫۸٪) او عيسويت (۴۴٬۱٪) دي .

له ميلاد څخه مخکې په ۷مه زريزه کې ګڼ شمېر انساني نفوسونه چادي حوزې ته کډه شوي. له ميلاد څخه وروسته د لومړنۍ زريزې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پای کې د چاد په ساحلي کربنه کې د ايالتونو او امپراتوريو ټولګه رامنځته شوې او نسکوره شوې، چې هر يو يې د سب صحرا د سوداګريزو لارو پر کنټرول تمرکز درلود. فرانسې دا خاوره په ۱۹۲۰ ز کال کې فتحه کړه او د فرانسې د استوايي افريقا د برخې په توګه يې خپله ضميمه کړه. چاد په ۱۹۶۰ز کال کې د فرانسس تومبالبايي په مشرۍ خپله خپلواکي ترلاسه کړه. د هغه د سياستونو په اړه په شمال کې د مسلمانانو کرکه په ۱۹۶۵ ز کال کې د يوې اوږد مهاله سختې کورنۍ جګړې لامل شوه. ياغيانو په ۱۹۷۹ ز کال کې پلازمېنه ولکه کړه او د سويل لوړتياپالنې ته يې د پای ټکی کېښود.

چاد په سياسي تاوتريخوالي او پرلپسې کودتاوو کې ښکېل هېواد دی. دا لا پرمختللی هېواد دی او د انساني پرمختيا په شاخص کې تر ټولو ټيټه درجه لري. چاد د نړۍ په کچه تر ټولو بې وزله او فاسد هېواد دی. ډېرى اوسېدونکي يې مالداران او کروندګر دي چې په بې وزلۍ کې ژوند تېروي. له ۲۰۰۳ ز کال څخه خام تېل د ياد هېواد د صادراتي عايد په اصلي سرچينه بدل شوي او د پنبې د دوديز صنعت ځای يې خپل کړی. چاد د انساني حقونو په برخه کې کمزورى ريکارډ لري او له پرله پسې ناسمو کارونو، لکه: خپل سرې بندخونې، له قانون څخه وتلې وژنې او د امنيتي ځواکونو او وسله والو ډلو له خوا د مدني آزاديو له محدوديت سره مل دي.،، (۵۰)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاد د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

چاد د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸. عاج ساحل:

,, **عاج ساحل** په لويديځه افريقا کې پروت يو هېواد دی. رسمی ژبه يې فرانسوي لوی ښار او پلازمينه يې ياموسوکرو ده، عاج ساحل ۳۲۲'۴۶۰ کيلومتره مربع او د وګړو شمير يې ۱۸'۳۷۳'۰۶۰ ميليونه نفره دی. ياد هېواد په ۷ د اګست ۱۹۶۰م کال له فرانسه خپله خپلواکی ترلاسه کړی.

عاج ساحل کوټ چې د ديويرپه نامه هم يادېږي، په رسمي ډول د عاج ساحل جمهوريت د لويديځي افريقا په سويلي ساحلونو کې پروت هېواد دی. سياسي پلازمېنه يې د هېواد په مرکز کې ياموسوکورو دی. حال دا چې تر ټولو لوی ښار او اقتصادي مرکز يې د عابدجان بندر دی. دا هېواد له شمال لويديځ څخه له ګينې، له لويديځ څخه له ليبېريا، له شمال لويديځ څخه له مالي، له شمال ختيځ څخه له بورکينافاسو، له ختيځ څخه له غنا او له سويل څخه د ګينې له خليج (اطلس سمندر) سره ګاوندی دی. رسمي ژبه يې فرانسوي او د بيټي، باولي، دايولا، ډان، انيين او سيبارا سينېفو په ګډون لرغونې ژبې هم په پراخ ډول په کې کارول کيږي. په ټوله کې په عاج ساحل کې په ۷۸ بېلابېلو ژبو خبرې کيږي. دا هېواد له مذهبي پلوه متنوع نفوس لري چې د عيسويت د بېلابېلو لارو، اسلام او لرغونو عقيدواو باورونو پيروان په کې شامليږي.

عاج ساحل د اروپايانو تر استعمار مخکې د ګيامان، کنګ او بايو ستر‌واکۍ په څېر د بېلابېلو ملتونو ځای و. دا سيمه په ۱۸۹۳ ز کال کې د فرانسې تحت الحمايه و او په ۱۸۹۳ ز کال کې د افريقا لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اروپايي هڅو په موخه د فرانسې لپاره د يوې مستعمرې په توګه تثبيت شو.

عاج ساحل يو جمهوري هېواد دی او پیاوړی اجرايي ځواک لري چې د ولسمشر په واک کې دی. دا هېواد په ۱۹۶۰ او ۱۹۷۰ ز لسيزو کې د قهوې او کاکو د توليداتو له لارې په لويديځه افريقا کې د اقتصادي ځواک مرکز و، وروسته يې د ۱۹۸۰ لسيزې په بهير کې اقتصادي کړکيچ تجربه کړ چې د تولنيزو او سياسي ګډوډيو له دورې سره يې مرسته وکړه. نږدې په ۲۰۱۴ ز کال کې يې داخلي ناخالص توليد بياځلي د ۱۹۷۰ ز لسيزې په څېر خپل عظمي حد ته ورسېد. عاج ساحل په ۲۰۲۰ ز کال کې د نړۍ په کچه د کاکاوو د دانو ستر توليدوونکی هېواد و او د خپلې سيمې لپاره يې لوړ عايد درلود. د عاج اقتصاد په ۲۱ پېړۍ کې تر ډېره د مارکېټ - پر بنسټ و؛ لاهم په سخت ډول پر کرنه او د کوچنيو توليد کوونکو او د ځمکې د څښتنانو د حاصلاتو پر نقدي عايد ولاړ دی.،، (۵۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عاج ساحل د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

عاج ساحل د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

عاج ساحل د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

عاج ساحل د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۹. سنګال:

,, **سېنېګال** په رسمي توګه **د سېنېګال ولسمشريزه** چې به ختيځې افريقا کې پروت يو هېواد دی. د سينيګال پلازمينه د داکار ښار دی او رسمي ژبي يې فرانسوي او ولوف ژبه دي، د ياد هېواد مساحت ۱۹۳'۷۲۳ کيلومتره مربع او د وګړو شمير يې ۱۲'۸۶۱'۰۰۰ ميليونه تنه دی. په سينيګال کې راکړې ورکړه د سنګال فرانک باندی کيږي.

په لويديځه افريقا کې يو هېواد دی. ياد هېواد شمال ته له ماورينتانيا ختيځ ته له مالي، سويل ختيځ ته له ګينه او سويل لويديځ ته له ګينه بيساو سره ګډه پوله لري. سينيګال نږدې د ګمبيا سيمه رانغاړي. ګمبيا هغه هېواد دی چې د ګمبيا سيند د غاړو په اوږدو کې د ځمکې يوه نرۍ نقره نيسي، چې د سينيګال د سويلي سيمه د هېواد له پاتې برخې څخه بېلوي. دا هېواد له سره هم يوه سمندري ګډه پوله لري. د هېواد اقتصادي او سياسي پلازمېنه ډاکار ښار دی .

سينيګال ناوېشلی ولسمشريز جمهوريت دی او د لرغونې نړۍ يا په اصلي خاوره کې د لويديځ د وروستنۍ برخې هېواد دی. خپل نوم له سينيګال سيند څخه پور يا تر لاسه کوي، چې دا هېواد له ختيځ او شمال سره نښلوي. د هېواد پراخوالی نږدې ۱۹۷۰۰۰ کېلومتر مربع (۷۶۰۰۰ ميل مربع) دی او نږدې ۱۶ ميليونه نفوس لري. ياد دولت له فرانسوي استعماري حکومت څخه د فرانسې د لويديځې افريقا د خپلواکه برخې په توګه جوړ شو. د پورتني تاريخ له امله د دې هېواد رسمي ژبه فرانسوي ده. لکه د نورو پخوانيو استعماري افريقايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولتونو غونډې سينيګال هم په پراخه ډول توکميزې او ژبنۍ ټولنې لري، چې تر ټولو سترې يې او د توکم وګړي دي او د او فرانسوي ژبې د فرانسوي ژبو په توګه عمل کوي. نوموړی هېواد د پرتلنې په ډول د ټيټ انساني پرمختګ د لرېال په درلودلو سره، د خورا پوره وړې غريب هېواد په توګه ډلبندي کېږي. زياتره نفوس يې پر ساحل باندې ژوند او په کرنه يا د خواړو نورو صنعتونو کې کار کوي. نور ستر صنعتونه يې کان کيندنه، چکر يا سياحت او خدمتونه دي. اقليم يې په نمونه يې ډول ساحلي دی، که څه هم باراني موسم او فصل هم لري .

سينيګال د افريقايي ټولنې، ملګرو ملتونو، د لويديځو افريقايي ټولنو د پرمختګ ټولنې او د ساحل سهرايي دولتونو د ټولنې غړی دولت دی.،، (۵۲)

سنګال د هېواد د ودانيو يوې ښندی انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنګال د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

سنګال د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنګال د هېواد د ودانیو یوې څنډې انځور

سنګال د هېواد د ودانیو یوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۰. سيرالئون:

,, سېراليون چې رسمي نوم يې د سېراليون جمهوريت دی په لويديځې افريقا کې پروت هېواد دی. د سراليون پلازمينه فری ټاون او رسمي ژبه انګليسي ده ياد هېواد ۷۱'۷۴۰ کيلومتره مربع مساحت او ۶'۲۹۴'۷۷۴ ميليونه وګړي لري .د سيراليون ليون د ياد هېواد د پيسو واحد دی، سراليون په ۲۷ د افريل ۱۹۶۱م کال له بريتانيا خپل واکی ترلاسه کړه.

سيراليون، په رسمي ډول د سيراليون جمهوريت، په غير رسمي ډول سيلون، د لويديځې افريقا په سويل لويديځ ساحل کې يو هېواد. دا هېواد له سويل ختيځ لوري له لايبيريا سره ګډه پوله لري او ګيني د دې هېواد شمالي نيمه برخه چاپېره کوي کوي. سيراليون استوايی اقليم لري چې متنوع چاپيريال له چمن ځايونو څخه نيولې تر باراني ځنګلونو پورې سيمې لري، ټول مساحت يې ۷۱۷۴۰ کيلومتر مربع (۲۷۶۹۹ مايل مربع) دی او د ۲۰۱۵ ز کال د سرشميرنې پر بنسټ ۷۰۹۲۱۱۳ وګړي لري. پلازمېنه او لوی ښار يې فريټاون دی.

دا هېواد په پنځو اداري سيمو وېشل شوی دی چې په شپاړسو ولسواليو وېشل شوي دي.سيراليون د اساسي قانون يو جمهوريت دی چې يو مجلسه پارلمان لري او مستقيم ټاکل شوی ولسمشر ډېر تر ډېره د دوو پنځه کلنو دورو لپاره خدمت کوي. اوسنی ولسمشر يې جوليوس مادا بايو دی. سيراليون يو سيکولر هېواد دی چې اساسي قانون يې د دولت او دين د جلا کولو او د فکري ازادي (چې د فکر او دين ازادي پکې ګډون لری) وړاندې کوي. د نفوس دری پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورمه برخه مسلمانان دي، که څه هم د پاوړ مسيحي لږکي هم لري. د لويديځې افريقا په ملتونو کې ديني زغم خورا لوړ دی او په عمومي ډول د سيراليون د کلتوري هويت يوه برخه او اصل ګڼل کيږي .

سيراليون چې د زرګونو کلونو په اوږدو کې اوستوګنځای دی، خو د چې نن ورځ هېواد او سرحدونه او پولې يې د بريتانوي حاکم له لوري په دوه پړاوونو کې وټاکل شوې: لومړی، په ۱۸۰۸ کال کې د ساحلي سيراليون مستعمره (د غلامۍ له پای وروسته د افريقايانو د راستنيدو لپاره)؛ دوهم، په ۱۸۹۶ کال کې د داخلي خوديتوب (تحت الحمايه) په وخت کې (لکه څنګه چې حاکم د ۱۸۸۴ – ۱۸۸۵ ز کلونو د برلين د کنفرانس له پايلو وروسته په هېواد کې د لا زياتو واکمنيو رامنځ ته کېدو ته اړتيا درلوده). له همدې امله، دا هېواد په رسمي توګه د "سيراليون مستعمېرې او تحت الحمايه" يا په ساده ډول د بريتانوي سيرا ليون په نوم يادېده. سيراليون د ۱۹۶۱ ز کال د اپريل په ۲۷ له انګلستان څخه خپلواکي ترلاسه کړه او په همدې ورځ د مشترک المنافع هېوادونو غړی شو او د هېواد نوم د سيراليون په واکمنۍ بدل شو. ښاغلی ميلټن مارګای د سيرا ليون لومړی وزير شو .

له خپلواکۍ وروسته د څو لسيزو په اوږدو کې، سيراليون د سياسي فعاليتونو، بدلونونو، ګډوډۍ، بشري او ټولنيز-اقتصادي ناورينونو د زياتوالي شاهد و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سيراليون کې نړدې ۱۸ قومونه اوسيږي؛ دوه لويې او خورا اغيزمنې ډلې د تيمني او مينډي وګړي دي.

د هېواد نږدې ۲٪ کريول وګړي دي، چې د آزاد شوو افريقی امريکايی او لويديځ هند غلامانو اولاده ده. انګليسي رسمي ژبه ده چې په ښوونځيو او دولتي ادارو کې کارول کيږي. کريو په سيرا ليون کې په پراخه کچه تکلم کيږي چې د هېواد ۹۷٪ وګړي پې خبرې کوي. سيراليون د طبيعي زيرمو، په ځانګړې توګه د الماسو، سرو زرو، بکسايت او المونيم، بډايه هېواد دی. دا هېواد د ملګرو ملتونو، افريقايي ټولنې، د لويديځې افريقا د هېوادونو د اقتصادي ټولنې ، د مانو د سيند ټولنې، د مشترک المنافع هېوادونو، د پيسو د نړوال صندوق سازمان يا ، د نړيوال بانک، د سوداګرۍ د نړوال سازمان ، د افريقا د پراختيايي بانک او د اسلامي همکاريو د سازمان غړيتوب لري. سيرا ليون د افريقا سويلي صحرا لومړی لوېديځ-دوده پوهنتون کوربه دی، چې د فورا بې کالج دی (چې په ۱۸۲۷ کال کې تاسيس شو) .،، (۵۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيرالئون د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

سيرالئون د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۱. کوکوس (کلینګ) نیمه وچې:

,, کوکوس ټاپوګان چې د کیلینګ ټاپوګانو په نوم هم یادیږي د استرالیا د یوې سیمې نوم دی. دا ټاپوګان د هند په بحر کې موقعیت لري.
دا د کریسمس ټاپو په سویل لویدیز کې موقعیت لري، د آسترالیا او سریلانکا تر منځ په منځ کې.

د کوکوس په خاوره کې دوه اتلان او ۲۷ مرجان ټاپوګان شامل دي چې له دې جملې څخه دوه ټاپوګان ، لویدیځ ټاپو او د کور ټاپو میشته دي. د دې ټاپوګانو ټول نفوس ۶۰۰ تنه دی او ټوله مساحت یې ۱٤ مربع کیلومتره دی. لویدیځ ټاپو د کوکوس ټاپوګانو پلازمینه ده، مګر په دې ټاپو کې ترټولو لوی استوګنځی د بنتم په نوم یادیږي، چې ٤١٤ نفوس لري او په کور ټاپو کې موقعیت لري.،، (۵۴)

سیرالئون د هېواد د ودانیو یوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيرالئون د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

سيرالئون د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۲. ګامبيا:

,, ګامبيا چې په رسمي ډول د ګامبيا جمهوريت دی، په لويديځه افريقا کې پروت هېواد دی. دا هېواد د افريقا په اصلي وچه کې تر ټولو کوچنی هېواد دی او پر اتلانتيک سمندر باندې له لويديځ ساحل څخه پرته نوره ټولو اړخونو ته يې سينګال پروت دی. ګامبيا د خپل ورته نوم (ګامبيا سيند) د ټيټو رسېدنو يا لوريو پر دواړو اړخونو باندې پروت دی. ياد سيند د ګامبيا د مرکز له لارې بهيږي او په اتلانتيک سمندر کې تويږي. د ګامبيا جمهوريت ۱۰۶۸۹ کېلو متر مربع (۴۱۲۷ ميل مربع) پراخوالی او د ۲۰۱۳ ز کال تر اپرېل پورې د سرشمېرنې له مخې ۱۸۵۷۱۸۱ تنه نفوس لري.

پرتګاليان لومړني اروپايان وو چې په ۱۴۵۵ کې د ګامبيا سيمې ته ننوتل، مګر هيڅکله يې په کې مهمه سوداګري رامنځته نه کړه. په ۱۷۶۵ ز کال کې دا سيمه د ګامبيا مستعمرې او قيموميت په رامنځته کولو سره د برتانوي سترواکۍ برخه جوړه شوه. ګامبيا په ۱۹۶۵ ز کال کې د داودا جوارا تر مشرۍ لاندې خپلواکي تر لاسه کړه. جوارا تر هغې مودې پورې حکومت وکړ، چې د ۱۹۹۴ز کال په سپينه کودتا کې يحيي جامع ورځنې واک واخيست. اداما باررو ۹د ۲۰۱۷ ز کال په جنوري کې د ۲۰۱۶ ز کال د ډسمبر په ټاکنو کې ته له ماتې ورکولو څخه وروسته د هېواد دريم ولسمشر شو. جامح د دندې له نه پرېښودلو څخه مخکې، په لومړيو کې د ټاکنو پايلې ومنلې، مګر د لويديځو افريقايي هېوادونو د اقتصادي ټولنې له لورې يې د اساسي قانون کړکېچ او پوځي منځګړيتوب (مداخله) پيل کړه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د مهالوېش له مخې له پای ته رسېدلو څخه دوه ورځې وروسته يې د ګوښه کولو لامل شو .

د هېواد پر اقتصاد باندې کښت، کب نيونه او په ځانګړې ډول ګرځښت واکمن دي. په ۲۰۱۵ ز کال کې يې ۴۸،۶٪ سلنه وګړو په فقر کې ژوند کاوه. په کليوالي سيمو کې فقر زيات (ان ۷۰٪) پراخ دی .،، (۵۵)

ګامبيا د هېواد د ودانيو يوې ښندی انځور

ګامبيا د هېواد د ودانيو يوې ښندی انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۳. ګينه:

,, رسمي نوم يې (د ګينه جمهوريت) دی چې د افريقا په شمال لويديځ کې د اطلس سمندر غاړو ترڅنګ پروت هېواد دی. د ياد هېواد پلازمينه کوناکری د وګړو شمير يې ۱۰ ميليونه او رسمي ژبه يې فرانسوي ده. او نوري سيمه ييزی ژبي عبارت دي له فولاني ژبه مالينکه او سوسو څخه.

ګينه ۱۲۴ ميليونه نفوس او ۲۴۵۸۵۷ کېلومتر مربع (۹۴۹۲۶ ميل مربع) پراخوالی لري .

ګينه د ۸۵ سلنه مسلمانانو په درلودلو سره، يو پراخه اسلامي هېواد دی. وګړي يې په ۲۴ توکميزو ډلو پورې اړه لري. هېواد پر څلور جغرافيوي سيمو باندې وېشل شوی دی پر بشکته پروت اتلانتيک ساحل باندې، د يا منځنۍ ګينه لوړې يا غرنۍ سيمې، شمال ختيځ کې د پورته ګينه وچه يا بې ونو دښته او د ګرمسېرو ځنګلونو د سيمه. فرانسوي چې د هېواد رسمي ژبه ده، چې په ښوونځيو، حکومتي اداره او رسنيو کې د اړيکې اصلي ژبه ده، مګر له ۲۴ څخه زياتې بومي ژبې په کې ويل کېږي. سيمو کې نفوذ لري، په داسې حال کې چې د هېواد څلورمه سيمه کې بېلابېلو توکميزو ژبو باندې خبرې کېږي .

د ګينه اقتصاد زياتره د کرنې او منرالي توليد پر بنسټ دی. دا هېواد د المونيم خاورې د توليد له مخې د نړۍ دويم ستر توليدونکی دی او د الماسو او سرو زرو بډايه زېرمې لري. د هېواد جغرافيه د ۲۰۱۴ ز کال ايبولا چاودنې يا خپرېدنې په هسته کې وه . ،، (۵۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګينه د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

ګينه د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

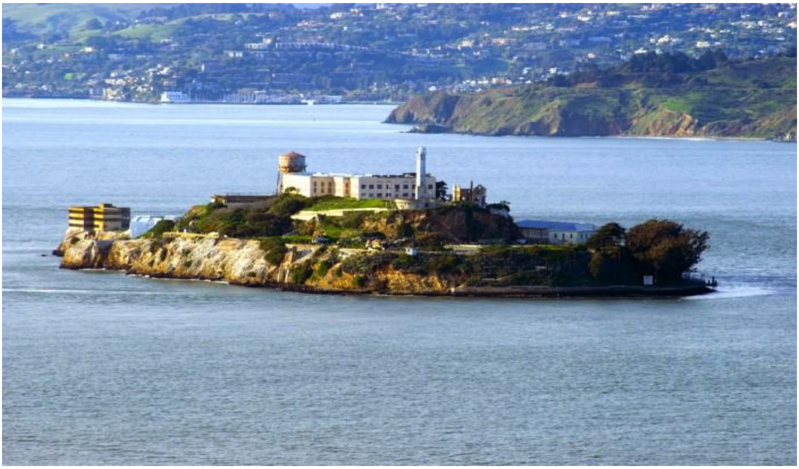

ګينه د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

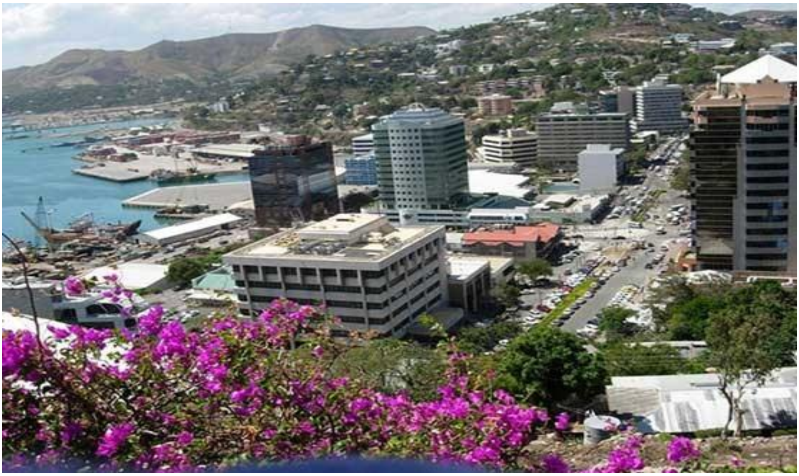

ګينه د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګينه د هېواد د ودانيو يوې ځنډۍ انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګينه د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

ګينه د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۴. ګينه بيسائو (ګيني – بېساو)

,, د ګينه بېساو په لوېديځه افريقا کې يو هېواد دی چې ۳۶،۱۲۵ کيلومتر مربع (۱۳،۹۴۸ مايل مربع) مساحت لري او اټکل شوی نفوس يې ۱،۷۲۶،۰۰۰ وګړي دي. دا هېواد له شمال لوري له سينيګال او له سويل ختيځ لوري له ګيني سره ګډه پوله لري.

ګيني بيساو يو وخت د کابو د سلطنت او همدارنګه د مالي سترواکۍ برخه وه. د دې سلطنت ځيني برخې تر ۱۸ پېړۍ پورې پاتې شوې، په داسې حال کې چې څو نورې يې له ۱۶ پېړۍ ورسته د پرتګالي سترواکۍ تر واک لاندې وې. په ۱۹ پېړۍ کې، دا هېواد د پرتګالي ګيني په توګه مستعمره شو. له خپلواکۍ سره سم چې په ۱۹۷۳ کال کې اعلان او په ۱۹۷۴ کال کې په رسميت وپېژندل شو، د پلازمينې نوم يې، بيساو، د هېواد نوم ته اضافه شو ترڅو د ګيني (پخوانۍ فرانسوي ګيني) سره ګډ نشي. ګيني-بيساو له خپلواکۍ را په دې خوا د سياسي بې ثباتۍ اوږد تاريخ لري او يوازې يوه ټاکل شوي ولسمشر (جوس ماريو واز) په برياليتوب سره پوره پنځه کلنه دوره بشپړه کړې ده. اوسنی ولسمشر يې عمرو سيسوکو ايمبالو دی، چې د ۲۰۱۹ کال د ډسمبر په ۲۹ وټاکل شو.

يوازې تر ۲٪ نفوس په پرتګالي ژبه، د رسمي ژبې او لومړۍ ژبې په توګه خبرې کوي او ۳۳٪ يې د دويمې ژبې په توګه خبرې کوي. خو ګيني-بيساو کريول ژبه چې اصلاً پرتګالي کريول ژبه ده، ملي ژبه او د يووالي ژبه هم ګڼل کېږي. د ۲۰۱۲ کال د يوې څېړنې پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنسټ، ۴۵٪ نفوس کريول د لومړۍ ژبې په توګه تکلم کوي او نږدې ۴۰٪ يې د دويمې ژبې په توګه تکلم کوي. پاتې نور په بېلابېلو بومي افريقايي ژبو خبرې کوي. په ګيني بيساو کې بېلابېل اديان شته. اسلام او عيسويت په دې هېواد کې اصلي دينونه دي. د دې هېواد د سرې پر سر ناخالص کورنی توليد په نړۍ کې ترټولو ټيټ دی.

ګيني-بيساو د ملګرو ملتونو، افريقايي ټولنې، د لوېديځې افريقا هېوادونو د اقتصادي ټولنې، د اسلامي همکاريو د سازمان، د پرتګالي ژبو هېوادونو د ټولنې، د انټرنيشنل دی لا فرانکوفوني د سازمان او د سويلي اتلانتيک د سولې او همکارۍ د زون غړی دی او د لاتين ټولنې، چې اوس منحل شوې ده، غړی هم و.،، (۵۷)

ګينه بيسائو د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګینه بیسائو د هېواد د ودانیو یوې ښندی انځور

ګینه بیسائو د هېواد د ودانیو یوې ښندی انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګينه بيسائو د هېواد د ودانيو يوې ښندی انځور

ګينه بيسائو د هېواد د ودانيو يوې ښندی انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۵. مالی:

,, **مالي** چې رسمي نوم يې د **د مالي جمهوريت** دی په لويديځې افريقا کې په وچې پورې تړلې يو هېواد دی. پلازمينه يې د باماکو ښار او رسمي ژبه يې فرانسوي ده، ۱'۲۴۰'۱۹۲ ميليونه کيلومتره مساحت او ۱۴'۵۱۷'۱۷۶ ميليونه وګړي لري. د مالی د پيسو واحد د د مالي فرانک دی او په ۲۲ سپتمبر ۱۹۶۰م کال له فرانسه خپلواکی ترلاسه کړی.

مالي چې په فرانسوي تلفظ کی ملي ورته وايي، په رسمي توګه د مالي جمهوريت دی، چې په لويديځه افريقا کی يو په وچه کې را ګير هېواد دی. مالي په افريقا کی اتم لوی هېواد دی چې مساحت يي له ۱۲۴۰۰۰۰ کيلو متر مربع او يا ۴۸۰۰۰۰ مربع ميل څخه اضافه ده. د نفوس شمېر يي ۱۹/۱ ميليونه ده. په ۲۰۱۷ ز کال کی ۶۷٪ نفوس يي تر ۲۵ کلنی ښکته عمر اټکل شوی و. بماکو يي پلازمينه او لوی ښار دی. د مالي خپلواک دولت له اتو سېمو څخه جوړ دی او شمالي پولې يي د صحرا دښتې تر نيمايي پورې رسېږي. د دې هېواد سويلي برخه په سوډانيايي سوانا کی ده، چې ډيری اوسيدونکی يي هلته ژوند کوي او د نيجر

او سينيګال دواړه سيندونه هم له همدی ځايه تېرېږي. د هېواد اقتصاد يي په کرنه او کانونو باندې ولاړ ده. د مالي يو له خورا مشهورو طبيعي زيرمو څخه سره زر دي، چې د افريقا په وچه کې د سرو زرو دريم لوی توليدونکی هېواد دی. دا هېواد مالګه هم صادروي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ننني مالي يو وخت د دريو خورا پياوړو او بډايه لويديځې افريقايي امپراتوريو برخه وه چې د ټرانس صحرن تجارت يي کنټرولاوه: د ګانا امپراتورۍ (چې ګانا نوميږي)، د مالي امپراتورۍ (چې مالي نوميږي) او د سونګهای امپراتورۍ. په ۱۳۰۰ ز کال کې د مالي امپراتورۍ چې په خپل اوج کی وه، په افريقا کی تر ټولو بډايه هېواد و، چې د ننني فرانسي دوه برابره مساحت يې لاره او د همدې نيمه وچې تر لويديځو غاړو پورې يې پولې درلودي. مالي هم د ځمکي پر مخ يو له شتمنو هېوادونو څخه و، چې په پایله کې يي امپراتور منسا موسا د تاريخ تر ټولو شتمن کس ګڼل کيږي. د خپل اقتصادي ځواک تر څنګ، مالي هېواد په منځنی پيړيو کې د اسلام، کلتور او پوهې مرکز هم و، چې تيمبکتو يې د خپل پوهنتون له امله د زده کړې يو مهم مرکز ګرځيدلی و، چې دا پوهنتون په نړۍ کې يو له زړو پوهنتونونو څخه ګڼل کيږي، چې لا اوس هم شته .

د ۲۰۱۲ ز کال د جنوري په مياشت کې د مالي هېواد په شمال کې وسله واله جګړه پيل شوه، چې په پايله کې د **توريګ** ياغيانو په شمال کې يوه سيمه ونيوله او د اپرېل په مياشت کې يې د **ايزواد** په نوم د يوه نوی دولت د جلاکېدو اعلان وکړ.،، (۵۸)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي د هېواد د ودانيو يوې ښندى انځور

مالي د هېواد د ودانيو يوې ښندى انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۶. مايوټ:

,, د افريقا په وچه کې يو ټاپو هېواد دی چې د هند بحر په سويل لويديز کې موقعيت لري. د ۲۰۰۹ کال د مارچ په ۲۹، مايوټ د ۹۵,۲٪ رايو سره د فرانسې سره د خپل حتمي الحاق غوښتنه وکړه.

په ۲۰۱۱ کې، دا پيښ شو او مايوټ په رسمي توګه د فرانسې د سمندري ټاپوګانو سره يوځای شو، کوم چې په تيرو وختونو کې د فرانسې مستعمره وه او اوس د هغې د خاورې برخه ده.،، (۵۹)

مايوټ د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مایوت د هېواد د ودانیو یوې ښندې انځور

مایوت د هېواد د ودانیو یوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۷. نيجر:

,, په لويديځه افريقا کې يو په وچه کې راوتلی هېواد دی او پلازمينه يې نيامي ده. نايجر د ۱,۲٦۷,۰۰۰ مربع کيلومترو مساحت لري چې شاوخوا ۸۰٪ يې د دښتو پوښل شوي. دغه هېواد په رسمي توګه د ۱۹۶۰ کال د اګست په درېيمه له فرانسې څخه خپله خپلواکي اعلان کړه. د دغه هېواد نفوس ۲۴،۲۰۷،۰۰۰ تنه دی.

دا هېواد د بشري پرمختيا د شاخص له پلوه خورا ناخوښ وضعيت لري، نو په ۲۰۱٤ کې د ملګرو ملتونو لخوا راټول شوي احصايې او معلوماتو له مخې، نايجر په نړۍ کې ۱۸۸ ځای درلود.

نايجر يوه دېرينه او ډېره ښکلې ځمکه ده. دغه هېواد د تيلو د زيرمو او د يورانيمو د کانونو په درلودلو سره د نړۍ يو له بې وزلو هېوادونو څخه شميرل کيږي.،، (۶۰)

نيجر د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

نيجر د هېواد د ودانيو يوې ځنډۍ انځور

نيجر د هېواد د ودانيو يوې ځنډۍ انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵۸. نجير(نجيريه):

,, **نايجريا**، چې په رسمي توګه د نايجريا فډرالي جمهوريت په نامه يادېږي، د لويديځې افريقا يو هېواد دی. د وګړو شمېر يې د نورو افريقايي هېوادونو نه زيات ده. له جغرافيايي پلوه، د شمال له خوا د ساحل او ګينه خليج په منځ کې اود سويل خوا ته يې اتلانتيک سمندر پروت دی. دا هېواد ۹۲۳،۷۶۹ کيلو متره مربع يا ۳۵۶،۶۶۹ ميل متره مربع پراخوالی لري او د وګړو شمېر يې ۲۱۱ ميليونو ته رسيږي. د نايجريا هېواد شمال ته نيجر، سهيل ختيځ ته يې چاد، ختيځ ته يې کاميرون او لويديځ ته يې د بينين هېواد پروت دی. د نايجريا فدرالي جمهوريت له ۳۶ ايالتونو او پلازمېنې ابوجا څخه جوړ دی. په نايجريا کې لوی ښار لاګوس نوميږي، چې په نړۍ کې يو له لويو ميټروپوليټن ښارونو او په افريقا کې دويم لوی ښار دی.

نايجريا له دويمې پېړۍ مخکې د ميلاد نه را په دېخوا له استعمار وړاندې د ګڼو بومي دولتونو او سلطنتونو کور و، چې د ۱۵ مې پېړۍ د مېلاد نه مخکې د **نوک** تمدن د لومړي ځل لپاره په دې هېواد کې يووالی رامنځته کړ. معاصره حکومتولي په ۱۹ مه پېړۍ کې د بريتانوي استعمار سره يو ځای پيل شو، چې په ۱۹۱۴ ز کال کې د **لارډ لوګارډ** له خوا د سويلي نايجريا او شمالي نايجريا د سيمو په يو ځای کېدو سره د نننۍ نايجريا سيمه رامنځته شوه. بريتانيا په نايجريا کې اداري او حقوقي اداري جوړې کړې، په داسې حال کې چې خپل غيرمستقيم رول يې د قومي سردارانو له لارې تر سره کاوه. نايجريا په ۱۹۶۰ ز کال د اکتوبر مياشتي په اوله په رسمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه يو خپلواک فدراسيون شو. دې هېواد له ۱۹۶۷ ــ ۱۹۷۰ ز کال پورې کورنۍ جګړې تجربه کړې، چې له هغه وروسته په ديموکراتيکه توګه انتخابي ملکي حکومتونه او پوځي ديکتاتورۍ واک ته ورسېدلې، تر هغه چې په ۱۹۹۹ ز کال کې د ولسمشرۍ د ټاکنو له لارې ثابته ديموکراسۍ را ټينګه شوه. د ۲۰۱۵ ز کال ولسمشرې ټاکنو کې برحاله ولسمشر لومړی ولسمشر و چې ټاکنې يې وبايللې .

نايجريا يو څو مليتي هېواد ده، د ۲۵۰ نه ډېر توکميز ګروپونه په کې ميشت دي، چې په ۵۰۰ بېلابېلو ژبو خبرې کوي او د يوه بل کلتور پېژني او ورسره بلد دي . درې سترې توکميزې ډلې يې په شمال کې دي چې عبارت دي له: هاوسا، په لويديځ کې يوروبا او په ختيځ کې ايګبو، چې دا ټول په ګډه سره د نايجريا د وګړو ٪۶۰ جوړوي. رسمي ژبه يې انګليسي ده، تر څو په ملي کچه د ژبنی يووالي د اسانتيا لپاره غوره شوې ده. د نايجريا اساسي قانون د مذهب ازادي تضمينوي او په ورته وخت کې د نړۍ د تر ټولو لوی مسلمان مذهبه او عيسوي مذهبه وګړو کور دی. نايجريا تقريباً پوره نيمايې په مسلمانانو چې ډېری يې په شمال او عيسويانو چې ډيری يې په سويل کې دي، وېشل شوی. بومي مذهبونه، هغه کوم چې د ايګبو او يوربو قومونو پورې اړه لري، هغوی د نايجريا په لږه کيو کې شمېرل کېږي .

نايجريا په افريقا کې يو سيمه ييز ځواک، په نړيوالو چارو کې منځنۍ ځواک او يو رامنځته کېدونکی نړيوال ځواک دی. نايجريا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي پلوه د افريقا ستر هېواد او په نړيواله کچه د اسمي داخلي ناخالص توليد له مخې ۲۵ او د پلور د قدرت د برابري له مخې ۲۵ م ستر هېواد دی. نايجريا ته زياته د خپل لوی نفوس او اقتصاد له اړخه لويه افريقا هم ويل کيږي، چې د نړيوال بانک له خوا د رامنځته کېدونکي بازار په توګه په پام کې نيول شوی دی. په هر صورت، دا هېواد د بشري پراختيا د شاخص له مخې ډېر ټيټ او د نړۍ يو له فاسدو هېوادونو څخه دی. نايجريا د افريقايي اتحادي بنسټ ايښودونکی غړی او د ملګرو ملتونو، همګټو هېوادونو، ناپېيلي غورځنګ، د لويديځی افريقا د هېوادونو د اقتصادي ټولني او د پټروليم صادرونکو هېوادونود سازمان په ګډون د زياترو نړيوالو سازمانونو غړی هېواد دی. د مکسيکو، اندونيزيا، نايجريا او ترکيې هېوادونو د ډلې غير رسمي غړی او يو له يولسو راتلونکو اقتصادونو څخه دی. ،، (۶۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجير(نجيريه) د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

نجير(نجيريه) د هېواد د ودانيو يوې څنډې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجير(نجيريه) د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

نجير(نجيريه) د هېواد د ودانيو يوې ښندې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتو په پښتو تخنيکي ويکيو چوپړي يا تخنيکی وييزپرمه
(د لغاتونو ذخيزه، ويکبلري يا لغات نامه)

الله (ج):

په عربي کې الله په فارسي کې د خدای معنی لري. مسلمانان په دې عقيده دي چې الله د کائنات يوازينی خدای دی. دا کلمه د عيسويانو او يهودي عربی ويناوالو لخوا هم د خدای د راجع کولو لپاره کارول کيږي. خو په لوېديځ کې دا کلمه د مسلمانانو له خوا د کارولو له امله مشهوره شوې ده.

پلار (مطلب د خدای پلار) کارول کيږي

د الله کلمې ته منسوب مفکورې د بيلابيلو مکتبونو ترمنځ توپير لري. له اسلام څخه مخکې الله يواځينی خدای نه و، بلکې ملګري او ملګري يې، زامن او لوڼې درلودې، که څه هم داسې بت چې د خدای په بڼه وي، هيڅکله نه دی موندل شوی. د اسلام ظهور.. په اسلام کې، د خدای لوړ نوم دی؛

مسلمانان په دې عقيده دي چې نور ټول الهي نومونه دې نوم ته اشاره کوي الله يو دی، هغه يوازينی خدای دی او هغه د نړۍ خالق دی يو مؤمن مسلمان، پرته له دې چې د خپل نژاد او جنس په نظر کې ونيسي، بايد په خپل زړه، ژبه او عمل کې د خدای په وحدانيت باور ولري او خپل ايمان د شهدينو په قول (اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمد رسول الله) ثابت کړي. يعنې "زه شاهدي ورکوم" "له الله پرته بل معبود نشته، او زه شاهدي ورکوم چې محمد د الله رسول دی." همدارنګه په قرآن کې "د الله عبادت" د مسلمانانو ترمنځ د ګډ کار په توګه معرفي شوی. او له اهل کتابو او اهل کتابو څخه غوښتل کيږي چې په هغه باندې عمل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام:

اسلام يو توحيدی او ابراهيمي دين دی چې په عمده توګه د قرانکريم په شاوخوا کې متمرکز دی. يو ديني کتاب چې مسلمانان يې د خدای (الله) مستقيم کلمه ګڼي او باور لري چې دا د اسلام پيغمبر محمد ته نازل شوی.

اسلام له عيسويت وروسته په نړۍ کې دوهم ډير نفوس لرونکی دين دی، او پيروان يې په ټوله نړۍ کې د ۱ څخه تر ۱,۸ مليارد پورې خلک، يا د نړۍ د نفوس څلورمه برخه جوړوي. د خپل ټيټ اوسط عمر او د زيږون د لوړې کچې له امله، اسلام په نړۍ کې ترټولو چټک وده کوونکی لوی دين دی، او د pew څيړنيز مرکز وړاندوينه کوي چې دا به د ۲۱ پيړۍ په پای کې د نړۍ ترټولو لوی مذهب په توګه مسيحيت ته مخه کړي.

اسلام ښوونه کوي چې خدای مهربان، غالب او بې مثاله دی او د بيلابيلو پيغمبرانو، الهي کتابونو او طبيعي نښو (آيتونو) له لارې يې انسانانو ته لارښوونه کړې ده.

مسلمانان په دې باور دي چې قرآن د خدای د وروستي پيغمبر په توګه محمد ته د وروستي او نړيوال وحی په توګه نازل شوی.

د محمد صلی الله عليه وسلم تعليمات او عملونه (سنت) دي او احاديث، قوانين او د اسلام مهم تعليمات له قرآن وروسته دي.

مسلمانان په دې باور دي چې خدای قرآن د جبرائيل په نوم د فرښتې له لارې محمد ته ورکړی دی. د اسلام تر ټولو مهم تعليمات توحيد، قيامت او نبوت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسلمانانو له نظره اسلام په نړۍ کې تر ټولو کامل دين دی او خدای ټولو پيغمبرانو ته وحيې ليږلي او محمد صلی الله عليه وسلم د دوی وروستی دی.
مسلمانان محمد د ابراهيم، موسی، عيسی او نورو پيغمبرانو د خالص توحيدی عقيدې بحال کونکی ګڼي. اسلام د خپلو پيروانو لپاره د شپږو واجباتو، مستحب، حلال، حرام، حلال او مکروه احکامو په بنه بېلابېل اعمال وضع کړي دي، چې په اسلام کې تر ټولو مهم عملونه روژه، لمونځ، حج او زکات دي. مسلمانان د شهادت په کولو سره اسلام مني.

اسلام د قانون او عمل دين دی، نه کفايت او خانقاه.
مسلمانان په مستقيم ډول لمونځ کولای شي او د فيض منځګړتوب ته اړتيا نشته. جومات يوازينی ځای دی. اسلام له ظهور وروسته په چټکۍ سره د يو دين په توګه خپور شو او خلک يې وهڅول چې په دعوت او جزيه سره مسلمانان شي. د مذهبي لړکيو لپاره مذهبي محدوديتونه په اسلامي ټولنو کې خورا څرګند دي.

د اسلام جغرافيايي سلسله د افريقا له لويې صحرا څخه تر سويل ختيځې اسيا پورې ده.
دغه راز مسلمان اقليتونه هم په ټوله نړۍ کې ويشل شوي دي.

ارشيف:
آرشيف هغه کلمه ده چې زموږ فعاليتونه د اړتيا سره سم د راپور په بڼه په کتاب کې راټوليږي.
آرشيف څه شی دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آرشيف کلمه د يوناني کلمې آرکيووم يا آرشيون څخه اخيستل شوې او د کلونو او پيړيو په اوږدو کې مختلف معنى لري.
که څه هم آرشيف - د اسنادو او اسنادو ذخيره کولو ځای په توګه - پخوانيو وختونو ته ځي، مګر د دې کلمې کارول په خپل عصري معنی کې د لوی فرانسې انقلاب سره پيل کيږي.
په تيرو څو پيړيو کې د ساينس او ټيکنالوژۍ پرمختګ او په زړه پورې او نويو پيښو اختراع لکه عکاسي، ګراموفون، غږ ثبت کول، راډيو او تلويزيون او په پای کې د نړۍ څو اړخيزه رسنۍ نوي دور ته ننوتلي دي.
او همدارنګه د وخت په تېرېدو سره سمعی او بصری سرچينې کتابتونونو ته داخلې شوې او خپله برخه يې ترلاسه کړه.

انجينر:
انجنير هغه څوک دی چې د بيلابيلو ماشينونو، جوړښتونو او ډيټا سيستمونو په ايجاد، ډيزاين او ساتلو کې ښکيل وي. انجينران د بوديجې او مهال ويش لپاره د دوی د ګمارونکي مشخصاتو ته د تعقيب مسؤليت هم لري, انجينران دي.

يا په بله ژبه:

اېنجينېر:
 يوه فرانسوي وی (ويکي يا لغات) ده. هغه څوک چې طبيعت په خبرو راولي، د طبيعت ژبه ده چې زي روح شيان په خبرو راولي، برداښت، طاقت، ظرفيت، څرګند والي او ځانګړنې يې معلوموي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اصطلاح کې هغه متخصص ته وايي چې د يوه شي په باره کې په زهن کې پلان جوړ وي او بيا يې د خطونو په واسطې سره ترسيم او تياره وي.
په روسي، جرمني، هسپانيوې، هليندي، اېنګلېسي او سيوسي ژبه کې ورته اېنژينېر وايي.
په کره پښتو ژبه کې انجنير (انج ـ نير) ليکل بېخي غلت (غلط) دي، ولسي خلک ورته انجينر وايي دا سمه ده.
(د دې له پاره چې له رې (ر) ابېڅه څخه مخکې د نې (ن يا نون) ابېڅه زور لري او چې لولي يې همداسې لوړ لوستل کيږي.
نه چې نې (ن يا نون) زېر لري او و لوستل شي.
اېنجينېر (Engineer) دا نه ده د فارسي وئ دی او نه د دري چې زه يې نور هم د فارسي او دري په رښت و کښنم.

انجينرۍ ماسټر (MEng) سند څه شی دی؟

د انجينرۍ ماسټر (MEng) د فراغت سند دی چې تاسو کولی شئ په اړونده برخه کې د ليسانس سند ترلاسه کولو وروسته تعقيب کړئ.
دا د تخنيکي او عملي مهارتونو پياوړتيا او پراختيا لپاره ډيزاين شوی چې تاسو به د خپل انجينري مسلک پرمختګ ته اړتيا ولرئ.

د انجينر لپاره غوره ماسټر سند څه شی دی؟
د فراغت زده کړې بلاک
په کمپيوټر ساينس کې ماسټري.
په کيمياوي انجينرۍ کې ماسټري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملکي انجينرۍ درجې:

فراغت.

په بريښنايي انجينرۍ کې ماسټري.

د توليد انجينرۍ کې ماسټري.

په ميخانيکي انجينرۍ کې ماسټري.

د کانونو انجينرۍ کې ماسټري.

په ايروناټيکل انجينرۍ کې ماسټري.

انجينرۍ دوکتورا (يا د انجينرۍ دوکتورا)

يو مسلکي سند دی چې په انجينرۍ او پلي شوي ساينس کې ورکړل شوی EngD .

د انجينرۍ په برخه کې د پی ایچ ډی ته ورته ټرمينل سند دی مګر په اکاډيميا کې په صنعت کې ډير پلي کيږي.

درجې معمولا د کار مسلکي کسانو په لور وي.

د پی ایچ ډی سره DEng/EngD په انجينرۍ کې ترټولو لوړ اکادميک ورتيا استازيتوب کوي، او په انجينرۍ کې د برياليتوب بشپړ کول عموما اړين دي چې د بشپړ وخت، د پوهنتون پروفيسور يا پوسټ دوکتورال څيړونکي په توګه دنده ترلاسه کړي.

په هرصورت، د خپل طبيعت له امله، د DEng/EngD فارغ کيدای شي د پروفيسور د تمرين موقف لپاره ډير مناسب وي. افراد کولی شي د اکادميک سرليک ډاکټر وکاروي، کوم چې ډيری وختونه د انګليسي اعزاز "ډاکټر" له لارې استازيتوب کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

DEng/EngD نوماندان یوه مهمه پروژه وړاندې کوي، چې په عمومي ډول د یوې مقالې یا پراکسیس په نوم یادیږي، چې د پیچلو صنعتي ستونزو د حل کولو اصلي هدف سره د پلي شوي او عملي میتودونو/محصولاتو څخه جوړه وي.
نوماندان باید د دې کار دفاع وکړي مخکې له دې چې د متخصص معاینه کونکو یوې ډلې ته د مقالې یا مقالې کمیټې ویل کیږي.

اوږدوالی:
اوږدوالی یو مقدار دی چې په فضا کې د دوو نقطو ترمنځ اوږده فاصله اندازه کوي، کوم چې په لاندې واحدونو کې ښودل شوي:

- فوت
- یارد
- اینچ
- متر
- میکرون
- مایل
- آنګستروم
- ذراع

اودس خونه:
وضوخانه یعنی هغه ځای چی په کې اودس کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بوس يا واښه:
بوس هغه ډډ او پوستکي دي چې د غلو دانې لکه غنم او وربشې پوښي، او د غلو څخه جلا کيږي کله چې دا د غنمو څخه جلا کيږي.
غله يو کرنيز محصول دی.
واښه د څارويو اصلي خواړه دي. هغه ځای چې غله په کې ذخيره کيږي د کاهدان په نوم ياديږي.
په کليو کې غله له ختو سره يو ځای کيږي او له هغې څخه د مډ ستړا په نوم ساختماني مواد جوړيږي.
ډډ د ګلانو په ډډ کې د پياوړتيا او چپکولو رول لري.
په هغو ځمکو کې چې د کمبين هارويستر سره راټوليږي، د غلو لوی مقدار يوه ستونزه ده.

بڼ (باغ):
باغ د ګلانو، ميوو او ښکليو ونو د کرلو لپاره يوه کټاره ځمکه ده.

پيغمبر:
د يو مذهب بنسټ اېښودونکي او هغه څوک چې د خدای يا معبودانو سره د اړيکې ادعا کوي او د دوی په استازيتوب خبرې کوي پيغمبر يا پيغمبر او نبي يا رسول بلل کيږي.
مزدايزم، بهايزم، هندويزم او داسې نور شتون لري.
په هرصورت، د دې مفهوم مفکورې مختلف دي.
د لرغوني منځني ختيځ په ځينو اسنادو کې ليدل کيږي چې يو سړی د خدايانو په استازيتوب د انسانانو سره خبرې کوي يا د راتلونکي وړاندوينه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انجيل د بعل پيغمبران د ښتن د پيغمبرانو سره ډېر يا لږ ورته بيان کړي دي.
په لرغوني اسرائيلو کې خلک په خپله خوښه پيغمبران نه شول او کله کله به يې د نبوت پر ضد مجبورول.
په عيسويت کې، هغه څوک چې د خدای، عيسی يا روح القدس په استازيتوب خبرې کوي پيغمبران ګڼل کيږي. په قرآن کې "پيغمبران" او "پيغمبران" دوه جلا کټګورۍ دي، که څه هم قرآن ځينې يې "پيغمبران او پيغمبران" بولي.
د قرآن ټول پيغمبران د يوې کورنۍ څخه دي.
په بهايي کې، د مظهر ظهور په نوم خلک شتون لري چې د خدای لخوا غوره شوي.

پرمختګ:

پرمختګ (په انګريزي: Progress)، د پرمختګ په مانا ده چې په يوه ټاکلي لوري پرمخ تلل او يا حرکت کول.
د هغې معنی د بيرته راستنيدو او ځنډ په مقابل کې ده؛ د بېلګې په توګه وايي: ملت پرمختګ کړی دی.
د صنعت، تعليم، مرض او پوځ پرمختګ همداسې دی.

حمام:

حمام يا ګرمبه د بدن، سر او مخ د مينځلو ځای دی او همدارنګه په اسلامي اصطلاح کې غسل ځای .؛.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حوض:

"هغه کنده چې په ځمکه کې د ډبرو يا خښتو او سمنټو څخه جوړه شوې ترڅو اوبه وساتي"

او په حقيقت کې دا يو کانټينر دی چې معمولا د کورونو په انګړ کې رامينځته کيږي او چېرې چې اوبه ساتل کيږي ، دا حوض د انګړ په سوړ والي او ښکلا کې مرسته کوي؛

خښته:

د هغې ختې او هاوان اکثرا د خاورې يا د خاورې هاوان دي، کوم چې د خاورې او شګو مخلوط دی، چې د ختو سره په زړه پورې اړيکه رامنځته کوي. که چيرې د ختو په سطحونو کې ناست دوړې په بشپړه توګه ليرې شي او فرش د کار په جريان کې د لندبل ټوکر سره مينځل او لندبل شي، نو بيا د نل په واسطه د هاوان سره کارول کيږي، د ختو کنکال به په يو متحد عمودی شکل کې جوړ شي.

جومات (مسجد):

مسجد د يو ځای نوم دی او لغوی معنی د سجدې او عبادت ځای دی او په اصطلاح کې هغه ځای ته ويل کيږی چې د عبادت ځای وي.
که څه هم د جومات کلمه د څلورو ځانګړو ديوالونو له پاره کارول کيږي چې د عبادت له پاره جوړ شوي دي، مګر په اسلام کې ټوله ځمکه پاکه ده او د يو مومن له پاره د عبادت ځای او جومات کېدی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چت:
چت د ودانۍ يوه برخه ده، کوم چې د طبيعي عواملو د ننوتلو مخنيوې لپاره د پوښښ رول لري لکه؛ دا باران او واوره لري، مستقيم لمر او باد.
د چت اصلي رول د عمودي او افقي قوتونو ليږدول دي چې د مړ وزن، سر بارونو او د باد او زلزلې قوې له امله بيمونو، کالمونو او بيرنګ ديوالونو ته ليږدول کيږي.

يا په بله ژبه:
چت، چت يا چت (په انګرېزي: roof) د يوې ودانۍ پورتنۍ پوښ دی چې په هغه کې ټول اړين توکي او جوړښتونه شامل دي چې د ودانۍ په ديوالونو يا ستنو کې يې ملاتړ کوي او د باران، واورې، لمر وړانګو څخه يې ساتي.
سړه او تودوخه او باد ساتي.

څپره:

څپره (په انګليسي کې: Awning) يو ثانوي پوښ دی چې د ودانۍ د ديوالونو بهر سره نښلول کيږي.

دالان (دهليز):
د ننوتلو فوير معنی هغه ځای دی چې تاسو کور ته له ننوتلو وروسته ورسره مخ کيږئ ، چې مختلفې برخې پکې شاملې دي.
د معماري فضا د واحد په توګه ننوتنه لومړی مخ دی چې ليدونکو ته وړاندې کيږي، او دا هڅه کوي چې ليدونکو ته ټول معلومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړي، نو دا هغه عامل دی چې د خلکو لپاره ټاکي او دندې ترسره کوي.
ننوتنه د هرې ودانۍ د معمارۍ او ټولنې د ارزښت او هويت لپاره يوه اندازه ده او له دې لارې د ودانۍ پيژندنه اندازه کيدی شي.

دين:
دين د کلتوري سيستمونو، باورونو او نړۍ ليدونو مجموعه ده چې خلک د سمبولونو په جوړولو سره روحاني ارزښتونو او ځينې وختونه روحاني ارزښتونو سره نښلوي.
ډيری مذهبونه د خپلو دودونو، نمونو، دودونو او سپيڅلو تاريخونو په بيانولو سره ژوند ته معنی ورکوي يا د انټولوژي سره معامله کوي.

ديوال:
ديوال د خښتو، ډبرو، کانکريټو، لرګيو يا فلزاتو او نورو څخه جوړ شوی دوامداره، مدغم، قوي او با ثباته جوړښت دی.
د ديوال ضخامت د اوږدوالي او لوړوالي په پرتله پټلی دی او دا معمولا د اجزاو يا خونې په توګه يا د ځای د محافظ په توګه له يو بل څخه د ځايونو جلا کونکي په توګه کار کوي.

ډبر کاري(د ډبرې کار):
د ودانيو جوړولو يا سينګار کولو لپاره د ډبرو ټوټې شکل کول ويل کيږي.
د تيږو ټوټې د يو بل تر څنګ کېښودل کيږي او په پای کې د تيږو جوړښت رامينځته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معماري د ځانګړي هاوان په کارولو سره د ډېرو يوځای کولو سره ويل کيږي.

ډيزاين:

ډيزاين په فارسي کې د "تراهي" په نوم ژباړل شوی او کارول شوی دی.
که "ډيزاين" يو مختلف او پراخه مفهوم شامل وي.
ډيزاين د جوړښت يا تنظيم کولو معنی لري. د يو ځانګړي معنی يا هدف تنظيم کول، د امکاناتو، لومړيتوب په پام کې نيولو او د منطق او خلاقيت په مرسته د يو ځانګړي ليدونکي يا ستراتيم د پوهيدو يا مصرف کولو لپاره؛ کوم چې د ډيزاين معنی څخه لرې دی.
په حقيقت کې، ډيزاين د ډيزاين جوړولو وروستی مرحله ده، کوم چې په کاغذ باندې د افکارو او نظرياتو ښودلو لپاره کارول کيږي.

سړک:
کوڅه يو ډول نښلوونکې لاره ده چې معمولا د کولي څخه پراخه وي او ډيری وختونه د ښاري ټوکر يوه برخه وي چيرې چې موټرې يا پياده تګ راتګ کوي.
په ښاري ځايونو کې کوڅې د ښاروالۍ عامه ملکيت ګڼل کيږي.
د ښارونو او کليو لپاره د نويو کوڅو جوړول د سړک پخولو په نوم ياديږي.

سور(لنډ والی يا عرض)
سور يو مقدار دی چې په فضا کې د دوو نقطو ترمنځ لنډه فاصله اندازه کوي، کوم چې په لاندې واحدونو کې ښودل شوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- فوت
- يارد
- اينچ
- متر
- ميکرون
- مايل
- آنګستروم
- ذراع

سطح:
سطحې د پوړونو، ديوالونو او چتونو په جوړولو کې اصلي معماري عناصر دي، کوم چې د ودانۍ شکل او د هغې ځايونه جوړوي.
د سطحو بصرى ځانګړتياوې، هغه طريقه چې دوى ساتل کيږي او په فضا کې د دوى اړيکه، د فضا بڼه او ځانګړي ځانګړتياوې رامينځته کوي.
هغه عوامل چې د سطحې کيفيت اغيزه کوي عبارت دي له:
نمونه، رنګ، جوړښت او مواد.

سينګار:
زينت، سينګار، ښکلا ورکول

د سينګار هنر:
آرائشى هنرونه د سينګار يا فعال کارونو د جوړولو لپاره د يو شمير هنرونو او صنايعو لپاره يو بڼه رامينځته شوى اصطلاح ده چې پکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موادو پراخه لړۍ لکه سيراميک ، لرګي ، شيشې ، فلزات ، ټوکر او نور شامل دي.
په دې ساحه کې سراميکونه (د لوښي، چينی مټۍ، او نور)، د شيشې سامان، فرنيچر، د کور سامان، او داخلي ډيزاين شامل دي (مګر معمولا معماري نه وي).

آرائشی هنرونه معمولا د ښکلو هنرونو سره توپير لري، پشمول نقاشي، عکاسي، او لوی مجسمې چې د ليدلو پرته بل هدف نه لري.
ځينې د آرائشی هنرونو او ښکلو هنرونو ترمنځ توپير د دوی د کارونې، ټاکلې موخې، اهميت، د کار ځانګړی دريځ، يا د انفرادي هنرونو پر بنسټ کوي.
د آرائشی هنر کارونه، يا د کور سامانونه، کيدای شی ثابت وی (د مثال په توګه، وال پيپر)، يا د حرکت وړ (د مثال په توګه، څراغونه).
تطبيق شوي هنر کې آرائشی هنرونه شامل دي مګر د ګرافيک ډيزاين او نورې کټګورۍ لکه صنعتي ډيزاين (کوم چې کيدای شي د آرائشی هنرونو سره يو ځای شي).
په عموم کې ، د آرائشی هنر اصطلاح د معاصر کارونو لپاره دومره نه کارول کيږي چې د "ډيزاين" په نوم ياديږي.
د هنر په تاريخ کې، د کوچني هنر اصطلاح اکثرا د آرائشی هنرونو لپاره کارول کيږي.

صحن:

صحن يا انګړ د اسلامي معمارۍ يو له مهمو برخو څخه دی چې معمولا په جوماتونو، ښوونځيو او کاروانسرايونو کې د مرکزي انګړ په توګه کارول کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انګړ د ډیزاین یو مهم دلیل دا و چې اوریدونکي له مینځ څخه جلا کړي او داخلي چاپیریال ته د ننوتلو لپاره د سولې او خاموشۍ احساس رامینځته کړي.

طرح:

د معمارۍ ډیزاین څه شامل دي؟
ستاسو د کور د ښه ښکلا لپاره څه...
د ودانۍ معماري ډیزاین ډیری شیان لري. په دې توکو کې عموما د داخلي ډیزاین او سینګار، د مخ ډیزاین، د پلان ډیزاین، د ساحې او عام ساحې ډیزاین، او د لوګو ډیزاین، سمبول او د ودانۍ مخونه شامل دي.
هغه څه چې د ډیزاین لپاره مهم دي دا دي چې شیان څنګه کار کوي، څنګه یې کنټرول کیږي، او د انسانانو او ټیکنالوژۍ ترمنځ د تعامل نوعیت څه دی، که په ښه توګه ترسره شي، دا به غوره پایلې تولید کړي. ډیزاین د بیلابیلو رجحاناتو همکارۍ ته اړتیا لري، ډیری رجحانات شتون لري چې د بریالي محصول تولید لپاره اړین دي.
د ډیزاین ننګونه د مثبتو پایلو د تولید لپاره د ډیزاین اصولو کارول دي، د بیلګې په توګه هغه محصولات چې ژوند ته وده ورکوي او زموږ خوښۍ او خوښۍ زیاتوي.

غولۍ یا فرش:
فرش کول د عملیاتو یوه ټولګه ده چې په ودانۍ کې د سخت کولو عملیاتو له بشپړیدو وروسته ترسره کیږي ترڅو ودانۍ د استوګنې وړ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې لپاره، د نرم هاوان يو پرت معمولا لومړی اچول کيږي ترڅو سطح نرمه کړي.
د دې کار سره سره، د ميخانيکي او برېښنايی تاسيساتو اړوند وړاندوينې اړين دي.

کاروان:
کاروان په فارسي او کردي ژبو کې يوه ګډه کلمه ده.
دا کلمه په کرد سيمو کې د هلک د نوم په توګه کارول کيږي.
کاروان يوه مشتق کلمه ده او جوړښت يې په لاندې ډول دی:
کاروان = کار + وان (بان) معنی:
هغه څه چې سرتيري، تيريږي، د قول اردو مشر.
اضافي توضيحات:
د ډاکټر جلال الدين کزازي په وينا، داسې ښکاري چې کاروان يو مشتق اسم دی چې اجزا يې دا دي:
کارا + وين. د اجزاو معنی په لاندې ډول ده:
کارا = په لرغونې فارسي کې د ((پوځ، قول اردو)) معنی لري او دا هم په کلمو کې لکه کارزار (= جګړه، جګړه)، هم په کرد ژبه کې په کلمو کې لکه ((کيس او کار = قبيله او خپلوان دي.
وان = (په فارسي کې په يوه کلمه ((بنديز)) ته بدل شوی.
د دې پر بنسټ په بنسټ کې د "کاروان" معنی "د هغه څه چې سرتيري ساتي."
همدارنګه، د "کار" کلمه په بستن کې د داريوش لوی په ليکنه کې کارول شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاروان سرای:

کاروانسرای، په منځني ختيځ کې، د هوټلونو يا ميلمستونونو ته اشاره کوي چې د کاروانانو د آرامۍ لپاره په لوی ځای کې دي.

مسافرين اکثرا په دې ډول ميلمستون کې چې لوی انګړ لري د شپې لپاره ودريږي.

يو لوی کاروانسرای تيم بلل کيږي.

"تيم" يا "ستر کاروانسرای" د اسلامي ودانيو ترټولو لوی ډول دی.

کاه ګل:

ډډ يو هاوان دی چې په ايراني معمارۍ کې کارول کيږي، په ځانګړې توګه د ايران په مرکزي صحرا سيمو کې.

دا هاوان د خټو او تنې ترکيب دی چې په عمده توګه د چت د پوښلو لپاره کارول کيږي.

کړکۍ:

کړکۍ د ودانيو پرانستل دي چې رڼا ته اجازه ورکوي او په کور کې د هوا جريان رامينځته کوي.

د کور يا کار ځای دننه د هوا جريان او طبيعي هوا رامينځته کولو لپاره ، غوره لاره دا ده چې دروازه او کړکۍ خلاص پريږدئ.

کلا:

دج يا قلعه يا کلات يو قوي جوړښت دی چې ډير پخوا په ايران، هند او چين کې او په منځنيو پيړيو کې په اروپا کې د اشرافو لخوا جوړ شوی و. قلعه د يوې مانۍ څخه توپير لري، چې قلعه نه لري، او يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلعه ښار چې د ډيرې ورته والياتو سره سره، د عمومي دفاع يو ډول دی.

کوټه:
کوټه هغه ځای دی چې د داخلي ديوال په واسطه له نورو ځايونو څخه جلا کيږي.
د کوټو لومړی کارول د برونزو په دوره کې د کريټ ټاپو اوسيدونکو ته تاريخ لري.
د نن ورځې په معماری کې، خونې ډيرې ګټې لري؛ د مثال په توګه، کوټه کيدای شي د خوب کولو ځای وي يا پخلنځی، د ميلمنو د اخيستلو ځای يا تشناب او بل کوم ځای چې د "کوټې" په تعريف کې شامل وي.

ګنبد:
يو معماري جوړښت دی چې د خولۍ نيمه کره ته ورته دی.
د بيلابيلو موادو سره د ګنبد د جوړولو تاريخ څخه مخکې لاس ته راځي.
کوربيل په لرغوني منځني ختيځ کې په ودانيو او قبرونو کې موندل کيږي.
په اروپا کې د لومړي تخنيکي پلوه پرمختللي ګنبدونو جوړول د روم د معماري انقلاب په جريان کې پيل شول، کله چې روميانو د معبدونو او عامه ودانيو لپاره لوی داخلي ځايونه لکه پينتيون جوړ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګنبد ځانګړ تياوی (صفتونه)
د ريښتيني چاڼد (کينږ اړخ) د پرمختلونکي چاڼد (ښي) سره پرتله کول.
ګنبد د مرکزي عمودی محور په شاوخوا کې د څرخولو له لارې رامينځته شوی د قوس په توګه فکر کيدی شي. همدارنګه، محرابي ګنبدونه، که په سمه توګه ډيزاين شوي وي، لوی ځواک لري او کولی شي د محافظتي کالمونو پرته ډير ځای پوښي.
د ديوال په هر پوړ کې د افقی پرمختګ په واسطه رامينځته کيږي، نو هر پوړ د لاندې پوړ په پرتله ډير دننه ته ځي، او د ټولې ساحې په پای کې، دا په يوه نقطه کې سره يوځای کيږي.
ځيني وختونه دا ډول ګنبد د ګنبد په نوم ياديږي.
يو ريښتينی ګنبد هغه ګنبد دی چې په زياتيدونکي ډول دننه زاويه کيږي او په پای کې د ګنبد بنسټ ته د ۹۰ درجې زاويه جوړوي.

لوړ والی (جګ والی)
کله چې يو منار ته ګورو، لومړی شی چې د هرچا پام ځانته را اړوي د ټيټې نقطې او لوړې نقطې ترمنځ واټن (فاصله) ده.
دا واټن لوړوالی بلل کيږي.
لوړوالی په جيوميټری، جغرافيه، ستور پوهنه او نورو برخو کې کارول کيږي.
په جيوميټری کې، د عمودی فاصله له يوې برخې (کونج) څخه د هغې مخالف اړخ ته د لوړوالی په نوم پيژندل کيږي.
د مثال په توګه:
که موږ د مثلث د يوې برخې څخه د مقابل لوري ته د کرښې قطعه جوړه کړو، د مثلث لوړوالی ترلاسه کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې روزنه کې به موږ په بشپړه توګه زده کړو چې د قد مفهوم څه شی دی او موږ به د بيلابيلو جيوميټريک شکلونو د لوړوالی تعريف او محاسبه او د هغوی توپيرونه هم وڅيړو.

لمونځ خونه:

د لمانځه خونه د هغه ځای معنی لري چيرې چې دوی لمونځ کوي.

ليکوال:

ليکوال، په محلي ژبه؛ دا د متن ليکوال ته ويل کيږي (تقريبا هر متن).
خو د تخصص په لحاظ ليکوال هغه چا ته ويل کيږي چې؛ په مسلکي توګه، هغه په خپل ژوند کې ليکل تعقيبوي.
د ليکوال کلمه ځينې وختونه د ليکوال کلمې سره په مترادف ډول کارول کيږي.

مانۍ:

ډير آرايشي کور؛ ښکلی کور او ودانۍ

محمد(ص)

محمد بن عبدالله (شاوخوا ۵۵۰-۵۷۰-۶۳۲ يا وروسته ۶۳٤ ميلادي کال) د اسلام بنسټ ايښودونکی او پيغمبر دی.
مسلمانان هغه د الهي پيغمبرانو په سلسله کې وروستی پيغمبر او د قرآن نجات ورکوونکی ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د محمد صلی الله علیه وسلم د ژوندليک د بيا رغولو تاريخي سرچينې قرآن، لرغونې موندنې، د هغه معاصر غير اسلامي سرچينې او اسلامي دودونه دي.
د هغه د ژوند د اعتبار وړ جزئيات لږ دي؛ د هغه د ژوند په اړه په اسلامي رواياتو لکه احاديثو کې په تفصيل سره خبرې شوې دي، خو ځينې څېړونکي يې د تاريخي ارزښت نه لري، ځکه چې اسلامي روايتونه له محمد صلی الله علیه وسلم څخه پېړۍ وروسته ليکل شوي دي.
د محمد د زېږېدو نېټه معلومه نه ده؛ هغه د ۵۵۰ او ۵۷۰ ميلادي کلونو ترمنځ زېږېدلی و.
د هغه د ماشومتوب او بلوغت په اړه تقريبا هيڅ معلومات نشته، او هغه يوازې د قرآن په لومړيو آيتونو سره تاريخ ته داخل شوی.

په هغو سورتونو کې چې لومړی فرض شوی دی، محمد د مکې خلکو ته د نړۍ د پای، د نړۍ پای او د الهي عذاب خبرداری ورکوي، مګر دوی د هغه پيغام نه مني او غوښتنه کوي چې دا عذاب نازل شي.
پر هغوی، حضرت محمد صلی الله علیه وسلم چې بريا ترلاسه نه کړه، له خپلو پيروانو سره يثرب (مدينې) ته هجرت وکړ او هلته يې خپله ټولنه جوړه کړه، چې په پيل کې يې يهود او نصاری شامل وو.
په مدينه کې حضرت محمد (ص) خپل پيروان د مکې پر ضد جهاد ته راوبلل او له څو جګړو وروسته د مکې په فتحه کې بريالی شو.
په مدنی سورتونو کې د استغفار اخطارونه کم شوی دی، خو احاديث لکه د "دو ګوتو حديث" ښيی چې محمد صلی الله علیه وسلم لا هم د دنيا پای ته انتظار وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اسلامي نظام کې ودانيز پرمختګ

....

د محمد صلی الله علیه وسلم د ژوند په وروستیو کلونو کې یو له هغو کړنو څخه وو چې پر سپېڅلي خاورې د برید چمتووالی و.
معاصر غیر اسلامي سرچینې وړاندیز کوي چې محمد شخصا د اشغالګرو مشري کوله، که څه هم اسلامي سرچینې هڅه کوي چې په جګړه کې د هغه رول کم کړي.
محمد صلی الله علیه وسلم د هجرت لس کاله وروسته په ۶۳۲ کال یا ۶۳۴ میلادي کال کې وفات شو.

محمد په یوه تاریخي شرایطو کې ژوند کاوه چیرې چې د اپوکالیپټیک توقعات شتون درلود او د هغه وخت عیسویانو، زردشتیانو او یهودانو فکر کاوه چې د نړی پای به ډیر ژر راشي.
محمد او د هغه مذهبي غورځنګ له خپل تاریخي شرایطو څخه جلا نه و.
د قیامت د نزد یا حتی د پیل خبرداری د قرآن او د محمد (ص) د پخوانیو احادیثو د محتوا یوه لویه برخه تشکیلوي او د هغه معاصر غیر اسلامي سرچینې د محمد صلی الله علیه وسلم د حرکت د الهی اړخ ګواهي ورکوي.
د پایلې په توګه، ځینې پوهان محمد یو "ابوکالیپټیک مبلغ" ګڼي او د اسلام ابتدایي حرکت په مقدس ځمکه او بیت المقدس کې مرکز و.
برعکس، د څیړونکو یوه ډله هغه یو عملي اصلاح کونکی ګڼي چې د خپلو اهدافو د ترلاسه کولو لپاره د الهام اخطارونو څخه کار اخلي.
د قرآن تصنیف محمد ته منسوب دی. قرآن کریم د احادیثو او احادیثو ترڅنګ د اسلامي شریعت اصلي سرچینه ده.
مسلمانان محمد د خپل ځان لپاره نمونه ګڼي او د هغه د ژیړون او مړینې سره تړلو ورځو ته درناوی کوي. د هغه له مړینې وروسته،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه پيروان چې وروسته د "مسلمان" په نامه ياد شول، د هغه د جانشينۍ په اړه اختلاف درلود او د سني او شيعه په ګډون په بيلابيلو ډلو وويشل شول.
محمد (ص) په اسلامي هنر او ادب کې ډېرې خبرې لري، ډېر عکسونه يې اخيستل شوي او ډېر شعرونه يې بيان شوي دي.
د منځنيو پيړيو عيسويانو لپاره، محمد د يو چالاک سړي يا بت په توګه پيژندل کيده چې مسلمانان يې عبادت کوي.
په ۱۹مه او شلمه پيړۍ کې د څېړنيزو کتابونو په ليکلو سره د ده په وړاندې د غربي ټولنې ځينې منفي نظرونه کم شول.
د محمد صلی الله عليه وسلم ژوند او اعمال تل د ځينو غير مسلمانانو لخوا نيوکې شوي.

محراب:
محراب په جومات کې هغه محراب دی چې د قبلې لوري ته اشاره کوي او معمولاً د جماعت امام د لمانځه پر مهال په هغه کې ولاړ وي.
محراب په خپل اوسني شکل کې د اسلام په پيل کې شتون نه درلود. دا ځای د ډبرې تختې يا بل څه بدل کړي چې د قبلې لور يا د رسول الله صلی الله عليه وسلم د لمانځه موقعيت ښيې.

مدرسه:
مدرسې په خپل اسلامي غوښتنليک کې هغه مرکزونه شامل دي چې د ديني زده کړو او نورو علومو سره په دوديز ډول او اوږد تاريخ لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په فارسي او عربي ژبو مکتب د هر ډول علومو او علم د زده کړې ځای دی چې په همدې عمومي مفهوم کې دی.
خو په اسلامي اصطلاح کې په لومړي ځل هغو دوديزو ديني او علمي مرکزونو ته ويل کيږي چې پخوا په اسلامي خاورو کې موجود وو.
او نن ورځ په اروپايي ژبو کې د مدرسې اصطلاح يوازې همدا معنی لري.
په اسلامي اصطلاح کې ښوونځي هغه عامه، ځانګړي او جامع ښوونځي دي چې په قرآني، ديني او علمي برخو کې فعال وي.
د اسلام په لومړيو کې هيڅ ليکل شوي ښوونځي شتون نه درلود او په ښوونځيو، جوماتونو يا کورونو کې تنکي ځوانان په دوديز ډول د قرآن کريم لوستل او بيا په عمومي ډول لوستل او ليکل زده کول، چې دا يو له لومړنيو شيانو څخه و چې مسلمان تنکي ځوانان يې زده کړل.
د اسلام په پيل کې لومړنی مکتب په مکه کې د ارقم بن ابی ارقم کور ګڼل کيدی شي، چيرې چې مسلمانان د محمد، د اسلام د پيغمبر، د قرآن کلمې او د هغه د روحاني لارښوونې اوريدلو لپاره راټول شوي وو.
وروسته په اسلام کې لويې مدرسې لکه نظامی او مدرسې جوړې او تدوين شوې.

معمار:
هغه څوک چې ودانی ډيزاين کوي او د دوی په جوړولو کې مشوره ورکوي.
او يا هغه څوک چې يو پلان يا ترون ډيزاين او لارښود کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معماری ماستر (M. Arch، یا MARch)
د معماری په برخه کې مسلکي سند دی چې فارغ شوي د مسلکي اعتبار ورکولو مختلف مرحلو (انټرنشپ، ازموینې) څخه تیریږي چې پایله یې د جواز ترلاسه کول دي.

معماري دوکتورا:
په معماری کې ترټولو لوړه درجه ده، او که تاسو غواړئ نور لاړ شئ، تاسو کولی شئ د معماری ډاکټر (D. Arch) سره. یوازې یو برنامه شتون لري چې د ملي معماری اعتبار ورکولو بورډ لخوا تایید شوی. تاسو کولی شئ په مانوا کې د هاوایی پوهنتون کې د معماری په برخه کې د دوکتورا سند ترلاسه کړئ

د معماری توضیحات
د معماری توضیحات په ورته وخت کې د هنر بڼه، د همکاری پروسه، پوهه او د کلتور انعکاس دی. معماری مختلف سټایلونه لري چې د وخت دورې یا جغرافیایی او کلتوري ځانګړتیاو پراساس ویشل کیدی شي.
خو د معماری په ټولو ډولونو کې داسې بنسټیز اصول شته چې مشترک دي او په یو ډول د معماری ژبه جوړوي.
دا اصول هغه میتودونه او ځانګړتیاوې دي چې موږ یې شکلونه جوړوو، سټایلونه تعقیبوو، خلاقیت تمرین کوو، او ښکلا او افادیت رامنځته کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معماری:

د معمارۍ تعريف (مهرازي، ولادګاري يا رازګاري) د ودانيو او نورو فزيکي جوړښتونو د ډيزاين او جوړولو طريقه ده.

معمارۍ او د دې سره په تړاو کې د ډيزاين نور ساينسي مضامين لکه ښاري ډيزاين، د منظرې معمارۍ، داخلي ډيزاين او داسې نور، يوځای د چاپيريال ډيزاين رامينځته کوي.

د معمارئ اصول:

ښکلا، همغږي او افاديت ټول د معماري اصولو د سمې کارونې پايلې دي.

دا اصول او د معمارۍ اساسات د معمارانو سره مرسته کوي ترڅو پوه شي چې څه بايد لومړيتوب ورکړي او په پروژو کې د عمل حدود وټاکي.

دا اصول هم د جماليات له اصولو سره مستقيم تړاو لري، او د دوی په کارولو سره تاسو کولی شئ د ځانګړي ډيزاين سره ښکلې ودانۍ جوړې کړئ.

د معمارۍ اوه اصول په لاندې ډول دي:

- توازن
- تال
- ټينګار
- تناسب او پيمانه
- بصری حرکت
- برعکس
- يووالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱- توازن:

توازن د معمارۍ یو له لومړیو اصولو څخه توازن هغه هنر دی چې د عناصرو لکه جوړښت او بڼې، بصري وزن، رنګ، جوړښت او شیانو څخه کار اخلي ترڅو د ثبات احساس رامنځته کړي.

تل په یاد ولرئ چې هر هغه عنصر چې تاسو یې د معمارۍ په جوړولو کې کاروئ یو ځانګړی وزن لري. د مثال په توګه، په سمیټي توازن کې، تاسو ممکن د مختلف رنګونو سره مواد وکاروئ مګر د ودانۍ د مخ دواړو خواو په مساوي توګه.

د معمارۍ په اصولو کې توازن

په معمارۍ کې د توازن ځینې ډولونه په لاندې ډول دي:

- **متناسب یا رسمي توازن:**

په دې ډول توازن کې یو غیر مرئی یا فرضي مرکزي کرښه ده چې ودانۍ په دوو برخو ویشي او په دواړو برخو کې د شکل، رنګ او نور ځانګړتیاوې یو شان وي.

همغږي د ایراني او اسلامي ودانیو په معمارۍ کې ډیره کارول کیږي.

- **غیر متناسب یا غیر رسمي توازن:**

په غیر متناسب توازن کې، د ودانۍ دواړه اړخونه یو شان بصري ځانګړتیاوې نه لري، مګر د یوې خوا هره ځانګړتیا د بلې خوا مختلف غبرګون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثال په توګه، په يوه اړخ کې د بالکوني نشتوالي لپاره جبران کول، تاسو ممکن په بل اړخ کې لوی کړکۍ وکاروئ.

- **د شعاع توازن:**

په راديال يا تابکاری توازن کې، ټول اجزا په يوه دايره کې تنظيم شوي، لکه د ګل د پاڼو په څير، د مرکزي نقطې شاوخوا.
په کلاسيک معماری کې د آرچونو او ګنبدونو جوړښت دا ډول همغږي لري.

- **عمودی توازن:**

په دې ډول همغږي کې، د کرښې پورتنۍ او ښکته برخې دواړه يو شان وي.
په دې طريقه کې، د سميټري کرښه په افقی ډول رسم شوی.

- **افقي توازن:**

د مخ او داخلي ځای دواړه چپ او ښي اړخونه مساوي او ورته برخې لري.
دا ډول سميټري په کلاسيک سټايل کې هم خورا مشهور دی.

۲- تال:

تال د معماری په جوړولو کې دوهم اصل
معماری له څلورو بنسټيزو عناصرو څخه جوړه ده، يعنې نقطه، کرښه، الوتکه او حجم، په حقيقت کې، دا د خښتو، کانکريټ او شيشې څخه ډير دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر معماري ډیزاین د دې وړتیا لري چې د هنر کار وي او د اوسیدونکو او لیدونکو په ذهنونو ژور تاثیر پریږدي.
د دې خلکو په روح باندې د تاثیر کولو یوه لاره په معمارۍ کې د تال رامینځته کول دي چې د حرکت تصور او د حرکت او حیاتي احساس رامینځته کوي.
د جرمني مشهور شاعر او مفکر جوهان ولفګنګ وون ګویټه وویل: "زه معماري منجمد موسیقي بولم" او په زړه پورې خبره دا ده چې تال په موسیقۍ او معمارۍ کې یو ارثي عنصر دی. په معمارۍ کې تال داسې تعریف شوی:
"بصری حرکت چې د عناصرو د اندازې په تکرار یا بدلولو سره تعریف شوی او رامینځته کیږي".
له همدې امله، په معمارۍ کې تال د عناصرو د تکرار په توګه تعریف کیدی شي لکه کرښې، نمونې، بڼې یا رنګونه په منظم ډول او د ځانګړو وقفو سره.

په معمارۍ کې د تال ځینې ډولونه په لاندې ډول دي:

- **منظم تال:**

مونږ هر عنصر په ورته شکل او واټن سره تکرار کوو.
دا ډول تال په عصري ښارونو کې د هر ډول ودانیو په ساده معمارۍ کې او همدارنګه د اداري او دولتي ودانیو په معمارۍ کې خورا کارول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **تصادفي تال:**

مور. عناصر په تصادفي يا غير منظم وقفونو کې ځای په ځای کوو، کوم چې په عصري معمارۍ او پوسټ ماډرن معمارۍ کې کارول کيږي.

- **فراغت شوي تال:**

فرض کړئ څو کړکۍ يو بل ته نږدې وي، او د دوی لوړوالی او واټن په ترتيب سره کميږي.
په دې ډول تال کې، ځينې ځانګړتياوې په تدريجي ډول بدليږي.
دا ډول تال د عصري او پوسټ ماډرن ودانيو په معمارۍ کې هم په پراخه کچه کارول کيږي ، په ځانګړي توګه د ګالريونو په مخونو کې، د غونډې تالارونو، او عصري او پوسټ ماډرن سوداګريز کمپليکسونو کې.

۳- ټينګار:

د معمارۍ د اساساتو دريم اصل
ټينګار د معمارۍ ډيزاين يو له اصولو څخه دی چې د ليدونکي پام د ودانۍ مرکزي برخې ته راجلبوي. د بېلګې په توګه، د ټايلونو فيروزي رنګ او همدارنګه د جومات د ګنبد ځانګړی شکل د مسافرينو پام ځانته راجلبوي. په معمارۍ کې، مور. د ټينګار لپاره مختلف عناصر کاروو، په شمول:
اندازه، ځای پرځای کول، شکل، رنګ، رڼا، او د ليکو کارول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټينګار اصولو پلي کولو لپاره عملي حلونه
تاکيد يوه ستراتيژي ده چې هدف يې په ډيزاين کې يو ځانګړي عنصر ته د ليدونکي پام اړول دي.
د تاکيد اصول د ډيری ډيزاين برخو کې يو له بنسټيزو اصولو څخه دی ، پشمول د معماری ، منظرې ډيزاين ، ګرافيک ډيزاين او فيشن ډيزاين.

د ټينګار اصول پلي کولو لپاره، موږ به ځينې حلونه وپيژنو:

- **د لينونو کارول:**

ډيری ډيزاينران د ليد عمومي سمت ټاکلو لپاره يو ځانګړي خطي جريان کاروي.
کله چې تاسو دا جريان بدل کړئ، تاسو ځانګړي ټکي ته پام کوئ چيرې چې د ليکو جريان بدل شوی.
د مثال په توګه، که ستاسو ډيزاين افقی کربښې ولري او تاسو ناڅاپه د دوی ترمنځ تشنج رامينځته کړئ، دا به د ودانۍ د يوې ځانګړې برخې په توګه ليدل کيږي.

- **د شکلونو کارول:**

که تاسو د ودانۍ په يوه برخه کې د ورته شکلونو ګروپ کاروئ لکه د ودانۍ مخ ته، د مختلف شکل کارول لکه دايره به سمدلاسه پاملرنه راجلب کړي.
په حقيقت کې، د انسان ذهن روزل شوی ترڅو د دې توپيرونو په لټه کې شي. ځکه چې توپيرونه ذهن ننګوي او د يوې معما په څير دي چې تاسو يې حل کول غواړئ يا يې ومومئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• د روښانتيا کارول:

د تاکيد کولو بله طريقه د رڼا کارول دي.
د دې ميتود يو عام مثال د شپې د ودانۍ رڼا ده، کوم چې کولی شي په اسانۍ سره د ودانۍ د مخ ځينې ځانګړتياوې روښانه کړي.
دوی يی کوی.
د مربع، حلقې او مثلث د عام شکلونو کارول هم په ورته موضوع کې طبقه بندي شوي.

۴- تناسب او پيمانه:

دوه مفکورې چې د معمارۍ څلورم اصول جوړوي
د تناسب او پيمانه مهارت د نړۍ د مخکښو معمارانو يو له ځانګړتياوو څخه دی.
دا دوه مفکورې هم په ترکيب کې يو له خورا مهم مفهومونو څخه دي.
البته، په دې اصولو کې، موږ د معمارۍ د اصولو او د جيوميټري او رياضياتي اړيکو اصولو سره معامله کوو، مګر په داسې حالت کې چې دوی د ودانۍ په جماليات کې کارول کيدی شي.
په لاندې کې، موږ به د دې دوو مفکورو سره اشنا شو.

تناسب:

تناسب د يوې برخې ابعادي اړيکه د بلې برخې سره يا د ټول تناسب نسبت دی چې د تناسب له مخې تعريف شوی.
په طبيعت کې، د اجزاوو ترمنځ ډيری طبيعي فټ شتون لري.
د بېلګې په توګه، د انسان سر د هغه د لوړوالی يو پر اتمه برخه ده، او د پراخو لاسونو ترمنځ فاصله د بدن د قد سره مساوي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د معمارۍ په نړۍ کې، "سمه" يا "ښکلا" تناسب هغه څه دي چې پخوانيو ساينس پوهانو موږ ته د رياضياتو د تناسب په اساس چې په ټول طبيعت کې عام دي، او دا د برخو ترمنځ بصري همغږي رامنځته کوي.
د مربع، حلقې او مثلث د عام شکلونو کارول هم په ورته موضوع کې طبقه بندي شوي.

پيمانه:
پيمانه د يو بل په پرتله د انفرادي عناصرو نسبي اندازه او د حوالې اندازه ده.
د مثال په توګه، موږ پوهيږو چې د ونو لوړوالی معمولا د انسان له قد څخه لوړ وي.
د پيمانې احساس د قياس د ذهني عادت له امله رامينځته کيږي او په معمارۍ کې هم کارول کيږي.
په ودانيو کې، موږ د انسان بدن د پرتله کولو او پرتله کولو لپاره د اصلي مرجع په توګه کاروو او د کوټې انفرادي برخې لکه دروازې، کړکۍ، د چت لوړوالی او زموږ د بدن د ابعادو په وړاندې توضيحات اندازه کوو.

۵- بصری حرکت

بصری حرکت؛ د معمارۍ د اصولو پنځم اصل
کله چې يو څوک معمارۍ ته ګوري، که دا د ودانۍ بهرنی يا داخلي وي، د حرکت يوه ځانګړې نمونه شتون لري چې سترګې يې نيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نمونه په بيلابيلو ځانګړتياو کې ريښه کيدی شي او حتی د معمارۍ د نورو اصولو لکه تال د کارولو ډول.

يو نامتو معمار هغه څوک دی چې په سمه توګه پوهيږي چې څنګه د ودانۍ په داخلي او خارجي ډيزاين کې د ليدونکو ليد حرکت وکړي او څنګه په ځينو برخو ټينګار وکړي.
موږ دې اصول ته د بصری حرکت اصول وايو.

۶- برعکس د معمارۍ شپږم اصل:
توپير او ورته والي د معمارانو په لاس کې دوه عملي وسيلې دي.
له بلې خوا، توپير معمولا ډير ليدل کيږي چيرې چې ورته ځانګړتياوې شتون لري.
د معمارۍ د اصولو ترمنځ د تضاد معنی د توپير يا حتی بشپړ توپير رامينځته کول دي.
حقيقت دا دی چې د رنګ، موادو، شکل او کرښو په ټولو برخو کې د ډيری ورته والی او تکرار شتون سترګې او ذهن ستړی کوي.
له همدې امله، دا بد ندی چې د معمارۍ ډيزاين کې د علاقې رامينځته کولو لپاره د برعکس اصول وکاروئ.
د سپين او تور تر مينځ توپير کارول د برعکس رامينځته کولو يو له خورا عام ډولونو څخه دی.
د رنګونو په ساحه کې، دا کافي ده چې متضاد رنګونه يا رنګونه د پام وړ توپير سره وپيژني.
د شکلونو په نړۍ کې، د يوې ساحې په وړاندې د مکعب کارول يا د حلقې په وړاندې د مربع کارول يو له حلونو څخه دی.
برعکس هم کيدای شي د بيلابيلو موادو د استعمال سبب شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثال په توګه، شيشې او خښتې د انعکاس مقدار او معمولا د رنګ او د موادو ليد ليد له مخې توپير لري.

۷- يووالی;

د معمارۍ وروستی اصول

د يووالي اصول په معمارۍ کې د ليد جوړښت سره معامله کوي.
جوړښت د بصری عناصرو ترمنځ اړيکه معنی لري.
د مثال په توګه، هغه مواد لکه:
لرګي، خښته، شيشه، ډبره او کانکريټ چې موږ يې د ساختماني موادو په توګه کاروو، د چاپيريالي عواملو لکه باد او باران څخه د اوسيدونکو د ساتنې او د جوړښت د مقاومت د زياتولو سربيره، د جوړښت د جوړولو وسايل هم دي.
ځکه چې د دې موادو هر يو مختلف ليد اغيز لري.

د يووالي د اصولو پنځه عناصر پيژني

هغه طريقه چې موږ د ودانولو موادو او معمارۍ ډيزاين عناصرو سره يوځای په داسې طريقه کاروو چې ټوليز نظم رامينځته کړي د يووالي اصول بلل کيږي.
يووالی، چې د معمارۍ اووم اصل دی، پخپله پنځه عناصر لري چې موږ ورسره اشنا يو:

- **جوړښت:**

د جوړښت کلمه عموما د سطحې بڼه او ځانګړتياوو ته اشاره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هرصورت، دا د يو څه فزيکي جوړښت يا جوړښت معنى هم کولى شي، په ځانګړې توګه د هغې د برخو اندازه، شکل، او ترتيب په پام کې نيولو سره.
هر ډول جوړښتونه په چت، ديوال او فرشونو کې ليدل کيدى شي، چې کيداى شي د ډيزاين، د موادو د نرموالي يا نرموالي او نورو شيانو له امله وي.

- **رنګ:**

دلته د رنګ فکتور، رنګ د رنګ انتخابونو او د رنګ ترکيبونو ته اشاره کوي چې تاسو په خپل معماري ډيزاين کې کارولي دي.
رنګ د جماليات يو له مهمو عناصرو څخه دى او د هغې انتخاب د ودانۍ په ښکلا باندې خورا ښه اغيزه لري.

- **د رنګ ټوناليټي:**

د تياره او روښانتيا له مخې د رنګونو مختلف درجې ته د رنګ ټوناليټي ويل کيږي او د رنګ ټوناليټي کې د رنګونو کارول په معمارۍ کې يووالي فکتور دى.

- **هدايت:**

هره ودانۍ هغه عناصر لري چې سمت ښيي.
په ځينو ودانيو کې، دا عناصر عموما عمودى او افقى الرښوونه ښيي.
په عصري او پوسټ ماډرن ودانيو کې، د ترويج او منحني کرښو په کارولو ټينګار کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **شکل:**

د يووالي په اصولو کې د شکل معنی د شکلونو او شکلونو سره په داسې ډول کارول دي چې يو ښکلی او ځانګړی توليز شکل رامينځته کوي.

د معماری اصول:

د معماری اصول؛ پيراميټونه چې په جوړښت کې بڼه او بيان رامينځته کوي.
معماری په ورته وخت کې د هنر بڼه، د همکاری پروسه، پوهه او د کلتور انعکاس دی.
معماری مختلف سټايلونه لري چې د وخت دورې يا جغرافيايي او کلتوري ځانګړتياو پراساس ويشل کيدی شي.
خو د معماری په ټولو ډولونو کې داسې بنسټيز اصول شته چې مشترک دي او په يو ډول د معماری ژبه جوړوي.
دا اصول هغه ميتودونه او ځانګړتياوې دي چې موږ يې شکلونه جوړوو، سټايلونه تعقيبوو، خلاقيت تمرين کوو، او ښکلا او افاديت رامنځته کوو.
پدې مقاله کې ، موږ به د رينو آرکيټيکچر ګروپ ويب پا fromې څخه د معماری اصول وپيژنو.

د معماری پلان:

پلان په معماری کې په لاندې ډول تعريفوي؛
د فرضي ودانی واحد افقی برخه.
په ساده ژبه کې، په معماری کې پلان څه معنی لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصور وکړئ چې له پورته څخه يوې ودانۍ ته ګورئ ، د چت ورکيدو سره (د ورته خيالي کتې لخوا لرې شوی) او د ودانۍ داخلي برخې په ښکاره ډول ليدل کيږي.
البته، د دې فرضي کتې دقيق موقعيت د سطحې دوه پر دريمه يا درې پر څلورمه برخه لوړوالی دی.
د دې لوړوالی څارنه اجازه ورکوي چې تول اړين توضيحات په پلان کې ښکاره شي.
تاسو شايد ليدلي يا اوريدلي وي چې د نقشې کلمه د پلان سره ورته قضيو کې کارول کيږي.
موږ به د مقالې په دوام کې ورته کلمه وکاروو پلان څه شی دی؟
نو حيرانتيا مه کوئ چې دا دوه کلمې په معنی کې هيڅ توپير نلري.

د معمارۍ هنر:
د معمارۍ هنر د خلکو سره ژوند کوي. معماري بايد د نورو هنرونو سره مغشوش نشي.
معمارۍ هنر او ټيکنالوژي يوځای ده.
دا ممکنه نه ده چې د هنر او ټيکنالوژۍ تر مينځ د معمارۍ ځای لپاره روښانه سرحد وټاکي.
موږ د لومړيو انسانانو راهيسې د معمارۍ هنر لرو.
لرغون پيژندني دا ادعا ثابتوي.
موږ سره يوځای شئ ترڅو تاسو ته د معمارۍ هنر په اړه هرڅه و وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د معمارۍ فن (په معمارۍ کې فن):
په معمارۍ کې فين
د معمارۍ هنر سټايلونه
معمارۍ په بيلابيلو تاريخي، جغرافيايي او سټايليک ډولونو طبقه بندي کيږي.
لاندې ستاسو لپاره د معمارۍ هنر سټايلونو لنډيز دی:
۱- ګوتيک سټايل
۲- رومنسک سټايل
۳- د رينانس انداز
۴- د باروک معمارۍ
۵ - نيوکلاسيکل سټايل
۶- نو ګوتيک سټايل
۷- نو رومانيکی سټايل
۸- نوی هنر
۹- وحشيانه انداز
۱۰- د ساختماني بڼه
۱۱- د فدرالي معمارۍ بڼه
۱۲- عصري معمارۍ
۱۳- رومانتيک انداز
۱۴- معاصر معمارۍ سټايل
۱۵- پوسټ ماډرن معمارۍ سټايل

د معمارۍ سټيلونه:
د معمارۍ سټايلونه د بڼو، تخنيکونو، موادو، وخت دورې، سيمې او نورو تاثيراتو کارولو له مخې معمارۍ طبقه بندي کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د معمارۍ سټايل د معمارۍ تاريخ د تکامل مطالعې څخه سرچينه اخلي او له هغې سره راپورته کيږي.
د معمارۍ په تاريخ کې، د ګوتيک معمارۍ مطالعه، د بيلګې په توګه، د کلتوري منځپانګې ټول ابعاد شامل دي چې د دې جوړښتونو په ډيزاين او جوړولو کې کارول کيږي.
له همدې امله، د معمارۍ سټايل د معمارۍ طبقه بندي کولو يوه لاره ده، کوم چې د ډيزاين ځانګړتياوو په ټينګار سره، د ګوتيک "سايل" په څير داسې کلمو ته لاره هواره کړه.

معمارۍ د اصولو پر بنسټ د خورا ښکلي ودانيو جوړول:
معماران عموما د بل څه دمخه د کارمندانو غوښتنې او ذوقونه پيژني.
دوی بيا د هرې برخې د کارولو پر بنسټ د ودانۍ د جوړولو او ډيزاين په اړه فکر کوي.
راتلونکی ټکي د ښکلا اړخ ته پاملرنه کوي، د معمارۍ سټايل غوره کول، او د ماډل کولو لپاره د معمارۍ نړۍ کې وروستي رجحانات چک کول. دوی ممکن د معمارۍ له دوديزو او ژبنيو سټايلونو څخه نظريات هم ترلاسه کړي.
مګر هغه څه چې خورا مهم دي دا دي چې د دې ټولو پريکړو پلي کول يوازې د معمارۍ له اصولو سره آشنا او د دوی کارولو سره ممکن دي.
همدارنګه، دا هم بده نه ده چې پوه شي، د نوښتګرو نظرونو د جوړولو او پلي کولو لپاره د دې اصولو څخه سرغړونه يوه عامه طريقه او د حل لاره ده چې پرمخ لاړ شي او خورا ښکلي معماري ډيزاينونه رامينځته کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکه:

مکه (عربي: مدينة مككة) د سعودي عربستان په سلطنت کې د يوه ښار نوم دی چې په عربي ټاپووزمه کې پروت دی.
مکه د سعودي عربستان يو له تاريخي او مهمو ښارونو څخه دی او د کعبې د موقعيت له امله، د مسلمانانو قبله، دا د اسلام ترټولو مقدس ښار ګڼل کيږي.
مکه د اسلام د پيغمبر محمد د زيږون ځای دی.
دا ښار د مسلمانانو لپاره ځانګړی دی او د نورو مذهبونو پيروان ورته د ننوتلو حق نه لري.
ځکه چې د اسلام د سپېڅلي دين د احکامو او د قرآن کريم د آيتونو له مخې دا سيمه يو حرمت ګڼل کيږي او د نورو اديانو لکه عيسويانو، يهودانو او د نورو اديانو د پيروانو لپاره پکې داخلېدل حرام دي.
دا ښار او د کعبې کور.
د مکې په نوم يو ځای هم په قرآن کې ذکر شوی، خو د مکې له اوسنۍ سيمې او ښار سره يې هويت ثابت نه شي ګڼل کېدای.

منبر:

منبر هغه ځای دی چې خطبه پکې ويل کيږي.
ډيری عربي لغت پوهانو د منبر کلمه د عربي ريښې نبار څخه ګڼلې ده چې معنی يې لوړه او لوړه ده.
ابن منظور وايي:
هغه ځای ته چې خطيب يې خطبه ورکوي د هغې د لوړوالي له امله منبر بلل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

منار يا مناره:
مخليسي په خپل کتاب کې چې په اسلامي دوره کې د ايران د معمارۍ په نامه يادېږي، منار په لاندې ډول معرفي کوي:
«مينار يا منار د رڼا او رڼا ځای ته ويل کيږي او په اصطلاح کې يوه اوږده او کله ناکله تنګ ودانۍ ده چې د جوماتونو او مبارکو ځايونو ترڅنګ ولاړه وي.
د لمانځه اذان يا د لاربښوونکي څراغ په توګه د سړکونو ترڅنګ جوماتونه، کاروان سرايونه، ښوونځي او مېلمستونونه جوړ شوي دي.

مقبره (اديره):

اراماغ معنی مزار، قبر، قبر يا مقبره.
زيارت د هديرې په معنا هم دی؛ د امامانو، علماو او شهيدانو دفن کولو ته هم ويل کيږي.
همدارنګه مقبره نور نومونه هم لري لکه:
موجه، مزار، آستان او توربت.

مقرن:
مقران د معمارۍ د آرائشی عناصرو څخه يو دی چې د ايراني ودانيو په ځانګړي ډول د جوماتونو او مقبرو په ښکلا کې مهم رول لوبوي.
مقران د پرتونو په شکل کې کارول کيږي چې د يو بل په سر کې د ودانيو د سينګار کولو يا په تدريجي ډول له يو جيوميټريک شکل څخه بل ته بدلولو لپاره جوړ شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقران د ګنبدونو په جوړولو کې د اغيزمنو عناصرو څخه شميرل کيدی شي، چې وروسته يې خپل لومړني استعمال له لاسه ورکړ او ډيری يې د سينګار لپاره کارول شوي. مقران معمولا د چت لاندې د کونجونو په ډوب شوي سطحونو کې کارول کيږي، مګر د دې آرائشی عنصر موقعيت د ديوالونو ، چتونو ، کونجونو او داسې نورو په سر کې کيدی شي.
ځينو معمارانو هم د ودانيو په مخ کې له مقرن څخه کار اخيستی او په جوړولو کې يې دومره مهارت پيدا کړی چې اجازه نه ورکوي چې د ودانۍ د دروندوالي لامل شي او پر بنسټ يې فشار راوړي.

مېلمستون:
مېلمستون يا هوټل (په انګرېزي: hotel) د استوګنې د کرايې يو ډول دی چې معمولاً د لنډې مودې لپاره خلکو ته په کرايه ورکول کيږي.
هوټلونه د ښارونو د استوګنې او سياحت اسانتياوو څخه دي او ډيری يې د مسافرينو او سيلانيانو لخوا کارول کيږي.
هوټلونه ډيری خونې لري، ځينې وختونه څو سوه خونو ته رسيږي.

ور يا دروازه:
دروازه د ديوال يا ديوال ته د ننوتلو دروازه ده.
په ځانګړې توګه په لوی ښار، کلي، کاروانسرای، کلا او باغ کې، دا د "دروازې" په نوم پيژندل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودانيز:

په بل عبارت، ساختمان د ملکي انجينرئ او معمارئ په برخو کې د ودانيو يا زيربنا تاسيساتو چمتو کولو لپاره د فعاليتونو يوه ټولګه ته اشاره کوي.

د ساختمان مختلف ډولونه شتون لري لکه د ودانيو ودانول، درانه ساختمانونه او جوړښتونه.

يثرب:

يثرب يو له پخوانيو ښارونو څخه دی چې په ځينو ليکنو کې يې يادونه شوې ده.

دا ښار د هغو ځايونو په منځ کې و چې د ځانګړو څواکونو يوه ډله پکې اوسېده.

وروسته له هغه چې د معينانو د حکومت څو ورځې تېرې شوې، سبايانو هلته حکومت ونيو.

معلومه ده چې د معين او سبا حکومتونه ټل د عربستان په شمالي سيمو کې د خپلې واکمنئ او نفوذ د پراخولو په لټه کې وو.

همدارنګه، د پوليمي په جغرافيه کې، دا ښار دوه ځله ياد شوی، يو ځل د اياتراپې په نوم او بل ځل د اياتريپا په نوم.

د بازنطيم استيفن دغه ښار د يتريپاپوليس په نوم ياد کړی دی دا ښار د تيرو کيسو په روايتونو کې د يثرب او يثرب په نومونو پيژندل شوی دی.

المال چې ته يې پيژني.برنوي وايي، دا د کثافاتو په برخه کې پراخيږي.

ځينو راويانو دا فکر کړی چې دا ښار د يثرب بن کنيه بن مهليل بن ارم بن ابيل بن اوس بن ارم بن سام بن نوح په نوم ونومول شو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه لومړنى کس و چې د نوح عليه السلام د کورنۍ د منتشر کېدو پر مهال دې ځمکې ته راغ .
ځينو نورو فکر کړى چې د يثرب نوم له طراب څخه اخيستل شوى چې معنى يې فساد دى، يا د طغرب څخه چې معنى يې د ګناه له امله اخيستل شوى دى او ليکلي دي چې پيغمبر صلى الله عليه وسلم د طاطرب سره د کرکې له امله د دې ښار يثرب له نومولو منع کړى او طيبه يې ورته ويلي دي.
بالذري ليکي چې يثرب د عماليقيانو د يوې ډلې د مشر په نوم نومول شوى دى چې د بني ابيل بن اوس بن ارم بن سام له شړلو وروسته له هغه ځايه راوتلى و چې د نوح له زامنو څخه يو دى.
د مدينې نوم چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم له هجرت وروسته يثرب بلل کېده، د مدينې له عربي کلمې څخه اخيستل شوى، چې د ښار او ښار په معنى دى او په لنډه توګه مدينې الرسول ته ويل شوى دى. يا مدينه ۲۹ نومونه لري چې عبارت دي له:
طيبه، طب، مسکينه، عذرا، جبريه، محبوبه، مستحبه، يثرب، نجح، مفيح، اکلة البلدان المحفوفه، مسلمه، مجنون، قدسيه، اسماء، مرزوقه، شافعه، کهيه.
محبوبه، مرحوم، جبريه، مختاره، محرمه، غلبه، بره، تندر، حسيبه، دارالبرار، حسنه، دار الخيار، دار الايمان، دار الثاني، دار الحجره، قاسمه، طباطبه.

هجرت:

د "هجر" له مادې څخه "هجر" د وتلو او جلا کولو معنى لري، مهاجرت په اصل کې د بل څخه جلا کول او پريښودل دي.
مهاجرت کله ناکله د بدن سره:

(c) ketabton.com: The Digital Library

"...او په بستر کې يې ډډه وکړئ."
يا په ژبه او زړه سره وايي:
«زما قوم قرآن پريښود «
او کله کله له نورو څخه پرې کول په درې واړو (بدن، ژبه، زړه) سره وي:
"او په هغه څه چې دوی وايي صبر کوه او په هغه څه صبر وکړه چې دوی (دښمنان) وايي او په داسې طريقه چې دوی يې پريږدي!"؛
"...او هغه چا چې هجرت کړی ، او هغه کسان چې هجرت کړی"...
دا هغه کسان دي چې د کفر له ځمکې څخه د ايمان ځمکې ته هجرت کوي.
دې ټولو ته مهاجرت ويل کيږي.

هندسه (جيوميټری)

جيوميټری (په عربي ژبه کې د "سايز" په توګه کارول کيږي) د رياضياتو يوه څانګه ده چې د شکل، اندازې، د شکلونو نسبي موقعيت، او د ځای ځانګړتياوو سره معامله کوي.
هغه رياضي پوه چې د جيوميټري په څانګه کې کار کوي د جيوميټر په نوم ياديږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

۱. پاک الله مسلمانانو ته په نړی کې ښه ځای ور په برخه کړی دی چې شا او خوا سمندر ونه او کوم هېواد چې له سمندر څخه لېرې شتون لري اوچت غرونه او سیندونه په برخه کړي دي.

۲. پاک الله مسلمانانو ته په نړی کې د انرژیو ښې زېرمې ور په برخه کړی چې نورو ته محتاج نه شي،چې نن ورځ ټوله کفري نړیَ له ایلامي هېوادونو خپله انرژی لکه: ګاز او تیل تر لاسه کوي.

۳. پاک الله مسلمانانو ته په نړی دبیلابیلو فلزاتو او منرالونو زېرمې ور په برخه کړي دي،چې کفری نړی ورته محتاجه او د هغوی نه یې پېري.

۴. پاک الله مسلمانانو ته په نړی د ساختماني چارو ډبرو او نورو موادو زېرمې ور په برخه کړي چې تر څو د هغه د خپلو ودانیو کې کار واخلي.

۵. پاک الله مسلمانانو ته په نړی ښه او تود لمر ور په برخه کړی چې په هر موسوم کې کولای شي ودانیزې چارې مخ ته یوسي، ښه کرنه وکرئ او د لمر نه بریښنا تولید او ترې ګټه پورته کړي.

۶.دا چې پاک الله هر څه مسلمانانو ته تر نورو ډېر ورکړي دي، بیا ولي ډېر اسلامي هېوادونه بیرته پاتې، په خپل منځي جګړو بوخت او زیرمې یې نور، لوټوي؟...؟...؟؟؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرچينه

١. **حشمت الله اتمر. ډاکتر. مهندس.** (مياشت سلواغه - کال ١۴٠٢)، د اسلامي معمارۍ پيل، د لاجواب مطبعه، کابل، افغانستان، ٣٩- ۶٢ چوپړي.

٢. **حشمت الله اتمر. ډاکتر. مهندس.** معماری افغانستان، سال ١٣٩٣ خورشيدی، انتشارات لاجورد، کارته سخی روبروی دروازه فاکولته انجينری کابل، صفحات (٢٣۶-٢٣٩).

٣. **حشمت الله اتمر. ډاکتر. مهندس.** منار جام الهامی برای قطب منار
(ماه جدی - سال ١۴٠٠)، مطبعه لاجواب، کابل، افغانستان، صفحات (۴١-۵۶).

٤. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا
(https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%A٧%D٨%B١%D٨%AF%D٩%٨٦)، په ورسته له وخته ۴:۴٠، ١٨،٩،٢٠٢٣ لیدلی.

٥. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا)
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%A٧%D٩%٨٤%D٨%AC%D٨%B١%D٨%A٧%DB%٨C%D٨%B٢)، په ورسته له وخته ۴:۴۵، ١٨،٩،٢٠٢٣ لیدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D)٨%A%٨D%٨D%AD%٨B%١DB%
٨%D٨%C٩%٦٨) ، په ورسته له وخته ٤:٥٠، ١٨،٩،٢٠٢٣
لېدلی.

٧. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا)
https://ar.wikipedia.org/wiki/%D٨%D%AA٩%٨٨%D%٩%٨٦%D%٨
B٣) ، په ورسته له وخته ٤:٥٥، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

٨. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا)
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%DB%AC%D٨%C٨%A٨%D%٩%
٨٨%D٨%DB%AA%C٨) ، په ورسته له وخته ٥:٠٠،
١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

٩. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا)
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%B٩%D٨%B١%D٨%A٨%D٨%
B٣%D٨%D٨%AA٨%A٧%D٩%٨٦%D% ٨%B٣%D٨%B٩%D٩%٨٨%D
٨%DB%AF%C٨) ، په ورسته له وخته ٥:٠٥، ١٨،٩،٢٠٢٣
لېدلی.

١٠. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا)
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%B٣%D٩%٨٨%D٨%D٨%AF٨%A
٧%D٩%٨٦) ، په ورسته له وخته ٥:١٠، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

١١. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%B٣%D٩%٨٨%D٨%B١%DB%٨
٨٧%٩C%D_)، په ورسته له وخته ١٥:٥، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

١٢. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%B٣%D٩%٨٨%D٩%٨٥%D٨%A
٧%D٩%٨٤%DB%C٨)، په ورسته له وخته ٢٠:٥، ١٨،٩،٢٠٢٣
لېدلی.

١٣. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%B٩%D٨%B١%D٨%A٧%D٩%٨
٢)، په ورسته له وخته ٢٥:٥، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

١٤. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%A٧%D٩%٨٥%D٨%A٧%D٨%B
١%D٨%A٧%D٨%D_%AA٩%٨٥%D٨%D%AA٨%D%AD٨%D%AF٩
%٨٧D%_٨%B٩%D٨%B١%D٨%A٨%DB%C٨)، په ورسته له وخته
٣٠:٥، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

١٥. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%B٩%D٩%٨٥%D٨%A٧%D٩%٨
٦)، په ورسته له وخته ٣٥:٥، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

١٦. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٩%٨١%D٩%٨٤%D٨%B٣%D٨%B

(c) ketabton.com: The Digital Library

%DB%٧%D٨%C٩%٨٦)، په ورسته له وخته ٥:۴٠، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

١٧. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٩%٨٢%D٨%B٧%D٨%B١)، په ورسته له وخته ٥:۴۵، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

١٨. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%D%AC%٨B%٢D%٨A%٧DB%٨ %D٨C%B١D%٩ %٨٢D%٩%٨٥D%٨B%١)، په ورسته له وخته ٥:۵٠، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

١٩. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (https://fa.wikipedia.org/wiki/%DA%A٩%D٩%٨٨%DB%٨D%C٨%A A)، په ورسته له وخته ٥:۵۵، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

٢٠. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٩%٨٤%D٨%A٨%D٩%٨٦%D٨%A %٧D%٩%٨٦)، په ورسته له وخته ٦:٠٠، ١٨،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

٢١. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%B٥%D٨%D%AD%٨B%١D%٨A %٧DB%٨D%C٨ %D٨%BA%B١D%٨A%٨DB%٨C)، په ورسته له وخته ٥:٠٠، ١٩،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%DB%۸A%۸C%D۸%DB%۸٤%۹C
)، په ورسته له وخته ۵:۰۵، ۱۹،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۲۳. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%DA%A%۷A%۸D%۱B%۸D%۸٥%۹D%۹٤B%۸D%۹
)، په ورسته له وخته ۵:۱۰، ۱۹،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۲٤. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا (
https://ar.wikipedia.org/wiki/%D۹%۸٥%D۸%B٥%D۸%B۱
)، په ورسته له وخته ۵:۱۵، ۱۹،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۲٥. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۹%۸٥%D۹%۸۸%D۸%B۱%DB%۸%D۸C%D۸%AA%۸A%۷D%۹%۸٦%DB%۸C
)، په ورسته له وخته ۵:۲۰، ۱۹،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۲٦. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا (
https://ar.wikipedia.org/wiki/%D۸%A۷%D۹%۸٤%D۹%۸D%A۹%۸D٥%۹D%٦۸
)، په ورسته له وخته ۵:۲۵، ۱۹،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۲۷. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%A۷%BD%۸D%۸C%۸B%۱D%۸A%۷D%۹%۸٦
)، په ورسته له وخته ۵:۳۰، ۱۹،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا)
۸%DB%۹DA%A%۱B%۸AA%D%۸https://fa.wikipedia.org/wiki/%D
۸۷%۹C%D)، په ورسته له وخته ۵:۳۵، ۱۹،۹،۲۰۲۳ لیدلی.

۲۹. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا)
DA%A%۸A%۸D%۲B%۸D%۷A%۸https://fa.wikipedia.org/wiki/%D
۸٦%۹D%۷A%۸AA%D%۸D%۳B%۸D%۹)، په ورسته له وخته
۵:۴۰، ۱۹،۹،۲۰۲۳ لیدلی.

۳۰. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا)
A%۸BA%D%۸D%۸۱%۹D%۷A%۸https://fa.wikipedia.org/wiki/%D
۸٦%۹D%۷A%۸AA%D%۸D%۳B%۸D%۸٦%۹D%۷)، په ورسته له
وخته ۵:۴۵، ۱۹،۹،۲۰۲۳ لیدلی.

۳۱. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا)
۸%۹DA%AF%D%۸٦%۹D%۸A%۸https://fa.wikipedia.org/wiki/%D
٤B%۸AF%D%۸D%۷A%۸D%٤)، په ورسته له وخته ۵:۵۰،
۱۹،۹،۲۰۲۳ لیدلی.

۳۲. لنډ مطلب له ویکي پیډیا څخه چې سرلیک یې دا)
B%۸D%۹DA%A%۷A%۸BE%D%۹https://fa.wikipedia.org/wiki/%D
۸٦%۹D%۷A%۸AA%D%۸D%۳)، په ورسته له وخته ۵:۵۵،
۱۹،۹،۲۰۲۳ لیدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

۳۳. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%AC%DB%۸D%۷A%۸AA%D%۸
D%۹C%DA%A۸D%۳B%۸D%۹D%۷A%۸AA%D%۸٦%)، په ورسته له
وخته ۶:۰۰، ۱۹،۹،۲۰۲۳ ليدلی.

۳۴. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%۹D%۹DA%A%۱B%۸AA%D%۸
D%۵۸٦%۹D%۸D%۳B%۸D%۷A%۸AA%D%۸٦%۹)، په ورسته له
وخته ۷:۰۰، ۲۰،۹،۲۰۲۳ ليدلی.

۳۵. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%DB%۸۲%۹D%۱B%۸D%۸۲%۹
C%D۸%B۲%D۸%B۳%D۸%D۷A%۸AA%D%۸٦%۹D%۸)، په ورسته له
وخته ۷:۰۵، ۲۰،۹،۲۰۲۳ ليدلی.

۳۶. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%۹D%۷A%۸D%۲B%۸D%۸۲%۹
۲%D۸%B۳%D۸%D۷A%۸AA%D%۸٦%۹D%۸)، په ورسته له وخته
۷:۱۰، ۲۰،۹،۲۰۲۳ ليدلی.

۳۷. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%DA%۸D%۸٤%۹D%۷A%۸D%۸۵%۹
DB%F%D۸%C۹%۸۸)، په ورسته له وخته ۷:۱۵، ۲۰،۹،۲۰۲۳
ليدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۸. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%۹AF%D%۸D%۸٦%۹D%۷A%۸C۸%DB%۲B%۸D%۸٦%۹D%۸) ، په ورسته له وخته ۷:۲۰،
۲۰،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۳۹. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://mzn.wikipedia.org/wiki/%D۹D%۸۸%۹D%۱B%۸D%۸A%۸C۸%DB%٦A%۸D%۸٦%) ، په ورسته له وخته ۷:۲۵،
۲۰،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۴۰. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۹B%۸D%۸٤%۹D%۷A%۸D%۸٥%۹C۸%DB%۲) ، په ورسته له وخته ۷:۳۰، ۲۰،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۴۱. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%۹D%۸۷%۹D%۸٥%۹AC%D%۸
%D۸%DB%۱B%۸D%۸C۸D%۸A%۸D%۱B%۸D%۰B%۸D%۲A%۸
۸٦%۹D%۷A%۸AC%D%۸C%D۸%DB%۷A%) ، په ورسته له وخته
۷:۳۵، ۲۰،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۴۲. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://ar.wikipedia.org/wiki/%DB%۸BA%D%۸D%۷A%۸AF%D%۸۸٦%۹D%۷A%۸AA%D%۸D%۳) ، په ورسته له وخته ۷:۴۰،
۲۰،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤٣. لنډ مطلب له ویکي پېډیا څخه چې سرلیک یې دا (
،(٨٦%٩D%٨٦%DA%٨٦%https://fa.wikipedia.org/wiki/%DA په
ورسته له وخته   ٨:٠٠، ٢٠،٩،٢٠٢٣ لیدلی.

٤٤. لنډ مطلب له ویکي پېډیا څخه چې سرلیک یې دا (
%٨D%٨A%٨D%٨٤%٩D%٢A%٨https://fa.wikipedia.org/wiki/%D
،(C٨%DB%٨٦%٩D%٧A په ورسته له وخته   ٨:٠٥، ٢٠،٩،٢٠٢٣
لیدلی.

٤٥. لنډ مطلب له ویکي پېډیا څخه چې سرلیک یې دا (
٨%٩D%٣B%٨D%٨٨%٩D%٨A%٨https://fa.wikipedia.org/wiki/%D
٩DA%AF%D%٢B%٨D%١B%٨D%٨٧%٩_%D٨٨%٩C_%D٨%DB%٦
،(٨٦%٩C%D٨%DB%٨٨% په ورسته له وخته   ٨:١٠،
٢٠،٩،٢٠٢٣ لیدلی.

٤٦. لنډ مطلب له ویکي پېډیا څخه چې سرلیک یې دا (
٨%٢E%٨٧%٩D%٨A%٨D%٤B%٨https://fa.wikipedia.org/wiki/%D
%٩_%DA%A٨٧%٩D%١B%٨C%D٨%DB%٢B%٨AC%D%٨C%D٨%٠
،(٨٧%٩D%٨٥%٩C%D٨%DB%١B%٨D په ورسته له وخته   ٨:١٥،
٢٠،٩،٢٠٢٣ لیدلی.

٤٧. لنډ مطلب له ویکي پېډیا څخه چې سرلیک یې دا (
٨%٩D%٢B%٨D%٨٨%٩D%٩https://fa.wikipedia.org/wiki/%DA%A
،(٨٨%٩D%٨ په ورسته له وخته   ٨:٢٠، ٢٠،٩،٢٠٢٣ لیدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%A۸%D۸%B۱%D۸%DB%C۸%A
%D۸%A۸%B۱%D۹%۸۷)، په ورسته له وخته ۸:۲۵، ۲۰،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۴۹. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%A۸%D۹%۸۸%D۸%B۱%DA%A
%۹۸%DB%D۸%C۹%۸٦%D۸%A۷%D۹%۸۱%D۸%A۷%D۸%B۳%D۹%
۸۸)، په ورسته له وخته ۸:۳۵، ۲۰،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۵۰. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%DA%۸٦%D۸%A۷%D۸%AF)، په ورسته له وخته ۸:۴۰، ۲۰،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۵۱. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا
(https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%B۳%D۸%A۷%D۸%D%DA%۹
%D۸۴ %۸B۹%D۸%A۷%D۸%AC)، په ورسته له وخته ۸:۴۵،
۲۰،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۵۲. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://ps.wikipedia.org/wiki/%D۸%B۳%D۹%۸٦%D۸%AB%DA%۸A
%۷D%۹%۸۴)، په ورسته له وخته ۸:۵۰، ۲۰،۹،۲۰۲۳ لېدلی.

۵۳. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D۸%B۳%DB%۸%D۸C%۸%B۱%D۸%A

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨٦%٩D%٨٨%٩D%٦A%٨D%٨٤%٩D%٧)، په ورسته له وخته ٨:٥٥، ٢٠،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

٥٤. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%DB%٧A%٨D%٢B%٨AC%D%٨%DA%A١B%٨C%D ٣B%٨D%٨٨%٩D%٩DA%A%٨٨%٩D%٩)، په ورسته له وخته ٩:٠٠، ٢٠،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

٥٥. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (https://ps.wikipedia.org/wiki/%DA%AB%DA%٨D%٨٥%٩D%٧A%٨٧A%٨C%D٨%DB%٨)، په ورسته له وخته ٩:٠٥، ٢٠،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

٥٦. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (https://ps.wikipedia.org/wiki/%DA%AB%DB٨%٩D%٨٦%٩C%D٨%٧)، په ورسته له وخته ٩:١٠، ٢٠،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

٥٧. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (https://fa.wikipedia.org/wiki/%DA%AF%DB٨٧%٩D%٨٦%٩C%D٨%%D٨٨%٩D%٦A%٨D%٧A%٨D%٣B%٨C%D٨%DB%٨A%٨)، په ورسته له وخته ٩:١٥، ٢٠،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

٥٨. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٨%٩C%D٨%DB%٧A%٨D%٨٥%٩AA%٨D%٨)، په ورسته له وخته ٩:٢٠، ٢٠،٩،٢٠٢٣ لېدلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥٩. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٩%٨٥%D٨%A٧%D٩%٨٤%DB%٨C
)، په ورسته له وخته ٩:٢٥، ٢٠٢٣،٩،٢٠ لېدلی.

٦٠. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٩%٨٦%DB%٨C%D٨%AC%D٨%B١
)، په ورسته له وخته ٩:٣٠، ٢٠٢٣،٩،٢٠ لېدلی.

٦١. لنډ مطلب له ويکي پيډيا څخه چې سرليک يې دا (
https://fa.wikipedia.org/wiki/%D٩%٨٦%DB%٨C%D٨%AC%D٨%B١%DB%٨C%D٩%٨٧
)، په ورسته له وخته ٩:٣٥، ٢٠٢٣،٩،٢٠ لېدلی.

٦٢. بېلا بېل انځورونه له ګوګل سايټ څخه (www.Google.com)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چاپ شويو کتابونو لېست

۱. معماری افغانستان
۲. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری
(بخش شفاخانه ها)
۳. راهنمود طلايي
(برای اساتيد اانستيتوت های تخنيکي و ساختمانی افغانستان)
٤. رسم تخنيک (گامی به سوی دنيای انجينری) جلد اول
٥. رسم تخنيک (گامی به سوی دنيای انجينری) جلد دوم
٦. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش اداری)
۷. معماری اصيل شهر کابل (مرادخانی)
۸. معماری شهر کابل (بی بی مهرو)
۹. افغانستان در قرن تکنالوژی
۱۰. زونبندی اقليم و زلزله افغانستان
۱۱. صدقه جاريه/ دنيای انجينری
۱۲. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد اول (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۱۳. داستان حقيقی با مقياس معماری
۱٤. فرار از کشور- با تصاوير مستند
۱٥. نقش دانشمندان مسلمان در فن معماری و مهندسی
۱٦. پخسه در افغانستان
۱۷. بنيا نگذاری اولين مساجد توسط افغانها در آسترليا
۱۸. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد دوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٩. منار جام – الهامی برای قطب منار
٢٠. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد سوم (١٩٩٠ الی ٢٠٢١)
٢١. جام یا کلیان (کلان)
٢٢. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد اول
٢٣. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد دوم
٢٤. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد سوم
٢٥. چېر ته چې قانون نه شته (ګډوډي د افغانستان په معمارۍ کې)
٢٦. مډرنه جوما تونه ,, پخوا او نن ،،
٢٧. هله جور کو (نی پخسه – مقاوم زلزله)
٢٨. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مساجد)
٢٩. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مکاتب)
٣٠. هنر و صنعت چوب در مرادخانی
٣١. هنر و پیشه حکاکې - زرگری در مرادخانی
٣٢. هیچ (چهل داستان واقعی)
٣٣. معماری اصیل شهر کابل
(تشریح مورخ ١٧ ماه میزان سال ١۴٠١ پوهنتون پولی تخنیک کابل)
٣٤. ۴٠- چهل
٣٥. مجنون او ګلچېن (پښتو ناول)
٣٦. در جستجو (ناول به زبان دری)
٣٧. تفاوت ها تفاوت می آورد (کتاب تصویری)
٣٨. مجموعه از دروس دینی مولوی صاحب خیرالله مخدوم
(جلد اول)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹. برف ها آب میشود
۴۰. رسم و تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد سوم
۴۱. آرزو و امید (ناول به زبان دری)
۴۲. بوډا ښکاري (پښتو ناول)
۴۳. د اسلامي معمارۍ پيل
۴۴. نامنوني ژوي (پښتو ناول)
۴۵. حیوانات شوخ (ناول به زبان دری)
۴۶. مجموعه از دروس دینی مولوی صاحب خیرالله مخدوم (جلد دوم)
۴۷. د شپېلۍ مینه (مه ینه) په کچه ګړۍ کې (پښتو ناول)
۴۸. حشمت خان د کلا معماري
۴۹. د افغان الک او آذري جلۍ مینه (پښتو ناول)
۵۰. د وچو بڼونه او پارکونو معماري
۵۱. د يوې ښونکې مينان په يوه ټولګي کې (پښتو ناول)
۵۲. د ژرنده ګړي ماما مينه
۵۳. په اسلامي نظام کې ودانيز پرمختګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کار لاندې کتابونو لړست

١. مجموعه از دروس دینی مولوی صاحب خیرالله مخدوم (جلد سوم)
٢. سرغندوی (ناب، مشهور) پوډري
٣. لیونی لېوه
٤. بې زده کړې پوی
٥. شپنه ادې
٦. کوشنۍ سوداګره
٧. سپین کارغه
٨. سور تنور
٩. خړه بیزو
١٠. بندي مرغه
١١. توده برستن
١٢. د ژوند پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امکان او وخت په صورت کې

١. پخسه در افغانستان (به زبان انگلیسی)
٢. تاریخ معماری افغانستان
٣. حویلی های آسمان خراش
٤. ارتباط گذ شته، حال و آینده در معماری
٥. استعداد، سرعت و اقتصاد در معماری افغانستان
٦. شیطان چراغ
٧. خاطره ها

(c) ketabton.com: The Digital Library

Buildings Development in the Islamic System

Written by: Architect PhD
Hashmatullah Atmar
October / November -2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library